

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE
DİASPORA İLE İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
YUNUS EMRE MERT

ANKARA

2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE
DİASPORA İLE İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

YUNUS EMRE MERT

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. CİHAN DİZDAROĞLU

ANKARA

2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Yunus Emre MERT Tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 04/01/2024

Tez Adı: Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Diaspora ile İlişkileri

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı,Kurumu)	İmza
Doç. Dr. Cihan DİZDAROĞLU, Başkent Üniversitesi (DanıŐman)	.....
Doç. Dr. Haluk KARADAĞ, Başkent Üniversitesi	.....
Dr. Öğr. Üyesi Esra DİLEK, Kadir Has Üniversitesi	.....

ONAY

Prof. Dr. Menderes ÇINAR
Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü
Müdürü

Tarih: ... / ... / .....

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 04/01/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı : Yunus Emre MERT
Öğrencinin Numarası : 22020038
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Programı : Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Adı, Soyadı : Doç. Dr. Cihan DİZDAROĞLU
Tez Başlığı : Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Diaspora ile İlişkileri

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin, 22/12/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % -5-'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esasları”nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası

Onay

... / ... / 2024

Doç. Dr. Cihan DİZDAROĞLU

İTHAF

*Bir babanın evlatlarına torunlarına bırakabileceği en önemli Şey mal mülk değildir.
En büyük miras Őerefli onurlu tertemiz bir isimdir. 28 Ağustos 1998'de hakka yürüyen
dedem Hacı Mehmet MERT'e*

*Hayatlarının baharında göz kırpmadan toprağın bağrına düşen aziz Őehitlerimize ve
kahraman gazilerimize,*

*Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferlerle beraber medeniyet
nurlarını taşıyan yüce Türk milletine...*

TEŞEKKÜR

Başta çalışmalarım esnasında değerli geribildirimleri, sağladığı motivasyon ve yapıcı eleştirileriyle tez süreci boyunca bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan değerli hocam *Doç. Dr. Cihan DİZDAROĞLU*'na ve çalışmalarımın daha iyi bir noktaya gelmesi konusunda kıymetli eleştirileri ve yönlendirmeleriyle katkı sağlayan jüri üyeleri *Doç. Dr. Haluk KARADAĞ* ve *Dr. Öğr. Üyesi Esra DİLEK*'e,

Lisans eğitimim sırasında vermiş olduğu derslerle diaspora konusuna ilgi duymamı sağlayan değerli hocam *Doç. Dr. Fırat YALDIZ*'a,

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle ışık tutan bana akademik yolda yürüme şevki kazandıran, hayattayken yüksek lisans eğitimimi bitireceğime dair kendisine söz verdiğim *Doç. Dr. Sinan ATEŞ*'e,

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminde enkaz altında kalarak hayatını kaybeden, yüzlerce hatırayı ve ekmeği bölüştüğüm ev arkadaşım, kardeşim, dostum *Mehmet BÖLÜKBAŞI*'na

Hayatım boyunca beni destekleyen beni yetiştiren her zaman arkamda duran haklarını asla ödeyemeyeceğim *kahraman babama ve fedakâr anneme*,

Onlarla her daim iftihar ettiğim kardeşlerim *Murathan* ve *Emirhan*'a,

Eğitim hayatım ve tez sürecim boyunca bana kattıkları tüm güzellikler için teşekkür ederim.

İyi ki var oldular iyi ki varlar...

ÖZET

Yunus Emre MERT

Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Diaspora ile İlişkileri

Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı

2024

Bu çalışma, kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirilebilecek diaspora diplomasisinin tarihsel ve kavramsal analizini gerçekleştirerek, Türkiye'nin diaspora ile ilişkilerini incelenmeye odaklanmaktadır. Türkiye'nin geçmişten günümüze kadar sahip olduğu kültürel ve tarihi miras kamu diplomasisinin uygulanması konusunda önem arz etmektedir. Bu tarihsel mirasın Türk dış politikasında kullanılmaya başlaması ilk olarak Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü ile başlamış akabinde kamu diplomasisi paradigması içerisinde yer alan diaspora diplomasisini şekillendirmiştir. Türk diasporasının dış politikayı şekillendirmesi ise yine bir başka kamu diplomasisi aktörü olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı aracılığı ile gerçekleşmiştir.

Çalışma kapsamında Türk diasporasının kavramsal çerçevesi değerlendirilmiş ve Türk diasporasının dış politikada etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Kamu diplomasisi ve diaspora kavramlarının ve politikalarının olmadığı ama uygulanış biçimiyle benzeştiği tarihsel olaylar bu kavramlar üzerinden değerlendirilmiştir. 2000'li yıllarla beraber kamu diplomasisi ve diaspora politikalarının karar vericiler tarafından ciddiye alındığı ve kurumsallaştığı görülmektedir. Bu kurumsallaşma kamu diplomasisi aktörü olarak tanımlanan bir dizi kurumun açılmasını sağlamıştır. Bu kurumların diaspora ile olan ilişkisi özellikle 1961 İş Göçü Anlaşmaları neticesinde orta Avrupa'ya göç eden Türk vatandaşlarının günümüzde diaspora olarak görüldüğü analiz edilerek Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve diğer kurumların çalışmaları değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Diplomasi, Kamu Diplomasisi, Diaspora, Türk Diasporası

ABSTRACT

Yunus Emre MERT

Turkey's Public Diplomacy Activities and Relations with Diaspora

Başkent University

Institute of European Union and International Relations

Master's of International Relations With Thesis

2024

This study focuses on analysing Turkey's relations with the diaspora by conducting a historical and conceptual analysis of diaspora diplomacy, which can be considered within the framework of public diplomacy. Turkey's cultural and historical heritage from the past to the present is important for the implementation of public diplomacy. The use of this historical heritage in Turkish foreign policy first started with the Public Diplomacy Coordination Office and then shaped the diaspora diplomacy within the public diplomacy paradigm. The Turkish diaspora shaped foreign policy through another public diplomacy actor, the Presidency for Turks Abroad and Related Communities.

Within the scope of the study, the conceptual framework of the Turkish diaspora has been assessed, and the effectiveness of the Turkish diaspora in foreign policy has been discussed. Historical events resembling, in implementation, the concepts of public diplomacy and diaspora, even though these terms did not exist at the time, have been evaluated through these concepts. It has been observed that, since the 2000s, public diplomacy and diaspora policies have been taken seriously and institutionalized by decision-makers. This institutionalization has led to the establishment of several institutions defined as public diplomacy actors. The relationship of these institutions with the diaspora, by analysing that the Turkish citizens who migrated to Central Europe particularly as a result of the 1961 Labor Migration Agreements are considered part of the diaspora, the efforts of the Presidency for Turks Abroad and Related Communities and other institutions have been evaluated.

KEYWORDS: Diplomacy, Public Diplomacy, Diaspora, Turkish Diaspora

İÇİNDEKİLER

İTHAF.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DİPLOMASİ, KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA.....	7
1.1 Diplomasinin Doğuşu ve Kavramsal Çerçevesi	8
1.2 Kamu Diplomasisinin Doğuşu ve Kavramsal Çerçevesi.....	11
1.3 Kamu Diplomasisinin Araçları	17
1.4 Dünya’da Uygulanan Bazı Kamu Diplomasisi Örnekleri	23
1.4.1 Türk Diasporası ve Kamu Diplomasisi Uygulamaları.....	27
1.5 Diasporanın Kavramsal Çerçevesi	31
1.6 Diasporanın Sınıflandırılması	37
1.6.1 Yahudi Diasporasının Oluşumu ve Uluslararası Siyasete Etkisi.....	38
1.6.2 Ermeni Diasporasının Oluşumu ve Uluslararası Siyasete Etkisi.....	40
1.7 Diasporanın Politik Süreçlere Etki Etme Yolları	43
1.8 Türk Diasporasına Genel Bakış	45
2. TÜRKİYE’DE KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA FAALİYETLERİNE İLİŞKİN TARİHSEL ARKA PLAN.....	53
2.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem	54
2.1.1 Hatay Meselesi 1921-1939.....	57
2.1.2 Lozan Antlaşması ve Mübadele Dönemi	60
2.2 Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	62
2.2.1 Uluslararası İşgücü Antlaşmaları.....	65
2.2.2 SSCB’nin Dağılması ve TİKA’nın Kurulması Süreci.....	71

2.2.3 2000’li Yıllarda Türk Kamu Diplomasisi	73
3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORANIN KURUMSALLAŞMASI.....	75
3.1 Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK)	77
3.2 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)	82
3.3 Yunus Emre Enstitüsü (YEE).....	86
3.4 Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)	91
3.5 Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	95
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	108

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Diaspora, Anavatan ve Ev Sahibi Őlke İlişkisi	44
Tablo 1. Diasporanın İdeal Tipleri, Örnekler ve Notlar	46
Tablo 2. TŐrkiye'den Avrupa'ya Giden İŐŐi GŐŐŐ	48
Tablo 3. İŐŐŐcŐ Anlaşmaları	66
Tablo 4. İŐŐi GŐŐŐnŐn Yaşandığı 1961-1978 Yılları Arasında TŐrk Vatandaşlarının Gittikleri Őlkeler ve Giden Kişi Sayıları	68
Tablo 5. YEE KŐltŐr Merkezlerinin AŐılıŐ Yıllarına GÖre Dağılımı	89
Tablo 6. YTB'nin Yurtdışında Yaşayan TŐrk Vatandaşlara YÖnelik Diaspora Kapsamında GerŐekleŐtirilen Faaliyetler	103
Harita 1. TİKA'nın Yurtdışındaki Koordinasyon Ofislerinin Őlkelere GÖre Dağılımı	84
Harita 2. Yunus Emre EnstitŐsŐnŐn Faaliyet GÖsterdiği Őlkeler	88
Harita 3. TRT'nin Yurtdışı Temsilcilikler	93

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BYEGM	Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü
KDK	Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİKA	Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Devletlerin uluslararası sistemde karşılaştıkları sorunlar farklı yöntemlerle çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Devletlerin hedeflerine ulaşmak için kullandığı çeşitli dış politika araçlarının başında diplomasi gelmektedir. Küreselleşmenin yanı sıra iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yeni nesil icatların dünyayı küçültmesiyle birlikte diplomasi açısından da yenilikler ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve iletişim araçlarının artmasıyla birlikte uluslararası ilişkiler sahası da devletlerin devlet başkanları ve dışişleri bakanlarının ilgi alanı olmaktan çıkmış ve tüm kamuoyunun ilgi odağı haline gelmiştir. Demokratikleşmenin bir unsuru olan bu eğilim kamuoylarının karar alma mekanizmalarına katılma iç güdülerini de geliştirmiştir. Bu çerçevede 21. yüzyıl diplomasisinde bir ülkenin politikalarını ve savunduğu görüşü benimsetmesinin yolunun diğer devletler ve kamuoylarının bunu benimsemesi gereğinden yola çıkarak, uluslararası arenada kamuoyunu etkileme çabaları artmış, diğer bir deyişle “kamu diplomasisi” adıyla yeni bir diplomasi türü öncelik kazanmaya başlamıştır.

Kamu diplomasisinin daha etkin şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle diplomasi kavramının tarihsel arka planı incelendiğinde, kapalı diplomasi şekli ve özellikle 20. yüzyılda ortaya atılan açık diplomasi tanımlarının önemli olduğu görülmektedir. Devletler arasında açık diplomasinin uygulanmaya başlaması geleneksel bir hal alarak devletlerin dışişleri bakanlıkları aracılığı ile icra edilmesi ve bu açık diplomasi şeklinin kamuoyunun bilgisi ve denetiminde yapılması diplomasi alanında yeni tanımlamalar ortaya çıkarmıştır.

Diplomasinin tarih boyunca hemen her şekliyle devletler arasındaki güç dengesinden yola çıktığı aşikardır. Saray diplomasisi olarak bilinen kapalı diplomasi modelinde ve daha sonra ABD Başkanı Woodrow Wilson’la özdeşleşen açık diplomasi modelinde asıl olan devletler arasındaki güç dengelerinin sağlanması ve rekabetin varlığıdır. Bu rekabet devletlerin nezdinde günümüz şartlarında dahi savaş stratejilerinin ortaya çıkmasına imkan

sağlamaktadır. Devletler çok pahalı ve maliyetli bir iş olan savaşa odaklanmaktan ziyade diplomasi yöntemiyle daha net sonuçlar almak istemektedirler. Diplomatik ilişkilerin sekteye uğraması devletler arasındaki ilişkilerin bozulmasına ekonomik ambargoların başlamasına ve sonunda savaş olgusunda kadar gidebilmektedir. Barışa zarar veren bu sonuçların doğması geleneksel diplomasi içerisinde sadece iki devletin dışişleri bakanlarını ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmakta ve o devletlerin kamuoyları da dahil tüm paydaşlarını etkilemektedir. Sert güç olarak da tanımlanan bu olgular barışı geciktirdiği gibi diplomasinin tekrar sağlanmamasını ve sürecin kötüleşerek uzadığı gerçeğini doğurmaktadır. Bu noktada devletlerin yumuşak güçlerinin varlıkları diğer devletlerin kamuoyları nezdinde hakim bir noktaya gelmişse veya getirilebilirse sıkıntılı süreçlerde diplomatik süreçlerin daha sağlıklı ve sistematik ilerlemesi mümkün olabilmektedir.

Açık diplomasi içerisinde konumlandırılabilir olan yumuşak güç kavramı bir devletin dış ilişkileri uhdesinde geliştirilebilir ve doğru kanalize edilebildiğinde savaş stratejilerinden çok daha ucuza gelebilecek süreçleri de beraberinde getirir. Tam bu noktada devletlerin yumuşak güçlerini amaç odaklı hale getirerek oluşturdukları kamu diplomasisi faaliyetleri ortaya çıkmaktadır. Geleneksel diplomasinin tamamlayıcısı olarak görülen kamu diplomasisi devletlerin sadece diplomatlar üzerinden değil, tüm paydaşları ve vatandaşlarıyla diplomatik ilişkilerin sürece dahil olduğu bir diplomasi yöntemidir.

Kamu diplomasisi devletlerin uluslararası ilişkilerini güçlendirmek, ülkenin imajını şekillendirmek, politikalarını tanıtmak ve dış politikadaki amaçlarını desteklemek için halkla iletişim faaliyetlerini kullanarak yürüttüğü diplomasi yöntemidir. Bu diplomasi yöntemi genellikle halkın direk katılımı ve etkileşimi üzerine odaklanır. Uluslararası ilişkilerde devletlerle birlikte halkın da etkili olabileceğine inanılmaktadır. Bu çerçevede, bu diplomasi türü karşılıklı hoşgörüyü arttırmak ve devletlerin imajını olumlu yönde şekillenmesini amaçlamaktadır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanması devletlere göre farklılıklar

arz etmektedir. Dış politika aktörü olarak uygulanması gereken kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsallaşması uluslararası ilişkilerde farklı pencereler açmaktadır. Devletlerin küreselleşmenin de etkisiyle yeniden yapılanırken öbür tarafta teknolojik vasıtaların artması, iletişimin hız kazanması ve toplumların siyaset içerisinde önemli bir özne haline gelmesi diplomasiinin dönüşümüne neden olmuştur. Kamu diplomasisinin ortaya çıkışındaki en önemli iki etken olan teknolojinin gelişmesi ve toplumun siyaset içerisinde etkin hale gelmesi kamu diplomasisi kavramını ortaya çıkartmıştır.

Kamu diplomasisini anlamak için çeşitli örnekler vermek mümkündür. Bir devlet kendi kültürünü tanıtmak amacıyla başka bir devlet nezdinde tanıtım faaliyetlerinde bulunabilir. Kültürel etkinlikler, sergiler vb. düzenleyerek kendi kültürünü hedef olan diğer ülkede tanıtabilir. Bu tür faaliyetler iki devlet arasındaki insanları birbirleriyle iyi ilişkiler kurmasına aracılık etmektedir. Ülkeler arasındaki öğrenci değişim programları da verilecek bir diğer örnektir. Öğrenciler arasında yapılan bu uygulamalar ve burs programları iki devlet arasında uluslararası iş birliği ve kültürel hoşgörüyü arttırabilmektedir. Bu örnekler kamu diplomasisinin farklı alanlarda nasıl uygulanabileceğini göstererek ülkeler arasında iyi ilişkilerin ve işbirliğinin kurulmasına katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisinde aktör olarak rol oynayabilecek bir grup da diaspora olarak değerlendirilebilir.

Diaspora daha çok belirli bir etnik veya kültürel grubun anavatanı dışında ev sahibi ülkelerde yaşayan belirli bir kimlik, kültür veya aidiyet hissiyle bir araya gelmiş insanların oluşturduğu grupları ifade etmektedir. Bu gruplar kültürlerini, dillerini geleneklerini ve kimliklerini korumak için çaba sarf etmektedirler. Aynı zamanda diasporalar buldukları ev sahibi ülkelerde sosyal ve kültürel yaşama da entegre olabilirler. Diasporalar ev sahibi ülkede bu entegrasyonu sağlarken asimile olmamaya özen göstermekte ve anavatan ile bağlarını da sürdürmeye çalışmaktadır. Bu haliyle diaspora grupları anavatan ile ev sahibi ülke arasında köprü görevi görmektedir. Devletlerin anavatanları dışında yaşayan

vatandaşları, diğere bir deyişle diaspora da yeni diplomasi anlayışının aracı haline gelmiştir. Anavatandan çeşitli sebeplerle başka bir ülkeye göç eden vatandaşlar buldukları ev sahibi ülkede çeşitli statülere sahip olmaya başlamışlardır. Bu durum da diaspora unsurunun sadece klasik diaspora sınıfından çıkarılarak çağdaş diaspora unsurlarının da olabileceğini göstermektedir.

Diaspora kelime anlamı itibariyle Türk toplumunda pejoratif bir anlam içermektedir. Bu durumun en temel nedeni Ermeni lobi gruplarının kendilerini diaspora olarak tanımlamalarıdır. Özellikle sözde soykırım yasa tasarısı muhtelif devletlerin meclislerinde her gündeme geldiğinde Ermeni lobi grubu olan Ermeni diasporası Türk kamuoyu tarafından izlenmektedir. Klasik diaspora sınıfı içerisinde değerlendirilen Ermeni diasporasına diplomatik yollarla cevap verilebilecek oluşumda modern diaspora sınıfı içerisinde değerlendirilen Türk diasporasıdır. Söz konusu kavramsal çerçeve tezin konusu olan Türk diasporasının dış politikada bir rolü olup olmadığı konusunda da yardımcı rol oynayacaktır. Nitekim kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde Türk diasporasının Türk dış politikasına etki etme süreçleri oluşmaya başlamıştır. Türk diasporasının modern diaspora içerisinde tanımlanabileceği ve özellikle 1961 iş göçü anlaşmasıyla Almanya ve orta Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşların diaspora sayılabileceğinin iddia edildiği bu tezde, Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı diaspora politikaları anayasa ve oy kullanma sistemleri üzerinden incelenmiş ve özellikle 2010 yılından sonra kamu diplomasisi aktörü olarak faaliyetlerini yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yoğunlaşan Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nın (YTB) çalışma sistemi içerisinde incelenmiştir. Bu doğrultuda kamu diplomasi faaliyetleri çerçevesinde kurulan kurumların diaspora ile ilişkileri incelenerek, diasporanın Türk dış politikasına nasıl etki ettiği araştırılmıştır.

Tezin literatür taramasında kamu diplomasisi ve diaspora ile iki kavramı bir araya getiren çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların önemli bir kısmı

Yahudi ve Ermeni diasporalarının tecrübeleri üzerinden kavramsallaştırılmaya odaklanan çalışmalardır. Türk diasporası da tıpkı bu tecrübeler üzerinden yorumlanarak okunmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin kamu diplomasi faaliyetleri ve diaspora politikalarının nasıl yürütüldüğü bu tez çalışması kapsamında incelenmektedir. Fakat literatürde yer alan tezlerden ayrılarak Türk diasporasının sınıflandırılması ve tanımı da yapılmaya çalışılacaktır. Bu sınıflandırma ve tanım, diasporanın kamu diplomasisi faaliyetleri ile ilişkilendirilerek Türk dış politikasına etkilerinin tartışılmasına da imkan tanıyacaktır. Diaspora, diaspora politikaları ve diaspora diplomasisinin eşgüdüm içerisinde olup olmadığı ve bu üç kavramın ancak bütününe Türkiye'ye artı değer sağlayabileceği değerlendirilecektir.

Yukarıda anlatılanlar ışığında tezin ilk bölümünde diaspora ile ilişkili olan kamu diplomasisinin nasıl ortaya çıktığı ve diplomaside ne şekilde kullanıldığı ele alınmaktadır. Devamında kamu diplomasisinin hangi araçlarla yürütüldüğü değerlendirilecek ve devamında dünyada uygulanan bazı kamu diplomasisi faaliyetleri birkaç örnek devlet nezdinde anlatılmaya çalışılacaktır. Akabinde diaspora kavramının tanımı yapılacak ve diaspora sınıfları klasik ve modern diaspora sınıfları altında anlatılacaktır. Yahudi ve Ermeni diasporaların oluşum safhaları ve tanımları da bu çerçevede incelenecektir.

Tezin ikinci bölümünde Türkiye'nin kamu diplomasi faaliyeti sayılabilecek bazı uygulamaları tarihsel arka plan içerisinde ele alınacaktır. Cumhuriyet öncesi dönem içerisinde Nüfus Mübadelesi ve Hatay meselesi kamu diplomasisi içerisinde incelenecektir. Cumhuriyet sonrası dönemde ise 1961 iş gücü antlaşmaları ile SSCB'nin dağılmasının akabinde Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı'nın (TİKA) kurulma süreci ve 2000'li yıllar Türk kamu diplomasisinin dönüşüm süreçleri değerlendirilecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise kamu diplomasisi ve Türk diasporasının kurumsallaşma süreçleri incelenmektedir. Bölüm kapsamında kamu diplomasisi aktörleri olan Kamu

Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), TİKA, Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve YTB'nin kuruluşları ve faaliyetleri değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme özellikle diaspora konusunda hangi kurumun aktif olduğunun tespitini yapma imkanı sunmaktadır. Bu çerçevede, Türk diasporasının Türk dış politikasında bir etkisi olup olmadığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı özelinde değerlendirilecek ve YTB'nin diaspora diplomasisini ne şekilde uyguladığı tartışılacaktır. Bu çerçevede, yukarıda da ifade edildiği üzere, tez kapsamında kamu diplomasisinin Türk dış politikasında nasıl uygulandığı ve diasporayla ilişkilerdeki rolünün nasıl olduğu sorularına yanıt aranmaya çalışılmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DİPLOMASİ, KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA

Tezin taşıyıcı kolonlarını üç ana kavram oluşturmaktadır. Bunlar diplomasi, kamu diplomasisi ve diaspora kavramlarıdır. Tez kapsamında bu üç kavram birbirlerine eklemlenerek Türk diasporasının dış politikaya etkisi analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak imparatorluklardan günümüz ulus devletlerine kadar uzanan diplomasi anlayışı geleneksel düzeyden günümüz şartlarına getirilerek kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirilecek, ardından klasik diaspora anlayışından çağdaş diasporaların oluşum süreçleri içerisinde Türk diasporasının yeri ve dış politika açısından önemi tarihsel arka plandan günümüze kadar incelenecektir. Bu çerçevede, tezin ilk bölümünü oluşturacak olan kavramsal çerçevede tez kapsamında kullanılacak üç kavrama ilişkin ayrıntılı değerlendirme yer alacaktır. Buna uygun olarak ilk olarak diplomasi kavramının devletlerin diplomatik temaslarının başlamasıyla birlikte nasıl ortaya çıktığı, Antik Yunan ve Roma İmparatorlukları döneminde ne şekilde geliştiği, anlatılarak Vestfalya düzeni, Viyana Kongresi ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Paris Barış Antlaşmaları diplomasi tanımı üzerinden değerlendirilecektir. Akabinde ikinci kavram olan kamu diplomasisi tanımlanacak ve günümüzün diplomasisi pratiğinin nasıl bir tamamlayıcısı olduğu tartışılacaktır. Teknolojinin getirdiği yenileşmenin kamu diplomasisi alanında ne şekilde kullanıldığı değerlendirilecektir. Son olarak diaspora kavramının tanımı yapılarak diaspora sınıfları tanımlanacaktır. Türk diasporasının bu tanımlar içerisinde nasıl olduğu ve hangi diaspora sınıfı içerisinde olabileceği değerlendirilecektir.

Söz konusu kavramların tanıtımı ve değerlendirilmesi tezin ilerleyen bölümlerinde incelenecek olan Türk diasporasının dış politikaya etkileri konusunun ayrıntılı olarak irdelenmesine de olanak sağlayacaktır.

1.1 Diplomasinin Doğuşu ve Kavramsal Çerçevesi

Diplomasi geniş anlamda, bir devletin tüm dış ilişkilerini nitelemektedir. Dar anlamda ise diplomasi bir hükümetin belli bir konudaki görüşlerini doğrudan karşı devletin karar alıcılarına iletme süreci olarak tanımlanabilir.¹ Kavramsal olarak birden fazla anlam ifade eden diplomasi teriminin etimolojik kökeni antik Yunanca da diploma sözcüğüne dayanmaktadır.² Yunanca katlamak anlamına gelen “diploun” fiilinden türemiştir.³ Antik Yunan ve Roma dönemlerinde devlete ait resmi, yabancı topluluklarla ilişkileri düzenleyen ve bir nevi pasaport işlevi gören belgeleri nitelemektedir.⁴ Diplomasi, antik Yunan ve Roma’da resmi belge olan diplomaların tasniflenmesi ve korunması gibi uygulamalar için kullanılmıştır.⁵ Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde ikili ilişkilerin ortaya çıkması resmî belgeleri doğururken bu belgelerin tasnifiyle ilgilenen katiplerin de ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Buna koşut olarak diplomasi resmi evraklara bakma sanatı olarak ifade edilmeye başlanmıştır.⁶ Nitekim diplomasi tarihi ve uygulamaları açısından ilk sürekli elçiliğin 1455 yılında Venedik tarafından Cenova’da açılması ve buradaki görevli kimselerin elçi yerine yerleşik katipler olarak adlandırılması bu durumu destekler niteliktedir.⁷

Kavramının etimolojik kökeninden de anlaşılacağı üzere, diplomasi oldukça eski bir kurumdur. Roma ve Doğu uygarlıklarına bakıldığında krallar, hükümdarlar arasındaki ilişkinin sürdürülebilmesi için karşılıklı elçi göndermenin gelenekler arasında olduğu bilinmektedir.⁸ Gerçek anlamda diplomasi ilk olarak Avrupa’da Kuzey İtalya’daki şehir

---

¹ Deniz Ülke Arıboğan, Gülden Ayman ve Beril Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* (İstanbul: DR Yayınları, 2017), 186.

² Arıboğan, Ayman ve Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, s. 186.

³ Hüner Tuncer, *Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye* (İstanbul: Kaynak, 2009), 19.

⁴ Harold Nicolson, *Diplomacy* (Washington DC: Georgetown University, 1988), 30.

⁵ Graham Evans ve Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations* (Londra: Penguin Books, 1998), 167.

⁶ Demet Şefika Acar, “Küreselleşen Dünyada Diplomasi”, *Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9 (2006): 418.

⁷ Evans ve Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, s. 167.

⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (Bursa: MKM Yayıncılık, 2013), 325.

devletlerinde ortaya çıkmıştır. O yıllar da feodal Avrupa'dan çok daha farklı bir toplumsal yapısı olan İtalyan şehir devletleri ortak kültürel ve ticari çıkarlarıyla Antik Yunan bağımsız devletler sistemiyle benzerdi.⁹ Özellikle çeşitli ülkeler ile ticari faaliyetleri bulunan Venedik Cumhuriyeti, gönderdiği ticari misyonlarla elçiliklerin altyapısını oluşturmuşlardı. Rönesans dönemi İtalya'sında gelişen ikili ilişkiler ancak 18. yüzyılda Avrupa'nın geri kalanında kendine uygulama sahası bulabilmiştir.

17. yüzyıla kadar devletler daha çok ikili diplomatik ilişki içerisinde kalmışlardır. İki devletten fazla devlet temsilcisinin bir araya gelmesiyle uygulanmaya çalışılan ilk diplomatik ilişkilerin 1648 Vestfalya Kongresi'yle başladığı kabul edilmektedir. Otuz yıl savaşlarını bitiren ve Avrupa'da egemen devletler sistemini kuran antlaşma Avrupa diplomasi tarihinin ilk büyük konferansı olarak nitelendirilebilir. Vestfalya Kongresi'ne katılan devletler, kendi rızaları olmadan vergi ve asker toplanamayacağı, kanun koyulamayacağı, savaş ve barış ilan edilemeyeceği gibi konularda uzlaşmaya varmışlardır.¹⁰ Ayrıca ulus devlet sisteminin de ortaya çıktığı bu kongre Papa'ya onaylatılmadan kabul edilen ilk anlaşma niteliğindedir.¹¹

Benzer şekilde 1814-1815 tarihli Viyana Kongresi de diplomasi açısından büyük bir tarihi öneme sahiptir. Viyana Kongre'sinin diplomasi yönünden uygulanışı Vestfalya anlaşmasından daha ileri olsa da günümüz diplomasi pratiğinden oldukça geridedir. Günümüz diplomatları başkentleriyle anında iletişim kurarken bu durum 1814 dönemin şartlarında pek mümkün değildir. Viyana'daki diplomatlar başkentlerine haftalarca uzaktaydılar. Örneğin bir mesajın Viyana'dan Berlin'e ulaşması yaklaşık dört gün, cevabının tekrar Viyana'ya ulaşması da benzer şekilde dört günde dolayısıyla bir diplomatın talebine cevap alabilmesinin sekiz günü bulduğu ifade edilmektedir¹² Viyana Kongresi, 1648

---

⁹ Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, *International Relations and World Politics*, (Boston: Pearson, 2013), 286.

¹⁰ Arıboğan, Ayman ve Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, s. 612.

¹¹ Muzaffer Ercan Yılmaz, "Westphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 14 (2007): 17-38.

¹² Henry Kissinger, *World Order* (New York: Penguin Press, 2014), 75.

Vestfalya Barışı ile 1. Dünya Savaşı sonrasındaki Paris Barış Antlaşmalarına kadar geçen sürede “en geniş köklü değişiklikler getiren uluslararası toplantı” olarak nitelendirilmektedir.¹³ Nitekim Viyana’da bir araya gelen devlet adamları Vestfalya Kongresi’nin oluşturduğu güç dengesinin enkazı üzerine konumlanmıştı. Vestfalya barışıyla ortaya çıkan uluslararası düzen çatışmaları önleyecek en azından hafifletecek bir güç dengesi üretmişti fakat oluşturulan bu düzen Napolyon’un askeri gücünün ve ulusçuluk akımlarının önünü kesememişti.¹⁴ Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan ulusçuluk akımlarını önlemek amacıyla yeni bir uluslararası düzen kurma girişimi olarak nitelendirilebilecek olan Viyana Kongresi çok taraflı diplomasinin yani birkaç ülkenin genelde en çekişmeli konular üzerinde iletişim kurduğu ve müzakere yaptığı diplomasinin klasik bir örneği olması açısından önemlidir. Kongre sonrası ortaya çıkan Avrupa Uyumu (*Concert of Europe*) olarak adlandırılan düzen yaklaşık yüzyıl boyunca Avrupa’da büyük çaplı savaşların çıkmasını engellemiştir.¹⁵ Viyana Kongresi’nden I. Dünya Savaşı sonuna kadar yapılan çok taraflı anlaşmalar Viyana Kongresi’nin diplomatik başarısı yanında sönük kalmıştır. I. Dünya Savaşı’nı sona erdiren Versay Anlaşması’ndan sadece 20 yıl sonra II. Dünya Savaşı patlak vermiş ve I. Dünya Savaşı’ndan çok daha şiddetli can ve mal kayıpları yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı’nın bitişiyle beraber devletler diplomasiyi dış politika aracı olarak kullanma gayretine girmişlerse de Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyası içerisinde bu durum gergin bir dönem olarak tarihte yerini almıştır. Diplomasi ve dış politika kavramları zaman zaman birbirleri yerine kullanılıyor olsa da iki kavramı birbirinden ayıran unsur içeriklerinden ziyade bunların yürütülme yöntemi ve biçimi şeklindedir. Bir diğer ifadeyle diplomasi dış politikanın resmi belgelerle uygulamaya aktarılma sürecidir.¹⁶ Realizmin

---

¹³ Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e* (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 181.

¹⁴ Kissinger, *World Order*, s. 74.

¹⁵ Viotti ve Kauppi, *International Relations and World Politics*, s. 227.

¹⁶ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.327

kurucularından kabul edilen Hans Morgenthau'ya göre ise diplomasi ulusal çıkarların barışçıl yollarla korunması süreci olarak tanımlanmıştır.¹⁷

Bu bölümde diplomasinin doğuşu ve kavramsallaşmasına etki eden süreçlerin açıklanmasının ardından devletlerin saray diplomasisi olarak da bilinen kapalı diplomasiden açık diplomasiye geçiş süreçlerini Vestfalya barışı üzerinden alarak Viyana Kongresi ve Birinci Dünya savaşı değerlendirilmiştir. Bir sonraki bölümde ise ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson'un görüşleri çerçevesinde ortaya çıkan açık diplomasi kavramının bir bileşeni olan kamu diplomasisi kavramı incelenecek ve gelişme süreciyle beraber kavramsal tanımı değerlendirilecektir.

1.2 Kamu Diplomasinin Doğuşu ve Kavramsal Çerçevesi

Devletlerin tüm dış ilişkilerini ve hükümetlerin belli bir konudaki görüşlerini doğrudan karşı devletlerin karar alıcılarına iletme süreci olarak tanımladığımız diplomasi, tarih boyunca kapalı diplomasi ve açık diplomasi olarak iki şekilde tezahür etmiştir. Kapalı diplomasi, özellikle Avrupa diplomasisinin 19. yüzyıla kadar en belirgin özelliği olmuştur. Saray diplomasisi olarak da bilinen bu diplomasi türünde Avrupalı hükümdarlar özel temsilcileri aracılığıyla diplomatik ilişkilerini gizli olarak yürütür ve halk nezdinde bu tür diplomatik faaliyetler kesinlikle bilinmezdi. Hatta imparatorluk mahiyetinde yaşayan halk bazen başka bir devletin egemenliği altına girdiğini bile bilmezdi.¹⁸ Diplomasi ulus devlet sisteminin başlangıcından beri geleneksel olarak yöneticilere ait bir ayrıcalık olarak görülmüştür. Diplomasi sürecini şeffaflaştırmaya çalışan 20. yüzyıl idealistlerine rağmen bile bu etkili gelenek günümüz sisteminde göze çarpmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayan gizli diplomatik anlaşmalar buna örnek gösterilebilir. Bu noktada, günümüzde de etkileri süren

---

¹⁷ Hans Morgenthau, "Diplomacy", *Yale Law Journal* 5, 55 (1946): 5.

¹⁸ Arıboğan, Ayman ve Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, s. 328.

Sykes-Picot anlaşmasının incelenmesi yerinde olacaktır. Osmanlı devleti fiili olarak yıkılmadan önce yapılan bu anlaşmanın içeriği Osmanlı devletinin Ortadoğu topraklarının İngiliz ve Fransız hükümetleri arasında paylaşılarak parçalanmasıdır.¹⁹ Sykes-Picot anlaşması İngiltere'nin halihazırda Osmanlı tebaası olan Araplarla yaptığı anlaşmaya aykırı düşmekte ve belgedeki Arap şeyhlerine söz verdiği şekliyle bir Arap Krallığının kurulmasına engel teşkil etmekteydi. Birçok gizli anlaşma gibi Sykes-Picot anlaşması da 1918 yılında Bolşevikler tarafından açıklanmış ve Ortadoğu'da karışıklıklara neden olmuştur.²⁰

Gizlilik esasına dayalı olarak yürütülen bu kapalı diplomasi türüne karşı en büyük tepki dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Thomas Woodrow Wilson tarafından verilmiştir. Başkan Wilson tarafından 8 Ocak 1918 tarihinde açıklanan ve Wilson ilkeleri olarak bilinen bildiride açık görüşmeler yoluyla varılacak açık sözleşmelerden söz edilmiştir.²¹ Başkan Wilson tarafından tepki olarak ortaya çıkan açık diplomasi yöntemi diplomatik görüşmelerin her iki tarafın nezareti ve kamuoyunun bilgisi ve denetimi dahilinde mümkün olabildiği bir yöntemdir. Bu yöntemdeki asıl amacın halkların kendi yönetimlerine katılma iç güdüsünü canlandırmak, demokrasinin önünü açmak ve katılımcı demokrasi ile halkların baskı ve çıkar grupları yoluyla teşkilatlanarak karar alıcıların kararlarına etki etmesi sağlanmak olduğu ifade edilebilir. Açık diplomasiyi zorunlu hale getiren bir diğer amacın ise I. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında görüldüğü üzere, iki devletin kendi arasında kapalı diplomasi yoluyla üçüncü bir devletin egemenlik haklarına karşı uygulayabileceği politikaların önüne geçmektir.²²

Diplomasi özellikle ulus devletler özelinde güç dengesinin kurulmasıyla da bağlantılıdır. Güç, bir olay karşısında birinin istediği sonuçları elde etme kabiliyetine

---

¹⁹ Sander, *Siyasi Tarih*, s. 381.

²⁰ *Age*, s. 383.

²¹ Fahir Armaoglu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995* (İstanbul: Kronik, 2020), 111.

²² Sander, *Siyasi Tarih*, 386-387.

dayanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde ise güç, bir devletin başka bir devlet üzerinde hakimiyet kurarak istediği sonuçları lehine çevirebilme becerisine dayanmaktadır.²³ Güç olgusu ulus devletler özelinde ikiye ayrılmaktadır: sert ve yumuşak güç. Sert ve yumuşak gücün aynı anda kullanılmasını ifade eden akıllı güç (*smart power*) ise üçüncü veya bir orta yol olarak ifade edilebilir. Sert güç (*hard power*), tarihten günümüze kadar var olan devlet olgusuna dayanan ve daha çok devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda rekabet sonucu elde edilebilen güçtür. Diplomasinin doğuşu ve ulus devlet olgusunun tam olarak oturmadığı dönemlerde devletler ve imparatorluklar istedikleri sonuçları elde edebilmek ve kendi devletlerinin çıkarlarını koruyabilmek adına daha çok savaş stratejileri üzerinde yoğunlaşırlardı. Bu anlayış iki devlet arasındaki çekişmelerde güç yoğunluğuna göre ölçülür ve hangi devletin askeri, siyasi ve ekonomik gücü daha fazlaysa fiilen güçlü sayılır ve sonuçları etkilerdi. Bu anlayış ulus devletlerin ortaya çıkmasından günümüze kadar varlığını korudu. Her ne kadar diplomasi kurumunun ortaya çıkması güç dengelerini bir ölçüde değiştirmişse de devletler arasındaki rekabet aynı kaldı. Özellikle dünya savaşları ve hemen akabindeki Soğuk Savaş dönemi devletler arası rekabeti ve realizmin tüm açıklığını hissettirdi. İki kutuplu dünyada ulus devletler arasındaki denge politikaları güç gerçeğine ve dolayısıyla rekabete bağlı hale geldi. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber devletler birinci dünya savaşının sonunda olduğu gibi tekrar uluslararası örgütlere dayalı idealizm olgusuna yöneldiyse de bu durum Soğuk Savaş'ın galibi olan ABD'nin güç politikalarına takıldı. Körfez savaşı, Kosova müdahalesi ve 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler uluslararası ortamın idealizmden realizme dönüşüyle sonuçlanmıştır.²⁴ ABD'nin dünya devletleri üzerinde kurguladığı havuç ve sopa taktiği sert güç olgusunun en çarpıcı örneklerindedir. ABD lehine olan davranışlarının ödüllendirildiği fakat aleyhine olan politikaların cezalandırıldığı yaklaşım ABD sert gücünü ifade etmektedir. Havuç sopa yaklaşımının 11

---

²³ Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004), 19.

²⁴ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler* 5, 18 (2008): 74.

Eylül sonrası ortaya çıkan bir uygulama olmadığı, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde de benzer uygulamalara sıklıkla başvurduğunu ifade edebilmek mümkündür. Sert güç, havuç ve sopa uygulamalarıyla bağdaşsa da bazen buna ihtiyaç duyulmayabilir. Arzu edilen sonuçlar ceza ve ödül gerekmeden de elde edilebilir. Bu, gücün ikinci yüzü olarak nitelendirilen yumuşak güç (*soft power*) ile ortaya çıkmaktadır.²⁵

Yumuşak güç, kullanılan yöntem olarak sert güçten ayrılır. Bir devletin yumuşak gücü cezbedebilme kabiliyetine bağlıdır. Etken olan devletin edilgen olan devlet için cazibe atfedebilmesi için öncelikle etken olan devletin refah seviyesi dış politikası ve insan odaklı siyasi çözümlerinin güçlü olması şarttır.²⁶ Bunlarla beraber yumuşak gücünü kullanacak olan devletin kültürü de önem arz etmektedir. Bir diğer husus ise yumuşak gücünü cezbetme yoluyla edilgen olan devlete hissettirmek amacıyla olan devletin her şeyden önce kendi kendine yetebilen, özgüveni yüksek ve amaçlarının neler olduğunu bilecek düzeyde olması şarttır. Devletin kendi kişilik ve karakteristik özellikleriyle beraber demokrasininin güçlü, insan hakları düzeyinin yüksek olması da bir o kadar önemlidir. Ancak bu şartlar bir bütün olarak sağlandığı takdirde bir başka devletin ilgisini çekebilme ve yumuşak güç aracıyla onu etkilemesi mümkün olabilmektedir.²⁷ Etken olan devletin yumuşak gücünü kullanabilmesi farklı nedenlere dayanabilir. Kaybolan imajını yeniden kazanmak isteyebileceği gibi, sıfırdan kendine yeni bir imaj yaratabilmesi de mümkündür. Örneğin günümüzde yumuşak gücünü etkin olarak kullanan ABD, bu gücünü sadece 1980'li yılların sonunda değil, Soğuk Savaş'ın devam ettiği dönemde de kullanmıştır. Sert gücün yeterli olmadığını gören ABD, özellikle Vietnam Savaşı yenilgisinin ardından hem ulusal hem de uluslararası ortamda kaybettiği prestijini tekrar kazanmak adına yumuşak güce

---

²⁵ Nye, *Soft Power*, s.24.

²⁶ Haluk Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), 53.

²⁷ *Age*, s. 53.

başvurmuştur.²⁸ 1980 yılından itibaren ABD'nin gücünün zayıfladığı iddiaları ortaya atılmaya başlamıştır. Yumuşak gücün kavramsal olarak tartışılmaya başlaması tam da bu döneme denk gelmektedir. Kavram ilk olarak Harvard Üniversitesi öğretim üyelerinden Joseph S. Nye'nin 1990 yılında yayımlanan "*Bound To Lead: The Changing Nature of American Power*"²⁹ ve *Foreign Policy* dergisindeki "Yumuşak Güç" (*Soft Power*) isimli çalışmalarında kullanmıştır.³⁰ İki eser de 1980 yılından beri ABD'nin uluslararası politikada gücünün zayıflamasıyla ülkenin etkisinin gerilemeye başladığı iddialarına karşı geliştirilmiştir. Nye, ortaya attığı kavram üzerinden ABD'nin sadece sert güçten ibaret olmadığını özellikle 1990'lı yıllarla beraber cazibesi kültürü yaşam standartlarıyla beraber yumuşak gücünün öne çıkabileceğini ve bilgi çağı olan bu yıllarda gücünün en yüksek seviyelerde olacağını iddia etmiştir.³¹ Gerek Hollywood film sektörü gerekse NBA basketbol ligi gibi dünya çapında ilgiyle takip edilen yumuşak güç araçları olarak düşünüldüğünde ABD'nin önemli bir yumuşak gücü olduğu ifade edilebilir. Tüm bu sektörlerin yanında MSN, Twitter (yeni adıyla "X") ve Facebook gibi popüler ve yaygın kullanılan sosyal medya mecralarının veri tabanlarının da ABD'de olması yumuşak güç konusunda bu ülkeyi daha da öne çıkarmaktadır. Yukarıda ifade edilen farklı alanlardaki iş kolları dünya genelinde ABD'nin karizmasını arttırmakta ve diğer ülkelerde ABD'ye karşı ilgi ve cazibeyi arttırmaktadır.³² Etken olan devletin edilgen olan devletler üzerinde etkisine ilişkin Türkiye örneği incelendiğindeyse, Türk dizilerinin Ortadoğu ve Balkan ülkelerinde ilgiyle takip edilmesinden bahsedilebilir. Bu dizilerin başrol oyuncularını söz konusu ülke vatandaşları tarafından çok sevmekte ve ilgiyle takip edilmektedir. Bu ilgi ise Türkiye'nin

---

²⁸ Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014), 55.

²⁹ Joseph S. Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature Of American Power* (New York: Basic Books, 1990).

³⁰ Joseph S. Nye "Soft Power," *Foreign Policy* 80 (1990): 153-171.

³¹ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s.55.

³² Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 52.

söz konusu ülkeler üzerindeki yumuşak gücünü arttırırken, Türk dizi sektörünü de yumuşak güç aracı olarak ifade edebilmek mümkündür.³³

Bölümün başında ifade edildiği üzere, güç kavramı devletler düzeyinde ikiye ayrılmaktadır. Gücün üçüncü boyutunu oluşturan akıllı güç, sert güç ve yumuşak gücün aynı anda kullanılması konuyu farklı bir noktaya götürmektedir. Bir devletin sert gücü askeri vasıtalar yoluyla yapılan politikalar ya da başka bir devlet üzerinde uygulanacak ambargo benzeri ekonomik yaptırımlardır. Yumuşak gücün ise nasıl ve ne şekilde kullanılacağı ve devletler özelinde hangi araçlarla uygulanacağı farklılıklar arz etmektedir. İşte bu noktada “kamu diplomasisi” kavramı ortaya çıkmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere, kamu diplomasisi kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi süreçlerinin toplamıdır. Terim ilk olarak 1965 yılında Edward Guillon tarafından kullanılmıştır. Guillon, Kamu Diplomasisi tanımında hükümetler, özel gruplar ve bireylerin diğer insanların tutumları ve hükümetlerin dış politika kararları üzerindeki etkilerini uygulayabilecekleri araçlar şeklinde tanımlamıştır.

“Kamu diplomasisi dış politikanın formülasyonu ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilerini ele almaktadır. Kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasinin ötesindeki boyutlarını, hükümetlerin diğer ülkelerde kamuoyu oluşturmalarını, özel ve çıkar gruplarının diğer ülkelerde etkileşimini, dışişleri raporları ve bunların politikaya etkisini, iletişim uzmanları, dış politika muhabirleri ve diplomatlar arasındaki kültürler arası iletişimi kapsamaktadır.”³⁴

Diplomasinin kamuoyu içerisinde şeffaflaşması ve halkların hükümetleri denetleme yetisi kazanmasıyla diplomatik ilişkiler devlet dışı aktörleri de içine alan bir yapıya bürünmüştür. Bu dönüşüme paralel olarak ortaya çıkan kamu diplomasisi kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesinin toplamında ortaya çıkan kamu

---

³³ Faruk Yazar, “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizi Sektörünün Değerlendirilmesi,” *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 3 (2020): 530-538.

³⁴ Edmund A. Gullion, “What is Public Diplomacy?,” The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, t.y., (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2022) <https://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy>.

diplomasisinin devletlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarını çok uluslu şirketleri ve devlet dışı örgütlenmeleri birer uluslararası aktör olarak ortaya çıkarmıştır. Wilson ilkelerinin açıklanmasından Soğuk Savaş döneminin bitişine kadar önemli ölçüde uygulanmış olan ve geleneksel diplomasi içerisinde yer alan açık diplomasi dış politika aktörü olarak sadece devletleri görmektedir. Bunun aksine kamu diplomasisi devletlerin yanı sıra devlet olmayan aktörleri de dış politika aktörü olarak görmektedir. Özetle açık diplomasi devletler arasında iletişim kurarken kamu diplomasisi devletler arasında devlet dışı aktörlerle ilişki geliştirmeyi amaçlar şeklinde ifade edebilmek mümkündür.

1.3 Kamu Diplomasisinin Araçları

Bir önceki bölümde ifade edilen kamu diplomasisinin tanımından da anlaşılacağı üzere, farklı aktörlerin varlığını işaret eden kamu diplomasisinin –icrasının tek başına– hükümet tarafından yürütülmesinin zor olduğu aşikardır. Nitekim bu diplomasi türünün uygulanmasında hükümetle beraber hükümet dışı aktörlerinde sürece dahil olması gerekmektedir. Söz konusu hükümet dışı aktörler arasında dernekler, vakıflar, sendikalar, okullar, özel sektör, akademi, yazılı ve görsel basın gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar sayılabilir. Kamu diplomasisi kamu özelinde faaliyet gösteren bir diplomasi türü olduğundan karşıdaki muhatap da sadece devletler değil toplumun birçok kesimini kapsayan geniş kitleler olmuştur. Bu yüzden kamu diplomasisi dışişleri bakanlıkları düzeyinden daha üst düzeyde ve farklı bakanlıkların ve birimlerin koordinasyonu ile yürütülmesi gereken bir diplomasi türüdür.³⁵

Kamu diplomasisi, amacına uygun olarak toplumları etkilemek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Geleneksel diplomasiden farklı olarak karşı ülkenin hükümeti ile birlikte

---

³⁵ Serkan Gündoğdu, *Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi: Kurumlar ve Uygulamalar (2002-2013)* (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), 38.

hükümet dışı aktörlerini ve kamuoyunu da etkilemek amacıyla kullanılan kamu diplomasisi bu minvalde faaliyetler yürütmektedir. Cezbetme ve hayranlık uyandırma stratejileri başta olmak üzere hedef toplum üzerinde çeşitli politikalar aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülebilir. Bu politikaların doğru kullanılmasının temini için devletler başta kitle iletişim araçları olmak üzere görsel ve yazılı medya platformları ve sosyal medya ağlarını kullanmaktadır. Kullanılan bu araçlar sayesinde kamu diplomasisi faaliyetleri hedef toplum üzerinde algı oluşturulması sağlanarak hedeflenen politikaların geri dönüşleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Geleneksel diplomasiinin de baş aktörleri olan hükümet ve dış işleri bakanlığı bu noktada kamu diplomasisi faaliyeti yapacak hükümet dışı kurumların eşgüdümlü şekilde çalışmasına olanak sağlamakla yükümlüdür.³⁶

Kamu diplomasisinin araçlarını altı başlık altında toplamak mümkündür. Bu araçlar; (i)kültürel, (ii)eğitim, (iii) ekonomik ve sosyal, (iv) teknolojik, (v) askeri, dini araçlar ve (vi) uluslararası örgütlerdir.³⁷ Kesin ve doğru sonuçları almak için bu araçların hemen hepsinin aynı anda kullanılması gerektiği düşünülse de kısmi kullanımlar da kamu diplomasisinin uygulaması için faydalı unsurlardır. Bu nedenle tezin konusu ölçeğinde bu araçlardan kültürel, eğitim ve ekonomik sosyal içerikli araçların üzerinde daha fazla durulacaktır. Tezin ikinci bölümünde detaylıca incelenen Türkiye'deki kamu diplomasisi aktörlerinden Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Türk yumuşak gücünün araçsallaşmasında daha çok bu araçları kullandığı görülürken; teknoloji, dini ve askeri araçlar tezin kapsamı dışında kalmaktadır.

Kamu diplomasisi içerisindeki ilk araç kültürel araçlardır. Geleneksel diplomaside de kullanılan kültürel ilişkiler kamu diplomasisi içinde önemlidir. Türk Dil Kurumu'na göre

---

³⁶ Gündoğdu, *Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi*, s. 39.

³⁷ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 88.

kültür; “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür.”³⁸ Bu tarihsel ve toplumsal seviye diplomasi gibi geniş bir kavramla bir araya gelmektedir. Kamu diplomasisinin bir türü kültür diplomasisi adıyla kavramsallaştırılan tanım, “devletler ve halkları arasında fikirlerin, bilgi, sanat ve diğer kültürel öğelerin değişimiyle karşılıklı anlayışı besler” şeklinde tanımlanabilir.³⁹ Devletler arasındaki bu kültürel yaklaşmanın ve fikirleri doğrultusunda karşılıklı anlayışın oluşmasındaki ilk hareket alanı iletişim araçlarıdır. Bir toplum üzerinde devletler kendi öykülerini anlatarak yumuşak güçlerini arttırmak istiyorlarsa TV, radyo, gazete ve sinema gibi iletişim araçlarını kullanmalıdırlar. Yazılı ve görsel basının kamu diplomasisinin uygulanmasında önemli bir yeri olduğu düşünüldüğünde bu tür iletişim araçlarıyla hükümetler hedef toplum da bir yandan kamuoyu oluşturmakta diğer taraftan mesajlarını iletmektedir.⁴⁰

Kültürel araçlardan ilki olan yazılı ve görsel medya kamu diplomasisi uygulamasında gerçekleştirecek ülke için hedef toplumla ilişkisini sürdürebilmesi ve mesajlarını doğru verebilmesi adına önem taşımaktadır. Okuma ve yazma oranının günden güne dünya genelinde artmasıyla gelecek dönemde okuma yazma bilmeyen insanın kalmayacağı öngörülmektedir.⁴¹ Bu duruma bağlı olarak gazete, dergi ve teknolojinin geliştiği ölçüde ortaya çıkan e-dergi, e-gazete ve bloglar insanların ve dolayısıyla toplumların şekillenmesini sağlayacaktır. Bu noktada kamu diplomasisi faaliyeti yürütecek ülkelerin hedef toplumu etkilemesi için hedef ülke içerisinde ortaya koyacağı yazılı medya organları önem arz etmektedir. Örnek olarak Türkiye’de faaliyet gösteren Sabah gazetesinin hafta sonları ek

---

³⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr.

³⁹ Milton C. Cummings, “Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey,” *Center for Arts and Culture*, 2005, Erişim: 29 Aralık 2022, <http://www.AmericansForTheArts.org>.

⁴⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s.175.

⁴¹ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 88.

olarak verdiği “*The New York Times*” İngilizce ve Türkçe olarak Türkiye’de yayınlanması gösterilebilir. Görsel medya üzerinden ise *TRT World* kanalının dünyanın pek çok ülkesinde yayın yapması örnek olarak verilebilir. İngilizce olarak faaliyet gösteren *TRT World*’ün aynı zamanda dünya dilinin İngilizce olduğu düşünöldüğünde verdiği mesajlarla Türkiye’nin yumuşak gücüne ve hedef toplum üzerinde oluşturabileceği cazibeyle önemli bir iletişim ve kamu diplomasisi aracı olduğu ifade edebilmek mümkündür.⁴²

Kamu diplomasisi içerisindeki kültürel faaliyetlerin bir diğer araçıda eğitim faaliyetleridir. Yabancı öğrenci bursları, öğrenci değişim programları, dil öğretim kursları kamu diplomasisi içerisindeki kültür faaliyetleridir. Her ne kadar eğitim, kamu diplomasisi içerisinde ayrı bir başlık olarak değerlendirilse de kültürel diplomasi içerisinde de yeri vardır, nitekim Patrica M. Goff “*Cultural Diplomacy*” isimli makalesinde değişim programlarını kültürel diplomasinin araçları arasında değerlendirmiştir.⁴³ Bu duruma örnek olarak Türkiye’de kamu diplomasisi aktörü olarak faaliyet gösteren YEE gerçekleştirdiği Türkoloji Projesi ile yabancı devletlerdeki öğrencileri Türkiye’de dil eğitimine alarak Türkçeyi dünya dili yapmayı hedeflemektedir. YEE, Türkoloji Projesinden başarıyla ayrılan öğrencileri de kültür elçisi olarak nitelemektedir. Fakat bu tez çerçevesinde değişim programlarının önemi ve uygulama alanı kamu diplomasisinin eğitim aracı olarak değerlendirilecektir.

Dünyada en yaygın olarak bilinen öğrenci değişim programı Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri arasında yürütölen Erasmus programıdır. Erasmus programı ile farklı devletlere eğitim görmeye giden öğrenciler sadece o ülkenin dilini öğrenmekle kalmamakta

---

⁴² TRT World ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. resmi internet sitesi: <https://www.trtworld.com/>.

⁴³ Andrew Fenton Cooper, Jorge Heine ve Ramesh Chandra Thakur (ed.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 419.

ayrıca bulunduğu devletin kültürüne, tarihine ve yaşam biçimi şekline de haiz olmaktadır.⁴⁴ Bu durum öğrencilerin zihninde o devletle ilgili olumlu bir düşünce bırakmaktadır. Türkiye’de ise benzer bir program 2011 yılında Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı tarafından oluşturulmuştur. Yurt içinde eğitim veren yüksek öğrenim öğrencileri ile yurt dışında eğitim gören yüksek öğrenim öğrencileri değişim programlarına tabi tutularak Mevlana Değişim Programı uygulanmaktadır.⁴⁵ En az öğrenci değişim programı kadar önemli olan bir başka husus ise devletlerin yabancı öğrencilere verdiği burslardır. Bu burslar arasında ise en bilineni ABD tarafından verilen *Fulbright*, İngiltere tarafından sağlanan *Chevening* ve *British Council* burslarıdır. Türkiye’de ise 2010 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bünyesinde yabancı öğrencilere verilen Türkiye Bursları bulunmaktadır.⁴⁶ Bu burslar akademik çalışma yapan yabancı öğrencilere burs vererek bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmektedir. Bu devletlerden alınan burslar öğrencilerde vefa duygusu oluşturarak ev sahibi ülke adına yumuşak güç uyandırması hedeflenmektedir.

Kamu diplomasisi içerisinde kültür ve eğitimin bir arada bulunduğu diğer bir araç ise kamu diplomasi faaliyeti yürüten ülkelerin kurduğu enstitülerdir. Ülkelerin kendi dillerini, kültürlerini ve tarihini öğretmek faaliyet gösteren bu kamu diplomasisi aktörleri konu içerisinde önemli yer teşkil etmektedir. Bu enstitüler dünyanın çeşitli ülkelerine açtıkları temsilcilikleri ile faaliyet yürütmektedirler. 2004 yılında Çin’in faaliyete geçirdiği Konfüçyüs Enstitüleri, 2008 Rus Kültür Enstitüleri, Almanya’nın Goethe Enstitüsü ve nihayetinde 2009 yılında kurulan Türkiye’nin Yunus Emre Enstitüleri kamu diplomasisi içerisinde bu boşluğu doldurmak için faaliyet göstermektedir.

---

⁴⁴ “Erasmus+ EU programme for education, training, youth and sport”, Erişim 10 Aralık 2022, <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>.

⁴⁵ “Mevlana Değişim Programı”, Erişim 30 Kasım 2022, <https://mevlana.yok.gov.tr/>.

⁴⁶ “YTB Türkiye Bursları”, Erişim 30 Kasım 2022, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/nedenturkiyeburslari>.

Bir diğerk kamu diplomasisi aracıda ekonomik ve sosyal yardımlardır. Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen doğal afetler, açlık, yoksulluk gibi durumlarda ülkeler yardım talep edebilmektedir. Bu taleplere karşılık verilmesi uluslararası kamuoyu tarafından olumlu karşılanmaktadır. Yapılacak yardımları parasal, gıda ve giyim eşyası temini, alt ve üst yapı hizmeti barınma ihtiyacının karşılanması ve arama kurtarma faaliyetleri oluşturmaktadır.⁴⁷ Netice itibariyle yapılan bu yardımlar hem dünya kamuoyunun gözünde hem de yardım yapılan devletin vatandaşlarının gözünde büyük ilgi ve takdir oluşturmaktadır. Bu durumun en güncel örneklerinden birisi, Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen merkez üssü Pazarcık ve Elbistan olan ve 11 ili kapsayan Kahramanmaraş depremlerin de dünyanın pek çok ülkesinden yardım ve arama kurtarma ekipleri Türkiye’ye gelmesi gösterilebilir.⁴⁸ Yardım faaliyetinde bulunan bazı devletlerin faaliyetleri BBC Türkçe’nin haberine yansıdığı şekilde aşağıdaki şekliyle özetlenebilir:

- “Fransa, Belçika, Rusya, İspanya, İsrail ve Hindistan deprem bölgelerine sahra hastaneleri kurmuştur.
- Kırgızistan 100 adet “yurt” adı verilen geleneksel Kırgız çadırlarından kurmuş; ikinci bir uçakla da, her tür teçhizata sahip 20 kişilik bir arama kurtarma ekibi göndermiştir.
- İsrail’den yola çıkan 'Zeytin Dalları' adlı insani yardım ekibi Türkiye’de arama kurtarma çalışmalarına katılmıştır. İsrail Büyükelçiliği’nin yaptığı açıklama da, ayrıca “öncü ekip bölgeye ulaştıktan sonra 7 Şubat sabahı afet sonrası müdahale konusunda deneyimli 167 kişilik asli ekibin, arama kurtarma köpekleri, 16 ton acil yardım malzemesi ve teknik ekipman ile bölgeye ulaştığını” belirtilmiştir.
- Azerbaycan Büyükelçiliği, Türkiye’ye 725 kişilik bir yardım ekibinin gönderildiğini açıklamıştır. Bu çerçevede Azerbaycan Acil Durumlar Bakanlığı’na bağlı 420 kişilik kurtarma ekibi, ilgili ekipman ve arama

---

⁴⁷ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 101.

⁴⁸ “Kahramanmaraş depremine Yunanistan’dan dayanışma ve yardım kampanyaları: ‘Bugün hepimiz birer Türküz’”, *BBC Türkçe*, 10 Şubat 2023, Erişim 30 Mayıs 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c721ed90j7po>.

köpekleriyle birlikte 6 Şubat'ta Türkiye'ye gönderilmiş ve deprem bölgesinde çalışmalarına başlamıştır.”⁴⁹

Türkiye, kamu diplomasisi kapsamında acil durumlarda yardım alan bir ülke olmanın yanı sıra acil durumda ihtiyacı olan ülkelere de gerekli desteği sağlayan ülkeler arasında başı çekmektedir. Yunanistan tarihinin en büyük orman yangınları arasında değerlendirilen Temmuz 2023 tarihli yangınlarda Türkiye'den de destek amacıyla yangın söndürme uçakları gönderilmiştir.⁵⁰ 9 Eylül 2023 tarihinde Fas'ta büyük bir yıkıma yol açan depremin ardından AFAD ve Kızılay'dan oluşan yardım birlikleri bölgeye intikal etmek üzere harekete geçmişlerdir.⁵¹

1.4 Dünya'da Uygulanan Bazı Kamu Diplomasisi Örnekleri

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanması devletlere göre farklılıklar arz etmektedir. Dış politika aktörü olarak uygulanması gereken kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsallaşması uluslararası ilişkilerde farklı pencereler açmaktadır. Bu minvalde bu bölüm kapsamında kamu diplomasisi kavramını ilk kavramsallaştıran devlet olarak ABD'nin incelenmesi, devamında ise Avrupa ve Asya'dan diasporaya da sahip ülkelerin kamu diplomasi uygulamalarından örnekler verilerek Türkiye'deki kamu diplomasisi uygulamasının ele alınması uygun olacaktır. Tezin odak noktası Türkiye'nin kamu diplomasi uygulamaları olduğundan, bu bölümde farklı ülkelerin kamu diplomasi faaliyetlerini tarihsel süreçte nasıl uygulandığı kısaca gösterilerek genel itibariyle kamu diplomasisinden ne anlaşılması gerektiği örneklerle anlatılmaya çalışılmaktadır.

---

⁴⁹ “Kahramanmaraş depremi: Hangi ülke, ne yardım gönderiyor?”, *BBC Türkçe*, 13 Şubat 2023, Erişim 30 Mayıs 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cje12j5xny3o>.

⁵⁰ “Yunanistan Orman Yangınları”, *Anadolu Ajansı*, 1 Eylül 2023, Erişim 14 Aralık 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyeden-yunanistandaki-orman-yaninlariyla-mucadeleye-destek/2951484>.

⁵¹ “Fas Depremi”, *Anadolu Ajansı*, 9 Eylül 2023, Erişim 14 Aralık 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fas-icin-afad-saglik-bakanligi-umke-turk-kizilay-ve-diger-stklardan-265-personel-hazirlandi/2987408>.

ABD’de kamu diplomasisinin ilk kurumsallaşması Soğuk Savaşın başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. 1953 yılında Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı (*United States Information Agency*, USIA) ismiyle kurulan kurumsal yapı ABD’nin kamu diplomasisini ilk şekillendiren kurum olmuştur.⁵² USIA, Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB’de yaşayan halklara ABD yumuşak gücünü cezbetme yöntemiyle kamu diplomasisi faaliyetine çevirmiş ve bu çerçevede dergi, bülten, broşür ve 40 farklı dilde yayın yapan Amerika’nın hikayesini anlatan TV ve radyo yayınları yapmıştır.⁵³ ABD’nin Türkiye’nin de dahil olduğu Marshall Planı’nı hayata geçirerek uygulanmasını sağlayan kurum da USIA’dır. Benzer şekilde ABD’nin 1961’de ABD Başkanı John F. Kennedy döneminde kurulan ve günümüzde 100’den fazla ülkede faaliyet gösteren Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) da ülke dışındaki topraklarda ABD’nin değerlerinin yayılması ile Amerikan dış politikasını desteklemek amacıyla çalışmalar yürüten kamu diplomasisi kurumlarından biridir.⁵⁴

Yaklaşık 1,4 milyar nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin, uzunca bir süre takip ettiği bağlantısız ve dışa kapalı politikasını son yıllarda değiştirerek, dış dünya ile entegre ve sosyal bir politika seyretmektedir.⁵⁵ Bunun yanı sıra insan hakları ve Sincan Uygur Özerk Bölgesinde (Doğu Türkistan) yaşayan Uygur Türklerine yapılan zulüm başta olmak üzere Tibet ve Tayvan meselesi Çin’in çözüm bulması gereken sorunların başında gelmektedir. Bu bağlamda Çin kamu diplomasisinin en önemli hedefi dünya genelindeki olumsuz Çin algısını yok etmeye yöneliktir. Bu nedenle Çin, kamu diplomasisi uygulayıcısı olarak 2004 yılında Konfüçyüs Enstitüsünü kurmuştur. Farklı ülkelerde bulunan enstitüler aracılığıyla dünyaya Çin dili, kültürü ve uygarlığını tanıtarak yumuşak güç ve kamu diplomasisi unsurunu öne çıkartmaktadır. Enstitülerin muhtelif ülkelerde açtığı şubeler ile

---

⁵² Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s.214.

⁵³ *Age*, s. 214.

⁵⁴ USAID, Hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://www.usaid.gov/about-us>.

⁵⁵ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 169.

dünya genelinde baskın olan İngilizce dilinin alternatifinin olabileceği gösterilerek bu ülkelerde Çince dilinin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu sayede Çin devletine karşı cazibenin artması ve bunun da ev sahibi devletlere yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerini hızlandırılması amaçlanmaktadır.⁵⁶ Çin'in resmi kurumu olan Çin Dili Öğrenim Konseyi (*Office of the Chinese Language Council International*) ile eşgüdümlü çalışan enstitüler kamu diplomasisi faaliyeti icra edeceği ülkelerde Çince öğrenimini ve Çin kültürünün tanıtımı için maaşları Çin devleti tarafından ödenen eğitmenler ve malzeme tedarigi sağlamaktadır. Bu sayede Çin devletine karşı ilginin artacağı amaçlanmaktadır.⁵⁷ Çin'in kamu diplomasi faaliyetlerinde diasporanın da önemli bir yeri olduğu görülmektedir, nitekim diasporanın ülkeye yapabileceği ekonomik, sosyal, teknolojik vb. potansiyel katkılar göz önünde bulundurularak buna uygun bir politika izlenmektedir. Diaspora politikasının bir unsuru olacak şekilde Çin hükümeti, “dışarı git ve içeriye getir” ilkesini uygulamaktadır.⁵⁸

Hindistan, 15 Ağustos 1947'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasından itibaren “kültürel ilişkiler” yoluyla tanınırlığını arttırmayı amaçlamakta ve bunun için *Bollywood'u* etkin şekilde kullanmaktadır. Çakıcı ve Meriç'in ifadesiyle Hindistan, “Bollywood ile hem geleneklerini, danslarını, giysilerini, müziklerini, mimari üsluplarını ve inançlarını hem de dış politikadaki eylemlerine meşruiyet zemini yaratan fikirleri dış kamuoyuna tanıtmaktadır.”⁵⁹ Bu konuda sistemli bir faaliyet yürütebilmek amacıyla atılan adımlar incelendiğinde, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Kamu Diplomasisi Bölümü'nün (2006) yanı sıra Hindistan Kültürel İlişkiler Konseyi, Turizm Bakanlığı ve diğer bakanlıklar Hindistan'ın değerleri, tanınırlığı ve kültürünün yayılması amacıyla faaliyet gösterdiği

---

⁵⁶ Emine Akçadağ, "Yükselen Çin'in Kamu Diplomasisi," *TASAM*, Erişim 30 Mayıs 2023, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1285/yukselen_cinin_kamu_diplomasisi.

⁵⁷ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s.171.

⁵⁸ Neslihan Topçu, “ABD'deki Çin Diasporasının Oluşumuna Giden Yol,” *Asia Minor Studies* 9, 1 (2021): 743-749.

⁵⁹ Zindan Çakıcı ve Emre Meriç, “Bollywood Sinemasını Kamu Diplomasisi Bağlamında Yeniden İzlemek: Bajrangi Bhaijaan Üzerine Bir İnceleme,” *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6 (2021): 41.

görülmektedir. Uzunca yıllar İngiliz sömürgesinde kalan ülkede “İngiliz dilinin kullanım yaygınlığı ve İngilizce eğitim veren köklü eğitim kurumlarının varlığı, düşük öğrenim harçları ve düşük yaşam maliyeti, uluslararası öğrencileri ülkeye çeken önemli yumuşak güç unsurlarıdır.”⁶⁰ Çakıcı ve Merin’in aktardığı üzere Hindistan, “2004 yılında denizaşırı ülkelerde yaşayan ve çalışan geniş çaplı Hint diasporası ile diyalog halinde olmak amacıyla Yurtdışı İşleri Bakanlığı’nı kurmuş ve kamu diplomasisi çalışmalarını denizaşırı ülkelerde yaşayan Hint diasporası ile birlikte yürütmeye başlamıştır.”⁶¹ 1940 ve 1950’lerden başlayarak Hintliler, başta Avrupa’daki işçi yokluğu gidermek için Batı Avrupa’ya ve daha sonraları iş veya siyasi nedenlerden ötürü ABD’ye göç etmiştir.⁶² Bu topluluklar, kültürel etkileriyle, ticari bağlarıyla ve küresel düzeydeki etkinlikleriyle kamu diplomasisi marifetiyle Hindistan’ın geniş çapta tanınmasına ve Hindistan kültürünün yayılmasına katkıda bulunmaktadır.

SSCB’nin dağılmasıyla uluslararası düzende yerini alan Rusya Federasyonu’nun önceliği yıkılan bürokrasisini tekrar aktif hale getirebilmek adına 2000’li yıllara kadar kurumsallaşma çabası içerisine girmiştir. Rusya’nın kamu diplomasisi faaliyetlerine başlaması takriben Türkiye ile aynı döneme denk gelmektedir. Rusya, özellikle Batılı medya tarafından ortaya atılan olumsuz imajını düzeltmek için Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin döneminde 2005 yılında kamu diplomasisi faaliyetlerini uygulamaya karar vermiştir.⁶³ Bu bağlamda Rusya’nın kamu diplomasisi faaliyeti Batılı medya ile mücadele etmek üzere kurgulanmıştır.⁶⁴ Rus dış politikasında kamu diplomasisi faaliyetlerinin ilki olarak değerlendirilebilecek bir diğer atılım ise Avrasya Vakfının kurulmasıdır. Avrasya Vakfı,

---

⁶⁰ Çakıcı ve Meriç, “Bollywood Sinemasını Kamu Diplomasisi Bağlamında Yeniden İzlemek,” s. 41.

⁶¹ *Age*, s. 42.

⁶² *Age*, s. 42.

⁶³ Ray Taras, *Russia’s Identity in International Relations: Images, Perceptions, Misperceptions* (Londra ve New York: Routledge, 2012), 1.

⁶⁴ Erkan Temir, “Rus Dış Politikasında Kamu Diplomasisi,” içinde Osman Ağır ve Ainur Nogayeva (ed.) *Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası* (Ankara: Orion, 2022), 468.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) içerisindeki sivil toplum kuruluşları ve projeleri desteklemeye girişmiştir.⁶⁵ 2008 yılında Rusya ilk kültür enstitüsünü Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurmuştur.⁶⁶ Rossotrudnichestvo ve Russkiy mir adıyla üniversite bünyesinde kurulan merkezler Rusya'nın kamu diplomasisi araçları olmuştur. Rossotrudnichestvo adıyla bilinen kültür enstitüsü, “Bağımsız Devletler Topluluğu Yurt Dışında Yaşayan Soydaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı” olarak faaliyet göstermektedir.⁶⁷ Enstitü kamu diplomasisinin yanı sıra diaspora diplomasisi olarak da faaliyet göstermektedir. Özellikle 2007 yılında kurulan Russkiy Mir Vakfı dünyanın çeşitli bölgelerinde ama daha çok Rusya'nın yakın çevresinde Rus kültür merkezleri açarak Rus kültürünü ve dilini öğretme ve tanıtmaya politikasını yürütmeye başlamıştır. Rusya kamu diplomasisi yapılanmasında ilk olarak medya alanında başlatmış daha sonra kültür diplomasisi ve diaspora diplomasisi alanında kurumsallaşmaya gitmiştir.⁶⁸ Eski Sovyet cumhuriyetleri ile dünyanın diğer devletlerinde yaşayan topluluklardan oluşan Rus diasporasının Rus dış politikasında temelde iki amaç için önem arz ettiği görülmektedir: yabancı devletlerde Rus dili ve kültürünün tanıtılması/yaygınlaştırılması ve Rusya hakkında olumlu imajın yaratılması.

1.4.1 Türk Diasporası ve Kamu Diplomasisi Uygulamaları

Türkiye’de uygulanmakta olan kamu diplomasisi uygulamalarını daha iyi anlayabilmek için Türkiye’nin tarihsel arka planında uygulamış olduğu bazı kamu diplomasisi faaliyetlerini incelemek yerinde olacaktır. Nitekim Türkiye’nin tarihsel arka planı kamu diplomasisinin taşıyıcı kolonlarından birisi olan tarihi ve kültürel altyapı için önemlidir. Tarihteki ilk kamu diplomasisi uygulamalarından birisi olarak değerlendirilen “istimalet politikası” Osmanlı

---

⁶⁵ Fırat Yıldız, *30. Yılında Türk Cumhuriyetleri: Küresel Politika* (Ankara: Nobel, 2021), 51.

⁶⁶ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 324.

⁶⁷ *Age*, s. 324.

⁶⁸ Neslihan Setenay Berkil ve Muharrem Ekşi, “Rus Kamu Diplomasisinin Araçsallaştırılması Bağlamında Rus Diasporası,” *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4, 2 (2020): 124.

İmparatorluğunun yedi yüz yıl önce ortaya koyduğu önemli bir politikadır.⁶⁹ İstimalet kelimesinin kökeni “uyma, meyl etme, ikna etme, cezbetmek” gibi anlamlar taşımaktadır.⁷⁰ Osmanlı İmparatorluğunun feth ettiği bölgelerde yerel halkları kazanmak için uyguladığı politika aslında Osmanlı İmparatorluğu’nun yumuşak gücünü göstererek bunu kamu diplomasisi faaliyetine dönüştürme hamlesi olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamaya örnek olarak Osman Bey’in, Germiyanogulları Beyliği tarafından yağma amaçlı akınlara karşı bölgedeki Hristiyanları korumuş ve fethedilen bölgelerdeki halkları istimalet politikası ile yerlerinde bırakarak himaye altına alması gösterilebilir.⁷¹ Bu çerçevede, Osmanlı döneminde uygulanan istimalet politikasının günümüzde uygulanan kamu diplomasisi uygulamasıyla benzerlikleri olduğunu öne sürebilmek mümkündür.⁷²

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu arasında geçen Milli Mücadele döneminin de kamu diplomasi faaliyetlerine rastlanmaktadır. Mondros ve Sevr anlaşmaları ile Türkleri Anadolu içerisinde küçük bir coğrafyaya hapsetme isteği ve İngiltere destekli Yunan ordularının Batı Anadolu’yu işgal etmesine karşı Ankara hükümeti dış kamuoyunun desteğini alarak yeni ittifak arayışı içerisine girmiştir.⁷³ Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Ankara hükümeti bu tablo karşısında mücadeleye girişmiş ve süreç içerisinde bazı uygulamalarda bulunmuşlardır. İttifak arayışı içerisinde olan Ankara hükümeti ilk dostluk anlaşmasını Afganistan ile imzalamış, bu çerçevede Anadolu’da başlayan istiklal mücadelesine Afgan halkının gönülden destek vermesinin önü açılmıştır. Yapılan bu anlaşma doğrultusunda Afganistan’ın kendi bağımsızlığını ve meşruiyetini tanıma isteği 1.madde de ortaya konulmuştur. Söz konusu maddeye göre Türkiye

---

⁶⁹ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 191.

⁷⁰ Ferit Devellioğlu ve Aydın Sami Güneyçal, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat: Eski ve Yeni Harflerle*, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013), 558.

⁷¹ Karadağ’dan alıntı; Halil İnalçık ve Günsel Renda, *Osmanlı Uygarlığı* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2003), 38.

⁷² Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 22.

⁷³ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası: 1919-1980* (İstanbul: İletişim, 2013), 145.

Afganistan'ın bağımsızlığını tanımaktadır. Aynı anlaşmanın 8.madde'si ise Türkiye'yi Afganistan'a kültür alanında yapılacak faaliyetler için subay ve asker göndermeye yükümlü kılmaktadır.⁷⁴ Karadağ, Atatürk'ün Afganistan'a gönderilecek olan subaylarla alakalı Fevzi Paşaya yazdığı mektubun muhteviyatından şu şekilde bahsetmiştir:

“Afganistan'a gidecek subaylarla ilgili titiz davranılması gerektiği ... Afgan yöneticileri dış entrikalar nedeniyle İslamiyet ve Türklüğün çıkarlarına aykırı hareket ederlerse, onların görevden alınması ve Türk İslam çıkarlarına hizmet edecek yeni bir hükümetin teşkili için güçlü mevkiler edinmelerini salık vermiştir.”⁷⁵

Kamu diplomasisi kavramının henüz olmadığı ama uygulananın bir şekilde yürütüldüğü bu dönem içerisinde Ankara hükümetinin başlıca amacı anavatanı daha rahat koruyabilmek adına İngilizleri uzak bir yerlerde meşgul etme girişimidir.⁷⁶ Türk dış politikası Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren küresel ve bölgesel iş birliklerine önem vermeye çalışmıştır. İlk olarak 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA)⁷⁷ Soğuk Savaş sonrası bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya Türk Cumhuriyetleriyle bölgesel iletişim kurmak amacını taşıyarak kamu diplomasisi uygulamalarının en önemli aktörü olarak kurumsallaştırılmıştır. ABD'nin önde gelen kamu diplomasisi uygulayıcılarından olan USAID ile benzerlik gösteren TİKA günümüzde dünyanın pek çok ülkesine insani yardımlar götürmektedir.⁷⁸ 1992 yılında kurulan TİKA'nın ardından daha sistematik şekilde kurulan kurumlar kurulmuştur. Bu bağlamda 2010 yılında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK) kurulmuştur. Başbakanlık kamu diplomasisi geçmiş koordinatörü İbrahim Kalın Türkiye'nin kamu diplomasisini şöyle tanımlamaktadır:

Türk kamu diplomasisi, Türkiye'nin hikayesini etkin ve kapsamlı bir şekilde dünya kamuoyuna anlatılması faaliyetidir. Bu faaliyetlerin içeriğini belirleyen, Türkiye'nin tarihinden coğrafyasına miras kalan birikimidir. Türk dış

---

⁷⁴ Age. s. 208.

⁷⁵ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 200.

⁷⁶ Age. s. 200.

⁷⁷ TİKA'nın Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı olan ismi, 2011 yılındaki kanun değişikliği ile Türk İşbirliği ve Koordinasyon Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (2011), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-1.htm>.

⁷⁸ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 211.

politikasının derinlik kazanması, bu birikimi stratejik bir değer haline getirmesiyle doğrudan orantılıdır.⁷⁹

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün kuruluş amacı yurt dışında faaliyet gösteren kamu diplomasisi faaliyeti icra eden kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktır. Tezin konusu itibarıyla en önemli kamu diplomasisi uygulayıcılarından biri 2010 yılında faaliyetlerine başlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak bunun yanında soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler yürütmek amacıyla kurulmuştur. YTB'nin ayrıca "Diaspora Bakanlığı" olduğu da değerlendirilmektedir.⁸⁰ Geleneksel dış politika aktörü olan Dışişleri Bakanlığının yanı sıra ilerleyen b ölümlerde incelenmesi planlanan TİKA, YTB, Diyanet İşleri Başkanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Yunus Emre Enstitüsü ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (İletişim Başkanlığı) devletin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerini oluşturmaktadır.

Devam eden bölümde, tezin odak noktasını oluşturan kamu diplomasisinin diasporayla ilişkilerde nasıl bir rol oynadığının anlaşılabilmesi için tezin kavramsal çerçevesinde önemli bir yer teşkil eden bir diğer kavram olan "diaspora" ayrıntılı olarak incelenecektir. Diasporanın tanımı kavramsal çerçevesi ve sınıflandırılmasının ardından diasporanın uluslararası politik süreçlere etkisi irdelenecek, farklı diaspora gruplarından örnekler verilerek Türk diasporasının yeri tartışılacaktır. Böylece kamu diplomasisi ve diaspora arasındaki bağlantının da temelleri bu bölümde atılmaya çalışılarak, tezin diğer bölümlerinde ele alan faaliyetlerde diasporanın faaliyetlerinin Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde ve dış politikasında nasıl bir rol oynadığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

---

⁷⁹ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", *Kamu Diplomasisi*, Erişim 27 Temmuz 2022, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>.

⁸⁰ Mehmet Şahin ve B. Senem Cevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (Ankara: Nobel, 2015), 97.

1.5 Diasporanın Kavramsal Çerçevesi

Diplomasinin tanımını ve kamu diplomasisinin uluslararası ilişkilerdeki kavramsal çerçevesini değerlendirdikten sonra bu bölümde “diaspora” kavramı incelenecektir. Diasporanın Türk dış politikasında bir yumuşak güç unsuru olarak kullanılıp kullanılmayacağı veya yumuşak güç odaklı amaç haline getirilerek kamu diplomasi faaliyeti içerisinde olup olmayacağı sorularını tartışmadan önce diaspora kavramının tanımına odaklanmak yerinde olacaktır. Diasporanın kavramsal çerçevesi ve Uluslararası İlişkiler literatüründeki yerinin ardından diasporanın sınıflandırılması değerlendirilerek bu bağlamda dış politikaya etki etme yolları irdelenecektir. Kavramsal tanımlamalar ve sınıflandırmanın ardından Türk diasporasının tarihsel süreçte nasıl ele alındığı ve kamu diplomasisi uygulayıcılarından olan YTB üzerinden dış politikada nasıl etki edebildiği değerlendirilecektir

Türk Dil Kurumu sözlüğünde diaspora kavramı, “herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer” şeklinde ifade edilmektedir. Kavramın etimolojik kökenleri incelendiğinde ise, Yunanca kökenli *dia* ve *sporos* sözcüklerinden yani sağa sola dağılmış anlamına gelen sözcüklerden türemiştir. Bazı kaynaklar ise diaspora kelimesinin “saçılma” anlamına gelen *diaspeirein* kelimesinden türediğini savunmaktadır.⁸¹ Sözcüğün kökleri üzerine farklı tanımlamalar olsa da genel itibariyle dağılma, saçılma, savrulma anlamlarında mutabık kalındığı görülmektedir.

Diaspora kavramı göç olgusundan bağımsız düşünülemez. Tarihten günümüze kadar insanlar sürekli olarak bir noktadan başka bir noktaya hareket halindedirler. Bu hareket hali bazı durumlarda zorunlu ve travmatik olduğu gibi bazı durumlarda ise gönüllü olarak çeşitli

---

⁸¹ Fırat Yıldız, “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar,” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18(2013): 291.

sebeplerle iş, eğitim, seyahat vb. gerçekleşmektedir.⁸² Uluslararası Göç Örgütü (*International Organization for Migration, IOM*) 2021 yılı göç raporunda dünya genelinde yaklaşık 281 milyon göçmen olduğunu raporlamıştır.⁸³ Diasporanın göç ile yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu sayı azımsanamayacak kadar fazladır. Bu bağlamda göçmenlerin hepsinin diaspora olarak tanımlanması kavramın içini boşaltacağı gibi sadece günümüzde yaşayan göçmen nüfusunun tamamını da diaspora ile ilişkilendirmek yanlış olacaktır. Çeşitli nedenlerle anavatanlarından göç etmiş olan göçmenlerin buldukları ülkelere yerleşerek hayatlarının geri kalanını bu ülkelerde idame ettirmeleri uluslararası ilişkilerde yeni bir boyutun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ancak bu boyutun diaspora kavramı içerisinde tek bir tanımla kavramsallaşması zordur çünkü kavramın üzerindeki çalışmalar diasporanın evrensel bir karşılığı olmadığını göstermektedir.⁸⁴ Bu nedenle diaspora kavramına yüklenmiş birçok tanım üzerinden yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına uyabilecek en doğru diaspora tanımı açıklanmaya çalışılacaktır. Yurtdışı Türklerin anavatan ve ev sahibi ülke üzerindeki ilişkileri kıyaslanarak Türk diasporasının varlığı tartışılacak ve dış politikaya etkisi değerlendirilecektir.

Diaspora kavramı ilk olarak antik Yunan döneminde karşımıza çıkmaktadır. Akdeniz'in kıyı şeritlerinde küçük koloniler halinde yaşayan Yunanlılar ilk diaspora örneğini oluşturmaktadır. M.Ö 7. yüzyıldan itibaren ege'nin kıyı şeritlerinde bulunan Yunan topluluklar artan nüfus ve kısıtlı tarım topraklarının da etkisiyle başka topraklara göç etmeye başlamışlardır.⁸⁵ Yunanlar önce Ege civarına ardından Karadeniz ve Batı Akdeniz'e göç etmiştir. Göç eden topluluklar koloni ve şehir olarak ekonomik ve siyasi olarak bağımsız olsalar da kendisinden türediği kurucu şehirle özel ilişkisini ve geleneklerini korumaya

---

⁸² Azar Gat ve Alexander Yakobson, *Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 83.

⁸³ Uluslararası Göç Örgütü'nün resmi istatistikleri için bkz. <https://turkey.iom.int/data-and-resources>.

⁸⁴ Bahar Başer, *Diasporada Türk-Kürt Sorunu: Almanya ve İsveç'te İkinci Kuşak Göçmenler* (İstanbul: İletişim, 2013), 71.

⁸⁵ J. M. Roberts, *The Penguin History of Europe* (Londra ve New York, Penguin Books, 1997), 50.

çalışmışlardır.⁸⁶ Yunan şehirleri bu göç hareketleriyle büyüyüp gelişirken, diğer taraftan aynı dili konuşan ve birbirlerinden uzakta olan bu topluluklar ortak dilleri sayesinde edindikleri bilgileri yayarak Yunan kültürünün etkilerini başka halklara aktardılar.⁸⁷

Yahudiler içinde kullanılan diaspora kavramı zaman içinde değişiklikler göstermiştir. Yahudi diasporasıyla beraber farklı ülkelerde yaşayan Afrikalılar ve Ermeniler de diaspora olarak anılmaya başlamıştır. Yahudi Ermeni ve Afrika diasporalarının ortak özellikleri anavatanlarından travmatik bir kopuşa yani göçlerine bir zorunluluğun sebep olduğudur. Bununla beraber özellikle Yahudi ve Afrika diasporalarının bir kısmının buldukları ülkelere anavatana dönüş arzularının oldukları görülmektedir.⁸⁸ Yahudi diasporasına benzeyen ve Osmanlı Devleti'nin tebaası olan Ermeniler, Osmanlı'nın 1915 yılında uyguladığı iskan politikasının ardından Anadolu'dan göç etmek durumunda kalmışlardır. Dufoix, 1915 olaylarından sonra Ermenilerin yarısına yakın kısmının Rusya'ya diğer yarısının ise Suriye, Mısır, İran ve ABD gibi ülkelere göç ettiklerini ifade etmektedir.⁸⁹

Dufoix'e göre diaspora,

“Kendi devletinden ya da yurdundan ayrılmış ve başka uluslar arasında dağılmış ancak kendi ulusal kültürünü koruyan bir ulus ya da ulusun bir parçası olarak kullanılan Yunanca bir terimdir. Diasporanın tipik bir örneği yüzyıllardır kendi ulusal küçük yurtlarının dışında gönüllü olarak yaşayan Ermenilerdir.”

Yukarıda ifade edilen Yahudi, Ermeni ve Afrika diaspora modelleri anavatan miti ve dinsel öğeler etrafında örülen kalın duvarlı bir yapıyı işaret etmesinden dolayı klasik diaspora modelini teşkil etmektedir.⁹⁰ Klasik diaspora sınıfının en temel özelliği anavatandan travmatik olarak ayrılmayı merkeze almış olmalarıdır. 1990'ların başlarında diaspora çalışmalarının öncü akademisyenlerinden biri olan Safran, diaspora kavramını

---

⁸⁶ Age. s. 51.

⁸⁷ Age. s. 51.

⁸⁸ Stéphane Dufoix, *Diasporas* (Berkeley: University of California Press, 2008), 18.

⁸⁹ Age. s. 56.

⁹⁰ Age. s. 26.

şu şekilde tanımlamaktadır:

- a) Grup üyelerinin birden fazla ülkeye dağılmış olması
- b) Geçmişe ve anavatana dair bir bellek ve mitler bütünü oluşturmaları
- c) İkamet ettikleri ülkelere yeteri kadar uyum sağlamamaları
- d) Zamanı gelince anavatana dönüş içinde yaşamaları
- e) Anavatanın gelişmesi için çaba sarf etmeleri
- f) Grup bilinci ve dayanışması içinde olmaları,⁹¹

Safran'ın tanımındaki bu unsurlar klasik diaspora içerisinde kabul edilen anavatandan travmatik bir şekilde kopan ve anavatanlarına tekrar dönme arzusu taşıyan Yahudi Ermeni ve Afrika diaspora gruplarına uymaktadır. Fakat bu durum günümüzde diaspora olarak adlandırılan gruplara uymamaktadır. Hatta mevcut güncel haliyle Ermeni ve Yahudi diasporalarını dahi yansıtmamaktadır. Diaspora kavramının dönemsel gelişmeler ışığında değiştiğini ifade eden Michele Reis ise diasporaları üç başlık altında incelemektedir: “(i) Klasik Dönem, (ii) Modern Dönem (1500-1945) ve (iii) Çağdaş Dönem (1945 ve sonrası).”⁹² Reis klasik dönem olarak adlandırdığı dönem için Antik çağ ve sonrasını kastetmekte ve Yunan diasporası ile birlikte yeni oluşmaya başlayan Yahudi diasporasını kastetmektedir.⁹³

Diaspora gruplarının amaçları ve hedefleri uluslararası ortamın değişkenliğine göre farklılaşabileceği gibi “eve dönüş” isteği olmazsa olmaz değildir.⁹⁴ Ayrıca Yahudi ve Ermeni diasporalarının buldukları ülkeye entegre olmuş olmaları ve diaspora faaliyetlerine ev sahibi olan ülkede baskı ve çıkar grupları oluşturarak politik aktör

---

⁹¹ William Safran, “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return,” *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* University of Toronto Press 1, 1 (1991): 83-89.

⁹² Michele Reis, “Theorizing Diaspora: Perspectives on ‘Classical’ and ‘Contemporary’ Diaspora,” *International Migration* 42, 2 (2004): 45.

⁹³ *Age*, s. 45.

⁹⁴ Başer, *Diasporada Türk-Kürt Sorunu*, s.74.

konumunda olmaları ve anavatanlarına olan bağılıklarını ev sahibi ülke üzerinden yaptığı lobicilik faaliyetleriyle neticelendirmeleri buna örnek oluşturabilmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, günümüzde Yahudi ve Ermeni diasporaları buldukları ülkelere entegrasyon sağlayarak uyumlu hale gelmişlerdir. Bu nedenle Safran'ın diaspora tanımlaması geliştirilmeye muhtaçtır.

Diğer bir diaspora türüyse 1980'lerden sonra ve daha çok modern göçlerin küreselleşme ile etkileşime girmesiyle ortaya çıkan modern diasporalardır.⁹⁵ Modern diasporalar içerisinde zorunlu bir göç durumunun olmayışı ve anavatan miti veya dinsel ögeler gibi travmatik zorunlulukların olmayışı modern diaspora sınıfının incelenmesine olanak sağlamaktadır. Yukarıda bahsedilen Safran'ın diaspora tanımlamasını eleştiren Robin Cohen söz konusu tanımlamanın Yahudi diasporası için geçerli olduğunu fakat başka gruplara uyarlanamayacağını söyler.⁹⁶ Cohen'in tanımlamasına göre:

- a) “Kolonyal ve gönüllü olarak anavatandan ayrılmış gruplar da diaspora sayılmalıdır,
- b) Diaspora kimliğinin pozitif olguları üzerinde de durulmalıdır,
- c) Diasporalar kolektif bir kimliği harekete geçirir,
- d) Diasporaların anavatanla ilgili ciddi iddiaları olmasa bile asıl korudukları ulusötesi bağlardır.”⁹⁷

Safran kendisine yöneltilen eleştirilere cevaben diaspora tanımını revize ederek daha önceki tanımında aşağıdaki unsurları ön plana çıkarmıştır.⁹⁸

- a) “Ortak bir anavatan ve ortak bir tarihe sahip olma,
- b) Anavatandan gelen kültür ve dini değerlere sahip çıkma,

---

⁹⁵ Dufoux, *Diasporas*, s. 27.

⁹⁶ Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction* (Londra: University College London, 1997), 24.

⁹⁷ *Age*, s. 24.

⁹⁸ Başer, *Diasporada Türk-Kürt Sorunu*, s.75.

- c) Anavatandan bağımsız kimlikler geliştireler de anavatana aidiyet hissetme,
- d) Anavatana aidiyetlerinin örgütsel mekanizmalara yansması.”⁹⁹

Robert Cohen ise diasporanın ortak özelliklerini şu şekilde tanımlamıştır:

- a) “Anavatandan travmatik yollarla iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma,
- b) Anavatandan iş arayışı içinde, ticaret ya da başka kolonyal arzularla yayılma,
- c) Anavatanla ilgili tarihini, acılarını, ve başarılarını kapsayan mit,
- d) Grup içindeki çoğunluğun, anavatanla dolaylı bir ilişki veya aralıklı ziyaretlerle yetinmelerine rağmen anavatana kesin dönüşlerde onay alan artış.”¹⁰⁰

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, diaspora kavramına ilişkin üzerinde uzlaşıya varılmış evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Zaman içinde değişen ve dönüşen uluslararası sistem diaspora kavramının da değişimini beraberinde getirmiştir. Tek bir noktadan hareketle tanımlaması güç olan diaspora kavramı bu tez çalışmasının özü itibariyle birkaç diaspora tanımının içerdiği unsurlar bir arada gözetilerek değerlendirilecektir. Bu nedenle William Safran ve Robin Cohen’in tanımlamaları üzerinden “alakart” olarak diaspora tanımı çıkartılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın taşıyıcılarından birini oluşturan Türk diasporası kavramının tarifinin de bu şekilde mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Nitekim Cohen’in diaspora tanımlamasında iş arayışı, ticaret vb. nedenlerle anavattan ayrılma kısmı Türk diasporası kısmına uyarken, anavatandan “travmatik yollarla iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma” kısmı uymamaktadır.¹⁰¹ William Safran’ın “yaşanılan yerde tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına sahip dışlanmışlık hissedenleri

---

⁹⁹ William Safran, “Concepts, Theories, and Challenges of Diaspora: A Panoptic Approach.” bildiri. *Dispersione, “globalizzazione” e costruzione dell’alterità: diaspora et migrazioni nel bacino del Mediterraneo et oltre*, University of Pisa, Marsala, Italy, 18 Eylül 2007. Erişim 30 Eylül 2023, <https://www.sissco.it/articoli/cantieri-di-storia-iv-391/programma-392/dispersione-globalizzazione-e-costruzione-dellalterita-diaspora-e-migrazioni-nel-bacino-del-mediterraneo-ed-oltre-xix-xx-sec-435/concepts-theories-and-challenges-of-diaspora-a-panoptic-approach-441/>.

¹⁰⁰ Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction* (Londra: University College London, 1997), 21.

¹⁰¹ *Age*. s. 21.

ve anavatandan iki veya daha fazla bölgeye dağılanlar” şeklindeki tanımlamalar yurtdışında yaşayan Türk vatandaşların diaspora olarak tanımlanması uyduğu söylenebilir.¹⁰² Bu nedenle tez çalışmasında Türk diasporasına uygun şekilde “anavatandan iş arayışı içinde, ticaret ya da başka kolonyal arzularla yayılma” ve “yaşanılan yerde tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına sahip dışlanmışlık hissedenler” özellikleri göz önünde bulundurulacaktır.

1.6 Diasporanın Sınıflandırılması

Diaspora tanımının müphemliği diasporayı sınıflandırma çalışmalarında da muğlak kalmıştır. İki noktada sınıflandırabildiğimiz diaspora tanımında Yahudi, Ermeni ve Afrika diasporalarını klasik diaspora sınıfına alabilirken özellikle 1980 sonrası küreselleşmenin etkisiyle göç etmiş kimlikleri modern diaspora sınıfında değerlendirebilmekteyiz. İki diaspora sınıfı arasındaki temel farklar klasik diaspora da eve dönüş miti ve travmatik olaylar göze çarparken modern diasporalarda iki olgununda zorunlu olmayışıdır. Modern diasporalar daha çok refah seviyesinin artması iş, seyahat gibi sebeplerle de oluşmakta ve herhangi travmatik bir olayın bu göçe sebebiyet vermemesidir. Ayrıca modern diasporalarda eve dönüş hayali olmazsa olmaz değildir.

1976 yılında Siyaset Bilimci John Armstrong diasporalar için ilk sınıflandırmayı yapmış ve iki tip sınıftan bahsetmiştir: proleter (emek) diaspora sınıfı ve seferber edilmiş diasporalar.¹⁰³ Armstrong’un akabinde 1986 yılında Gabriel Sheffer de “*Modern Diasporas in International Politics*” eserinde genel kuramsal bir yaklaşımı öngörmüştür. Buna göre, Yahudi, Ermeni ve Afrika diasporalarını tarihsel diaspora olarak tanımlayan Sheffer, modern diasporaları ise anavatan dışında farklı bir ev sahibi ülkede yaşayan anavatanla ilişkilerini

---

¹⁰² Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 356.

¹⁰³ John A. Armstrong, “Mobilized and Proletarian Diasporas,” *American Political Science Review*, 70, 2 (1976): 393-408.

sürdüren göçmen azınlık grubu olarak sınıflandırmıştır.¹⁰⁴ Robin Cohen ise çalışmasında diaspora gruplarını 5 başlık altında sınıflandırmıştır.¹⁰⁵ Klasik diaspora sınıfı altında Yahudi, Ermeni ve Afrika diasporasını kurban diaspora olarak tanımlayan Cohen, modern diaspora sınıfı altında Çinliler, Japonlar ve Türkleri emek diasporasında, Britanyalıları imparatorluk diasporasında, Lübnanlıları ve Çinlileri Ticaret diasporasında, Karayip Halkları ve Sindileri yersiz yurtsuzlaşmış diaspora sınıfında ele almaktadır.¹⁰⁶ Cohen bu sınıflandırmayı yaparken ilgili diaspora sınıflarının zaman içerisinde değişebileceğini değerlendirmiş ve bir diaspora grubunun zaman içerisinde farklı sınıflar içerisinde değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Örnek vermek gerekirse Yahudi diasporasının hem kurban diaspora sınıfına hem de işçi ve ticaret diaspora sınıfına dahil olabileceğini öngörmüştür.¹⁰⁷ Alakart olarak ele alınabilecek bu yaklaşım diasporanın sınıflandırılması konusunda farklı bir bakış açısı yakalamaktadır.

Bir sonraki bölümde literatürde klasik diaspora olarak nitelenen göç sebeplerini travma ve zorunlu göç olan olduğu Yahudi ve Ermeni diasporası değerlendirilecektir. Ayrıca söz konusu diaspora gruplarının oluşum safhaları ile uluslararası siyasete etkileri tartışılacaktır. Nitekim Uluslararası İlişkiler disiplinde diaspora kavramı denildiğinde genel olarak Yahudi ve Ermeni diasporaların kastedildiği görülmektedir. Her ne kadar klasik diaspora olarak adlandırılırsalar da bu iki farklı diaspora grubunun faaliyetleri tarihsel olarak günümüze kadar da gelmektedir. Bu nedenle günümüzde yürüttükleri lobcilik ve diaspora faaliyetleri çağdaş diaspora grupları için önemli bir örnek teşkil etmektedir

1.6.1 Yahudi Diasporasının Oluşumu ve Uluslararası Siyasete Etkisi

Diaspora kavramının temelinde Yunan diasporası olsa da ağırlıklı olarak Yahudi geleneğinin izlerinin olduğu değerlendirilmektedir.¹⁰⁸ Klasik diaspora türünde değerlendirilen Yahudi

---

¹⁰⁴ Gabriel Sheffer, *Modern Diasporas in International Politics* (Londra: Croom Helm, 1986), 38.

¹⁰⁵ Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, s. 23.

¹⁰⁶ *Age*, s. 23.

¹⁰⁷ Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, s. 157.

¹⁰⁸ *Age*, s. 49.

diasporası anavatandaki travmatik bir olaydan sonra başka coğrafyalara dağılarak oluşmuştur. Bu travmatik olayın tarihsel kökeni İsrail Kralı Süleyman tarafından yaptırılan mabedin M.Ö 586 yılında Mezopotamya Krallığı tarafından yıkılarak buradaki Yahudilerin sürgüne gönderilmesine kadar dayanmaktadır.¹⁰⁹ Tarihteki ilk diaspora örneklerinden birisi olan Yahudi diasporasının oluşmasında bu sürgünün önemi bulunmaktadır. Yahudiler için büyük bir yıkımın oluşmasına neden olmasıyla birlikte Yahudi halkının millet ve ulus olma yolundaki adımlarını da hızlandırmıştır. Sürgünden iki bin yıl sonra kurulan (1948) İsrail devletinin bu ilk sürgünü akıllarından çıkarmadan nesilden nesile aktarıldığı görülmüştür.¹¹⁰

Yahudi diasporasının oluşma safhası ve İsrail devletinin kurulma süreci diasporanın çalışma prensibi ile yakından ilgilidir. Yaklaşık iki bin yıl sürgün olarak yaşayan Yahudiler seçilmiş travmalarını unutmayarak dağıldıkları bölgelerden tekrar birleşerek diaspora anavatan ilişkilerini kurmuşlardır. 19. yüzyıldan itibaren özellikle Avrupa’da kurumsallaşmaya başlayan siyonizm akımıyla birlikte Yahudiler ilk örgütlenmelerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Siyonistlerin ilk olarak düzenlemiş oldukları Basel ve Siyonist Kongreleri, Siyonistlerin ilk hasbara faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir.¹¹¹ 20.yüzyılda bilgilendirme anlamında kamu diplomasisi kavramı ile benzeşmektedir. 1960’lı yıllarda İsrail Devleti içerisinde Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Güvenlik Bakanlıklarında hasbari faaliyetlerinin uygulanması için görevli birimler kurulmuştur.¹¹² 2000’li yıllara gelindiğinde İsrail devleti hasbara uygulamalarının yetersiz geldiğini tespit ederek bu uygulamalar yerine kamu diplomasisi uygulamalarının faaliyete geçirilmesine karar vermiştir. 2009 yılında İsrail devleti kamu diplomasisi içerisinde diaspora diplomasisi

---

¹⁰⁹ Age. s. 3.

¹¹⁰ Remzi Çetin, *Tarihi Kökenleriyle İsrail Siyaseti ve Yahudi Solu* (İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2022), 18.

¹¹¹ “Hasbara” kavramı İbranicede “açıklama” anlamı taşımaktadır. Bkz. Aysin Gamze Ateş ve Muharrem Ekşi, “Hasbara Anlayışı Çerçevesinden İsrail’in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri,” *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 3, 2 (2020): 72.

¹¹² Age. s. 72.

faaliyetlerine yer açmak amacıyla Diaspora Bakanlığı'nı kurmuştur.¹¹³ Kurulan bu bakanlık üzerinden İsrail devleti, Yahudi diasporaları ile iletişimin gelişmesine yönelik projeler oluşturarak kamu diplomasisine diasporayı eklemiştir.

Yahudi diasporası farklı ülkelerde lobicilik faaliyetleri yürüterek çeşitli konularda etkili olmuştur. Bu lobicilik çabaları genel itibariyle İsrail'in çıkarlarını savunmak, antisemitizmle mücadele etmek, İsrail ile alakalı politikaları desteklemek gibi konuları içermektedir.¹¹⁴ Özellikle ABD gibi ülkelerde İsrail ile ilişkiler ve Ortadoğu politikası gibi konularda aktif bir lobi çalışması yürütmektedir. Diasporanın bu çabaları yasa tasarıları üzerinde etkili olmak ve ilgili konularda kamuoyunu bilinçlendirme amacı taşımaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda ABD kongre üyeleri ile görüşerek yasa tasarılarına destek arama amacıyla yapılmaktadır.¹¹⁵ Ayrıca Yahudi diasporası soykırımın tanınması, dini özgürlüklerin korunması gibi konularda uluslararası örgütlerde etkili olmaya çalışmaktadır.

1.6.2 Ermeni Diasporasının Oluşumu ve Uluslararası Siyasete Etkisi

Ermeniler M.Ö 5. yüzyıldan itibaren Asya ve Avrupa arasında yerleşik durumda yaşayan halklardan birisidir. Politik ve ekonomik olarak güçlü olan Ermenilerin Roma orduları tarafından yenilmeden önce Ortadoğu'nun önemli bir kısmında egemen olduğu iddia edilmektedir.¹¹⁶ 1045 yılında Bizans'ın Ermenistan'ı işgal etmesinin ardından halkın büyük bölümü dağılmış ve çeşitli bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır.¹¹⁷ Topraklarını terk eden Ermenilerin soylu sınıfı Kilikya'ya kaçar ve burada varlığını 1375 yılına kadar sürdüren bağımsız bir devlet kurarlar. Bu devletin Bizanslılar tarafından işgal edilmesinin ardından Ermeni toplumu dağılmış ve ilk diasporaları bu şekilde oluştuğu iddia edilmektedir.

---

¹¹³ "The Ministry for Diaspora Affairs and Combating Antisemitism", Erişim 3 Nisan 2023, https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_diaspora/govil-landing-page.

¹¹⁴ Ateş ve Ekşi, "Hasbara Anlayışı Çerçevesinden İsrail'in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri," s. 64.

¹¹⁵ Ateş ve Ekşi, "Hasbara Anlayışı Çerçevesinden İsrail'in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri," s. 64.

¹¹⁶ Dufoux, *Diasporas*, s. 56.

¹¹⁷ *Age*, s. 56.

Kilikya Krallığı 1991 yılında Ermenistan Cumhuriyeti ilan edilinceye kadarki son Ermenistan devletidir.¹¹⁸ Günümüz Ermeni diasporasının büyük çoğunluğu köklerini bu diasporaya dayandırmaktadır. Ermenilerin göçe zorlanmadan önceki stratejik konumları ve ticari ilişkileri Ermenilerin yakın ve uzak bölgelere gönüllü olarak göç etmelerini kolaylaştırmıştır. Tarih boyunca edindikleri meslekler ve ticari münasebetleri ev sahibi devletlerde Ermenileri her zaman öne çıkartmış ve zenginleştirmiştir.¹¹⁹ Ermeni diasporasının oluşumu bakımından Osmanlı Devleti'nin 1915 yılında Ermenilere uyguladığı iskan politikası en önemli ayırt edici unsurlardan biri olmuştur. Bu sebeple Ermeni diasporasının tarihsel arka planı 1915 öncesi ve sonrası olarak iki dönem olarak değerlendirilebilir. Fransız tarihçi Anahide Ter Minassian, 1915 olayını diasporanın kuruluş felsefesi olarak nitelendirir. Ermenilerin tarihsel anavatanlarından ayrılmalarını ve geri dönüş düşüncelerinin kaybolmamasını bu olaya bağlamaktadırlar.¹²⁰

Ermenistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte diasporayla ilişkilerde öncelikler insani ve ekonomik yardımlar üzerinden şekillenmişken, daha sonra iç ve dış politikada yaşanan gelişmeler Ermenistan-diaspora ilişkilerinde yeni dinamiklerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Bağımsızlık sonrasında diasporanın “ev sahibi” ülkelerde giderek daha kök salmasına ve daha sivil katılımın sağlanmasına neden olmuştur. Ermenistan'ın ikinci Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan döneminde, Ermenistan-Diaspora ilişkilerini kurumsallaştırmak ve yönetmek adına ilk girişim olarak ortaya çıkmıştır. Dışişleri Bakanlığı, Bakan Vartan Oskanyan başkanlığında, ilki Eylül 1999 yılında, ikincisi Mayıs 2002 yılında ve üçüncüsü Eylül 2006 yılında olmak üzere “Ermenistan Diaspora Konferansları” düzenlenerek diaspora gruplarının devletle bağı güçlendirilmeye

---

¹¹⁸ Age. s. 57.

¹¹⁹ Gavri'el Shefer, *Diaspora Politics: At Home Abroad, Nachdr* (New York: Cambridge University Press, 2010), 110.

¹²⁰ Anahide Ter Minassian, *Ermeni Kültürü ve Modernleşme: Şehir, Oyun, Mizah, Aile, Dil* (İstanbul: Aras, 2006), 129.

çalışılmıştır.¹²¹ Ter-Matevosyan vd. ifade ettiği üzere, “kurumsal örgütlenmenin önemli bir kimliği olan diaspora, 2007 yılında Ulusal Güvenlik Stratejisi olarak kavramsallaştırılmış ve kurumsal bir kimliğe de dönüştürülerek 2008 yılında Diaspora Bakanlığı kurulmuştur.”¹²²

Ermeni diasporasının uluslararası siyasete etkisi çeşitli boyutlarda görülmektedir. Başta sözde Ermeni soykırımının tanınması için çaba harcamaktadır. Bu minvalde dünya genelinde Ermeni diasporası siyasi lobicilik faaliyeti yürüterek sözde soykırımın resmi olarak tanınması ve anılması için girişimlerde bulunmaktadır.¹²³ Bu girişimler uluslararası siyasette zaman zaman gerilimlere ve tartışmalara yol açmaktadır. Ermeni diasporası çeşitli ülkelerde Ermeni iş insanları üzerinden Ermenistan’a ekonomik katkıda da bulunmaktadır. Bu durum diasporanın bulunduğu ev sahibi ülke ile anavatan arasında ticaret ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ermeni diasporası ile Ermenistan arasındaki ilişki her zaman doğrusal gitmemiştir. Diaspora ile anavatan arasında da sorunlar baş göstermiştir. Ekonomide oligarkların hâkimiyeti ve seçimlerde yapılan usulsüzlükler diaspora ile Ermenistan devletinin arasının açılmasına neden olmuştur. Buna rağmen diaspora Ermenileri son zamanlara kadar Ermenistan’ın bu alanlarda açıkça eleştirmemeyi tercih etmişlerdir.¹²⁴ Örneğin 2012 yılında Ermenistan’da yapılan seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddiaları özellikle ABD ve Fransa’daki Ermeni diaspora mensuplarının tepkisine yol açmıştır. Ermeni diasporası Ermeni kültürünün yaşatılması adına da sanat, edebiyat, müzik gibi alanlarda da Ermeni kültürünün yaşatılması ve korunması adına faaliyetler yürütmektedir.¹²⁵ Bu faaliyetler Ermeni diasporasının uluslararası siyasete etkisini genel hatlarıyla göstermektedir.

---

¹²¹ Sossie Kasbarian, “Diasporic Voices from the Peripheries – Armenian Experiences on the Edges of Community in Cyprus and Lebanon,” *The Cyprus Review* (2013): 82.

¹²² Vahram Ter-Matevosyan vd., “Institutions and Identity Politics in the Armenian Diaspora: The Cases of Russia and Lebanon,” *Diaspora Studies*, (2017): 68.

¹²³ Ömer E. Lütem, “Olaylar Yorumlar,” *Ermeni Araştırmaları*, 44 (2013): 15.

¹²⁴ Ömer E. Lütem, “Olaylar Yorumlar,” *Ermeni Araştırmaları*, 44 (2013): 27.

¹²⁵ Hazel Çağan, “Ermeni Kültürü ve Ermeni Propagandası,” *Ermeni Araştırmaları*, 46 (2013): 203.

1.7 Diasporanın Politik Süreçlere Etki Etme Yolları

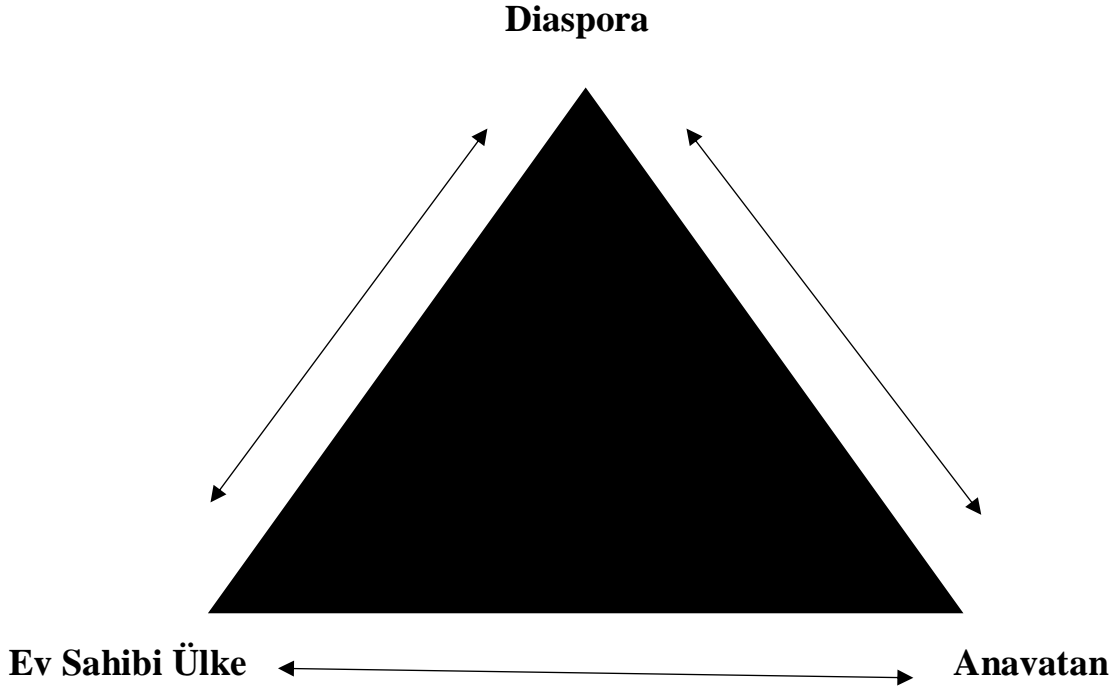
Anavatanlarının dışında yaşayan diasporalar hem buldukları ev sahibi ülkelerde hem de anavatanlarında politika süreçlerine etki etme potansiyeline sahiptir. Etki etme süreci kimi zaman ev sahibi ülkenin seçim dönemlerinde olduğu gibi, kimi zamanda diasporaların baskı ve çıkar grubu olarak hareket etmesi şeklinde görülebilir. Ev sahibi ülkede varlığını sürdürmeye çalışan diasporik grupların başlıca amaçlarından biri buldukları ev sahibi ülkede asimile olmamalarıdır. Asimilasyon sürecine karşı direnç gösterme eğiliminde olan diaspora gruplarının bu mukavemeti ev sahibi ülkeye karşı gösterebilmeleri açısından yasal ve siyasal zeminlerini oluşturabilmeleri ve akabinde vakıf ve dernekleşme süreçlerine girmeleri önem arz etmektedir. Diaspora gruplarının buldukları ev sahibi ülkelerde vakıf ve dernek üzerinden yaptıkları lobicilik faaliyetleri veya baskı ve çıkar unsurları olarak geliştirdikleri sivil toplum kuruluşlarıyla ev sahibi ülkelerin siyasetine yön verebilmeleri mümkün olmaktadır. Bu durum sadece ev sahibi ülke için değil aynı zamanda diaspora gruplarının anavatanı olan ülke içinde geçerlidir. Zaman zaman diaspora grupları anavatanlarında yaşanan siyasal ve toplumsal olaylar içinde refleks gösterebilmektedir. (Bkz. Şekil 1)

Örneğin 2017 yılında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun uçağına Hollanda tarafından iniş izni verilmemesinin akabinde, Türk vatandaşlarla buluşmak için 11 Mart 2017'de Hollanda'ya giden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın Türk konsolosluğuna girişine Hollanda hükümeti tarafından izin verilmemiş ve Bakan Sayan Kaya sınır dışı edilmiştir. Bu olayların yaşandığı sırada Hollanda güvenlik güçleri de Kaya'ya destek vermek için gelen Hollanda'da yaşayan Türklere polis köpekleri ve atlı polisleri kullanarak sert şekilde müdahale etmiştir.¹²⁶

---

¹²⁶ "Hollanda'da Bakan Kaya'ya destek veren Türklere dava", *Anadolu Ajansı*, 29 Aralık 2017 Erişim 23 Eylül 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-bakan-kayaya-destek-veren-turklere-dava/1018373>.

Şekil 1. Diaspora, Anavatan ve Ev Sahibi Ülke İlişkisi

Şekil 1’de de görüleceği üzere, diaspora, anavatan ve ev sahibi ülke arasındaki ilişkiler her zaman doğrusal değildir. Üç aktörde şartlara göre birbirinden doğrudan etkilenebilirken, anavatan ve diaspora arasındaki ilişkiler güç dengesine göre değişebilmektedir. Kendisini diaspora olarak tanımlayan gruplarla anavatandaki devlet idarecileri arasında işbirliği sağlanamayabilir.¹²⁷ Bu durum da diaspora ile anavatan arasındaki ilişkilerin zedelenmesine sebep olur. Örneğin anavatandaki siyasi aktörler ev sahibi ülkede bulunan diaspora gruplarının kendi adlarına çalışmalarını ve anavatanın çıkarları doğrultusunda lobi faaliyetleri yürütmesini istemeyebilir.¹²⁸ Ev sahibi ülke ile diaspora arasındaki ilişkilerde anavatanla benzerlikler taşımaktadır. Diaspora ve ev sahibi ülke arasındaki ilişkiler dönemin şartları ve güç dengesine göre olumlu veya olumsuz değişebilmektedir. Ev sahibi ülke bazen diaspora gruplarının faaliyetlerinin önüne geçmek

¹²⁷ Başer, *Diasporada Türk-Kürt Sorunu*, s. 84.

¹²⁸ Age. s. 84.

isterken bazen de faaliyetlerinin önünün açılmasını sağlamaktadır.¹²⁹ Son olarak ev sahibi ülke ve anavatan arasındaki ilişkilerde diğer aktörler arasındaki ilişkiyle benzerdir. Diaspora gruplarının anavatanları üzerinden bölünmüş iki farklı diaspora grubu varsa ve bu diasporalar kendi içlerinde çatışma halindelerse ev sahibi ülke bu durumda taraf tutmak durumunda kalabilir. Tarafını oy potansiyeli yüksek olan diaspora grubu üzerinden belirleyebileceği gibi dış politikada anavatanla olan ilişkileri de göz önünde bulundurarak da tarafını belirleyebilir.¹³⁰ Tüm bu ilişki biçimleri göz önünde bulundurulduğunda yukarıda Şekil-1’de belirtilen üç aktör (Anavatan, diaspora ve ev sahibi) ülke birbirinden bağımsız olarak düşünülemez.

Günümüzde devletler uluslararası alanda etki edebilmek adına kendi diasporalarını oluşturma çabası içerisine girdikleri görülmektedir. Devlet politikalarını destekleyen grupları “diasporalaştırmak” ve ev sahibi ülkenin siyasi süreçlerinde aktif rol oynamalarını sağlamak hedef haline gelmiştir.¹³¹ Diaspora kurumları olarak da adlandırılan bu siyasi oluşumlar devletlerin ev sahibi ülkelerdeki vatandaşlarını dış politika aracı olarak kullanabilmesi için oluşturduğu kurumsal yapılardır. Devletler oluşturdukları diaspora grupları üzerinden ev sahibi ülkede lobicilik faaliyeti yapmasını isteyebilmektedir. Örneğin, Türkiye’de kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) faaliyetleri incelendiğinde söz konusu kurumun diaspora kurumu olarak faaliyet gösterdiğini ifade edebilmek mümkündür.

1.8 Türk Diasporasına Genel Bakış

Türk diasporasını tanımlamaya çalışırken Robert Cohen ve William Safran’ın tanımları diasporanın kavramsal çerçevesine ilişkin önceki bölümde ele alınmıştır. Cohen’in diaspora

---

¹²⁹ *Age*, s. 84.

¹³⁰ *Age*, s. 85.

¹³¹ Başer, *Diasporada Türk-Kürt Sorunu*, s. 85.

tanımlamasında¹³² anavatandan iş arayışı içinde, ticaret ya da başka kolonyal arzularla yayılma kısmı Türk diasporası kısmına uyarken, anavatandan travmatik yollarla iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma unsuru uymamaktadır. Safran'ın tanımındaki¹³³ “yaşanılan yerde tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına sahip dışlanmışlık hissedenler” ile “anavatandan iki veya daha fazla bölgeye dağılanlar” şeklindeki unsurlar yurtdışında yaşayan Türk vatandaşların diaspora olarak tanımlanmasına uyduğu söylenebilir. Bu nedenle Türk diasporasının niteliklerine uygun olacak şekilde yalın haliyle “anavatandan iş arayışı içinde, ticaret ya da başka kolonyal arzularla yayılma” ve “yaşanılan yerde tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına sahip dışlanmışlık hissedenler” kavramsal bir çerçeve olarak ifade edilebilir. Modern diaspora sınıfı içerisinde ele alınabilecek Türk diasporası Cohen'in de diasporaların ortak özellikleri (Bkz. Tablo 1) başlığı altında ifade ettiği üzere “emek diasporası” türüne de girmektedir.¹³⁴

Tablo 1. Diasporanın İdeal Tipleri, örnekler ve notlar¹³⁵

Temel diaspora tipleri	Bu kitaptaki temel örnekler	Ayrıca bahsedilenler ve notlar
KURBAN	Yahudiler, Afrikalılar, Ermeniler	Ayrıca tartışılan: İrlandalılar ve Filistinliler. Pek çok çağdaş göçmen grupları geliştirmekte olan kurban diasporalardı fakat bunların anavatanlarına dönüp dönmeyeceklerinin, ev sahibi ülkelerde asimile olup olmayacaklarının, kreolize olup olmayacaklarının veya diaspora şeklinde harekete geçip geçmeyeceklerinin görünmesi için aradan zaman geçmesi gerekir.
EMEK	Sözleşmeli Hintliler	Ayrıca tartışılan: Çinliler ve Japonlar; Türkler, İtalyanlar. Pek çok başkaları da dahil edilebilir. Bir başka eş anlamlı ifade “proleter diaspora”dır.

¹³² Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, s. 23.

¹³³ Safran, “Diasporas in Modern Societies”, s. 84.

¹³⁴ Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, s. 23.

¹³⁵ *Age*, s. 23.

İMPARATORLUK	Britanyalılar	Ayrıca tartışılan: Ruslar, İngiltere dışındaki kolonyal güçler. Başka eş anlamlı ifadeler “yerleşimci” veya “kolonyal” diasporalardır.
TİCARET	Lübnanlı, Çinli	Ayrıca tartışılan: Venedikliler, işletmeci ve profesyonel Hindistanlılar, Çinliler, Japonlar. Ayrıca 5. bölümde tartışılan unsurlara dikkat ediniz.
YERSİZYURTSUZLAŞMIŞ	Karayip halkları, Sindiler, Parsiler	Ayrıca tartışılan: Çingene, Müslüman ve başka dinsel diasporalar. “Melez”, “kültürel” ve “post-kolonyal” ifadeleri de eş anlamlı olmaksızın yersizyurtsuzlaşma fikriyle de bağlantılıdır.

İkinci Dünya Savaşının ardından Avrupa ağır kayıplara uğrarken, insan gücü kaybı başta olmak üzere pek çok Avrupa şehir ve kasabalarının yerle bir olmasıyla da karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik olarak çöken Avrupa’da yeniden imarın oluşturulması sanayinin canlandırılması ve çoğu iş kolunun yeniden ıslahı için insan gücüne duyulan ihtiyaç da paralel olarak artmıştır. Avrupa ülkeleri bu durumun çözümü için, Avrupa dışından iş göçü anlaşmalarıyla işçi getirmek yolunu seçmiştir.¹³⁶ Bu kapsamda, 1950’li yıllarda Türkiye’den Avrupa’ya münferit olarak başlayan iş göçü zaman içerisinde ciddi bir artış göstererek günümüzde yaklaşık 4 milyona ulaşmıştır.¹³⁷ Türk diasporasının oluşum süreci bu tarihlerden başlayarak günümüze kadar gelmektedir. Nermin Abadan Unat “Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa” adlı eserinde Türkiye’den Avrupa’ya giden işçi göçünü 5 dönemde incelemektedir.¹³⁸ Alt başlıklar halinde de değerlendirilecek olan dönemlerin özeti şu şekildedir. (Bkz. Tablo 2)

¹³⁶ Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel, *Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?: Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 16.

¹³⁷ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), 55.

¹³⁸ *Age*, s. 53-82.

Tablo 2. Yurtdışı Türklerin Yurtdışına Çıkış Dönemleri

DÖNEM	AÇIKLAMA
1950’li yıllar	Bireysel girişimler ve özel araçlar vasıtasıyla daha çok mesleki staj için giden işçiler
1960’lı yıllar	Avrupa ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalara dayanarak imzalanan iş göçü anlaşmalarıdır.
1970’li yıllar	1973 yılında çıkan petrol krizi ve devamında oluşan ekonomik kriz yabancı işçi alımının durdurulmasına sebep oldu.
1980’li yıllar	Küreselleşmenin etkisiyle sığınma taleplerinin birleşmesi sonucunda vize zorunluluğu bu döneme denk gelmektedir. Modern diasporaların da oluşma safhasını hazırlayan bu dönem Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşlarının gettolaşması ve dernekleşmesi açısından da önem arz etmektedir.
1990’lı yıllar	Türkiye’den Avrupa’ya göçün azaldığı yıllardır. İkinci kuşak göçmenlerin yetişmesiyle beraber bu göçmenlerin hukuksal mücadelelerini sürdürdükleri ve kendilerini emniyet altına alma taleplerinin olduğu dönemdir.

Türkiye’nin Avrupa’ya verdiği göçleri ve Avrupa’daki Türk diasporasını inceleyen bir diğer çalışma ise bu süreci üç dönem altında incelemektedir.¹³⁹ Birinci kuşak, Avrupa devletleri ile Türkiye arasında yapılan iş göçü anlaşmaları sonucu giden “misafir işçi” statüsündeki göçmenler; ikinci kuşak, 1990’lı yılların sonlarına doğru ev sahibi ülkeye entegre olup burada işveren konumuna gelen ve ülke ekonomisine yön veren Türklerin oluşturduğu göçmenler ile üçüncü kuşak, ev sahibi ülkede beyaz yaka olarak adlandırılan profesyonel iş kollarına sahip göçmenlerdir.¹⁴⁰

¹³⁹ Şahin ve Cevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, s. 82.

¹⁴⁰ Age. s. 83.

Güncel bir örnek üzerinden ilerlemek gerekirse, Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan Covid-19 salgını tüm dünyayı sarmış ve birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Salgın dünyada hızla yayılırken uluslararası ortamdaki en büyük sorun salgını önce yavaşlatacak ve daha sonra yok edecek bir aşının bulunamayışydı. Böylesi bir ortamda ABD merkezli Pfizer ile geliştirdikleri koronavirüs aşısında yüzde 90 başarıya ulaştıklarını açıklayan Almanya merkezli BioNTech şirketinin arkasında Türk kökenli iki bilim insanı olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim söz konusu şirket aileleri Türkiye'den Almanya'ya göçmüş Özlem Türeci ve Uğur Şahin tarafından 2008'de kurulmuştur. Uğur Şahin'in anne ve babası Köln'deki Ford fabrikasında çalışmaya gelen misafir işçilerden biridir. Yine Özlem Türeci'nin anne ve babası da Almanya'ya göç eden Türk vatandaşıydı. Uğur Şahin, 1965 yılında İskenderun'da doğmuş ve 4 yaşındayken ailesiyle birlikte Almanya'ya göç etmiştir. Köln üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Özlem Türeci ise, 1967 yılında Almanya'da doğmuş ve Saarland Üniversitesinden mezun olmuştur.¹⁴¹

Covid-19 salgınının çözümsüzlüğü aşının bulunmasıyla birlikte kısmen çözüme kavuşmuştur. Aşının bulunmasına paralel olarak devletlerin talepleri doğrultusunda göre aşı stoğu sorunu baş göstermiştir. Aşıya yoğun talep sevkiyatların gecikmesine neden olurken Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı çözümü BioNTech şirketinin kurucusu Türk asıllı Uğur Şahin'e direk temas etmekte bulmuştur.¹⁴² Söz konusu temaslar sonuç vermiş ve Türkiye'de bilim kurulu toplantısına çevrimiçi olarak katılan Uğur Şahin, toplantı

---

¹⁴¹ Joe Miller, Özlem Türeci ve Uğur Şahin, *Aşı: BioNTech Aşısına Giden Yol ve Geleceğin Tıbbı* (İstanbul: Kronik Yayınları, 2021), 5.

¹⁴² "BioNTech'in Kurucu Ortağı Prof. Dr. Uğur Şahin, Koronavirüs Bilim Kurulu Toplantısına Video Konferansla Katılacak", *Anadolu Ajansı*, 18 Mayıs 2021 Erişim 8 Mart 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/biontechin-kurucu-ortagi-prof-dr-ugur-sahin-koronavirus-bilim-kurulu-toplantısına-video-konferansla-katılacak/2245518>.

sonrasında Sağlık Bakanı'yla birlikte yaptıkları basın açıklamasında aşuların bir an önce Türkiye'ye geleceğini ve Türk vatandaşlarının bir an önce aşılacağını açıklamıştır.¹⁴³

Benzer şekilde Nobel ödüllü bilim insanı Prof. Dr. Aziz Sancar da Türkiye'de doğup büyümüş ve eğitimini Türkiye'de alarak NATO bursuyla ABD'ye lisans üstü eğitimi için gitmiştir. 1971 yılında John Hopkins Üniversitesi Biyokimya Bölümü'ne kabul edilen Prof. Dr. Sancar burada doktora eğitimine başlamıştır.¹⁴⁴ Aziz Sancar ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne seçilen ilk Amerikalı Türk'tür. Sancar, hücrelerin hasar gören DNA'ları nasıl onardığını ve genetik bilgisini koruduğunu haritalandıran araştırmaları nedeniyle 2015'te Nobel Kimya Ödülü'nü kazanmıştır. Ülkelerde karar verme mekanizmalarındaki kişi, grup ve uluslararası örgütler kamu diplomasisi marifetiyle etkilenebilmektedir. Aziz Sancar'ın NATO bursuyla eğitim almış olması iki taraflı bir iletişimin önünü açabilir ve NATO-Türkiye arasında oluşabilecek herhangi bir iletişim kopukluğunda Prof. Dr. Sancar ikili arasında arabulucu rol oynayabilir. Aynı şekilde ABD Ulusal Bilimler Akademisi üyesi olan Aziz Sancar'ın bu akademi üzerinden de Türkiye ile işbirliği yapması sağlanabilir. Türkiye'de bilimsel araştırmaların buradan sağlanacak öğretim elemanı değiştirme programları, ortak konferanslar, toplantılar şeklinde organize edilerek Türkiye'nin lehine kullanılabilir.

Diasporada beyaz yakalı veya alanında saygın isimlerin yanı sıra yaşadıkları devletlerde siyasete girerek mecliste temsil yetkisine sahip olan Türk asıllı üyeleri de görebilmek mümkündür. Örneğin Almanya ve Avusturya'da 2013'te yapılan seçimlerde meclise giren Türk asıllı milletvekili sayısı bir önceki döneme göre iki katına çıkarak 10'a

---

¹⁴³ "Bakan Koca ve Uğur Şahin Birlikte Açıkladı: 4 Ayda 120 Milyon Doz Alman Aşısı Gelecek", *NTV*, Erişim 8 Mart 2023, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-koca-ve-ugur-sahin-birlikte-acikladi-4-ayda-120-milyon-doz-alman-asisi-gelecek,rjwq2vISPEG9ZUyRZgSx-g>.

¹⁴⁴ Aziz Sancar, *Aziz Sancar'ın Kendi Kaleminden Hayatı ve Bilimi* (Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2018), 24.

yükselmiştir¹⁴⁵ Avusturya’da yapılan seçimlerde ise 3 Türk asıllı milletvekili parlamentoya girmiştir.¹⁴⁶ Almanya’da 2023 yılında 10 Türk asıllı siyasetçi meclise girmiştir.¹⁴⁷ Genel itibariyle bakıldığında Avrupa’daki Türk vatandaşların Avrupa ülkelerine katkısı yadsınamayacak kadar önemlidir. Gerek ekonomik olarak ev sahibi ülkelere katkıları gerekse ev sahibi ülke içerisindeki siyasi varlıkları Türk diasporasını Avrupa özelinde önemli bir hale getirmektedir. Diasporaların ev sahibi ve anavatanlarıyla olan ilişkilerini tekrar değerlendirdiğimizde Avrupa ülkelerindeki Türk diasporasının kurumsallaştırılması önem arz etmektedir. Avrupa’da yaşayan yaklaşık 4,5 milyon Türk vatandaşını AB’ye üye ülkelerin nüfusuyla kıyasladığımızda, sadece Avrupa’da yaşayan Türk diasporası birliğin çok sayıda ülkesinden daha büyük bir nüfusa karşılık gelmektedir. Türk diasporasının kurumsallaşması AB ile Türkiye arasında bir köprü olabileceği gibi yukarıdaki ifade edilen karşılaştırmalardan da anlaşılacağı üzere, Türk diasporası Avrupa ülkeleri özelinde de lobicilik faaliyeti yapabilecek büyüklüktedir.

Ayrıca Türk diasporasının doğru mobilize edilebilmesi güvenlik ve istihbarat açısından da önem arz etmektedir. Özellikle yurtdışında birçok ülkede kendilerini Türk diasporası olarak tanımlayan terör gruplarının varlığı göz önünde bulundurulduğunda bu durumun önemi anlaşılmaktadır. Özellikle 2016 yılında Türkiye’de Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından gerçekleşen darbe girişiminden sonra olayların faili olduğu iddia edilen birçok FETÖ üyesi Türkiye’den kaçarak yabancı ülkelere yerleşmişlerdir. Bu kişilerin buldukları ev sahibi ülkede kendilerini Türk diaspora mensubu olarak tanıtmaları ve ev sahibi ülkelerin karar vericilerini etkilemeye çalışması önemli bir güvenlik sorununa işaret etmektedir. Benzer şekilde birçok ülkede Türkiye aleyhine bölücü faaliyetlerin olduğu

---

¹⁴⁵ Şahin ve Cevik, Türk dış politikası ve kamu diplomasisi, s. 83.

¹⁴⁶ “Avusturya’da Genel Seçimler Gerçekleştirildi”, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, 29 Eylül 2013 Erişim 23 Kasım 2023, https://bulten.ikv.org.tr/icerik_print.asp?ust_id=89&id=175.

¹⁴⁷ “Bremen’de 10 Türk Kökenli Siyasetçi Meclise Girdi”, *Anadolu Ajansı*, 21 Mayıs 2023, erişim 27 Eylül 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bremende-10-turk-kokenli-siyasetci-meclise-girdi/2902718>.

görülmektedir. Özellikle PKK/PYD terör örgütü ile iltisaklı olan ve yurtdışında faaliyet gösteren derneklerde Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye'de "Kürt azınlık" olduğunu iddia eden ve bu kapsamda uluslararası camianın bu duruma ilgili kalmasını sağlayan derneklerin asıl hedefinin Türkiye'yi bu arenada sıkıştırmaktır. Bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, güvenlik ve istihbarat açısından Türk diasporasının vatandaşlık temelinde organize edilerek doğru politikaların hazırlanması Türkiye'nin haklı gerçekliklerini daha rahat anlatabilmesinin önünü açacaktır. Bu politikalar hedef toplum veya ev sahibi ülkelerde Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden oluşumlarında engellenmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, 2010 yılında kurulan ve günümüzde diaspora bakanlığı olarak da değerlendirilen YTB kamu diplomasisi bağlamında diaspora diplomasisi oluşturmaya çalışarak yurt dışında yaşayan Türk vatandaşların hem buldukları ev sahibi ülkede hem de anavatanda faaliyetler oluşturmalarını hedeflemektedir.

Türkiye tarafından doğru bir diaspora tanımı Türkiye'nin dış politika da elini kolaylaştıracak niteliktedir. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları diaspora, diaspora politikası ve diaspora diplomasisi noktasında doğru kanalize edildiklerinde YTB özelinde Türkiye adına ciddi bir dış politika atağı gerçekleştirebilir. Burada önemli olan husus diasporanın kim olduğu hangi diaspora politikasıyla yurtdışında yaşayan Türk vatandaşların ilgisini çekeceği ve oluşacak olan kitlenin diaspora diplomasisinde ne şekilde kullanılacağıdır. Bu hususlar ilerleyen bölümlerde ele alınmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA FAALİYETLERİNE İLİŞKİN TARİHSEL ARKA PLAN

Tezin kavramsal bölümünde tezin çerçevesini oluşturan diplomasi, kamu diplomasisi ve diaspora kavramları ayrıntılarıyla incelendikten sonra bu bölümde Türkiye’nin diaspora geçmişi ile kamu diplomasisi faaliyetleri daha detaylı bir şekilde irdelenecektir. Buna uygun olarak tarihsel süreçte kamu diplomasisi bağlamında uygulanan diaspora faaliyetleri cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir. Bu ayrım cumhuriyetin kurucu kadrolarının Türkiye Cumhuriyeti devletini kurmadan önce de yurtdışındaki Türk varlığını siyasi gündemlerine aldığını ve cumhuriyet kurulduktan sonra da bu konuyla ilgileneceklerini göstermektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde Hatay sorunu ile başlayan ve Yunanistan’la mübadele antlaşması ile uluslararası ilişkilerin bir öznesi haline getirilen yurt dışındaki Türk varlığı Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk diasporası ve kamu diplomasisi ilişkisinin temel taşları olmuştur. Cumhuriyet sonrası dönemde ise 1961 İş Gücü Göçü Antlaşması ile SSCB’nin dağılması ve TİKA’nın faaliyete geçmesi ile 21. yüzyıl kamu diplomasisi aktörlerinin kurumsallaşması süreçleri değerlendirilecektir.

Bu değerlendirme Türk diasporasının iki temel öznesi olan soydaşlar ve vatandaşlar üzerinden de anlamlı bir derinlik sunmaktadır. Hatay sorunu nedeniyle yurtdışındaki Türk varlığı cumhuriyetin kurucu kadrolarının politik gündemlerinde yer almış ve yurtiçine katılana kadar uğraşmıştır. Bu süreç yurtdışında kalan soydaşın yurtiçinde vatandaş olmasına kadar devam etmiştir. Mübadelede ise Yunanistan’daki Türklerin büyük bir kısmı Türkiye’ye getirilerek vatandaş olmuş, Batı Trakya’da kalan Türkler ise aradan geçen yüzyıla rağmen diaspora (soydaş) olarak kamu diplomasisi uygulamalarının öznesi olmuştur. Cumhuriyet sonrası dönemde ise, özellikle 1961 iş göçü antlaşması ile cumhuriyet öncesi dönemden farklı olarak yurtiçindeki vatandaşlar yurtdışına gönderilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kez yurtdışında vatandaş olan diasporası ortaya çıkmıştır. Sovyetlerin

yıkılmasının ardından bağımsızlıklarını ilan eden Türk devletleri yurtdışındaki Türk varlığının bir parçası olarak görülmüş ve Türk diasporasının iki başat öznesinden biri olan soydaş olgusunu kavramsal olarak genişletmiştir. Yunanistan, Bulgaristan gibi devletlerde yasal ve veya sosyolojik azınlık olarak yaşayan Türk soydaş toplumlara azınlık olmayan soydaş toplumlar eklenmiştir. Kendi bağımsız devletini kurmuş olan Türk soydaş toplumların (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan) ortaya çıkması kamu diplomasisine de devletler arası ilişkiler ve diplomatik ilişkiler bağlamında yeni bir boyut katmıştır.

Tarihsel olarak bakıldığında, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri olarak değerlendirilebilecek girişimleri dönem dönem farklı isimlerle de olsa uygulanmıştır. Burada anakronizm hatası yapmamak adına üzerinde durmamız gereken husus kamu diplomasisi kavramının olmadığı ama uygulama biçimi bakımından kamu diplomasisi altında değerlendirebileceğimiz tarihsel olaylardır.

2.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türkiye'de kamu diplomasisi tartışmaları 1990'lar ve 2000'lerde daha çok görünür olsa da kavramı eski tarihlerde de götürmek mümkündür. Kamu diplomasisi kavramının o dönemlerde konuşulmadığı göz önünde bulundurulduğunda tez kapsamı uygulama şekli itibariyle benzeştiği faaliyetler kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde uygulanan ve kamu diplomasisi kavramının ortaya çıkmasından 700 yıl önce Osmanlı Devleti tarafından uygulanan istimalet politikası kamu diplomasisi çerçevesinde ele alınabilmektedir. İstimalet kelime anlamı itibariyle “fethedilen veya edilecek olan bir bölgeyi bir şeye kabule yakın hale getirmek ve fethedilen bölgedeki insanların gönüllerini kazanmak” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁴⁸ İstimalet politikası yapı itibariyle bugünkü kamu

---

¹⁴⁸ Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, s. 198.

diplomasisine benzemektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun fethettiği bölgelerdeki halka karşı uyguladığı politikaya “istimalet politikası” ya da “hoşgörü politikası” adı verilmektedir. İstimalet politikası Osmanlı İmparatorluğu'nun gayrimüslim vatandaşların korunması ve eşit haklara sahip olmaları amacı güden politikadır. Bu politika çerçevesinde gayrimüslim topluluklara imtiyaz sağlanmıştır. Gayrimüslim vatandaşlar kendi dini ve sosyal yapılarına göre kendi dini hukuk sistemlerini kullanma hakkına sahip olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğunun resmi politikası olan istimalet politikası yerel halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kamu diplomasisinin cezbetme ve ilgi uyandırma politikaları istimalet politikasının gönülleri kazanmak üzere giriştikleri uygulamalarla benzerlik göstermektedir.

Cumhuriyet öncesi dönemde dikkat çeken bir diğer kurum ise 1862 yılında kurulan Matbuat İdaresi'dir. Kuruluşundan birkaç yıl sonra Dahiliye Nezaretine (dönemin İçişleri Bakanlığı) bağlanan Matbuat İdaresi, ülke içi ve dışında Osmanlı'yla ilgili çıkan yayınların takibi başta olmak üzere, finansal destek ve bilgi aktarımı vesilesiyle ülke hakkında “doğru haber” yayımlanmasının sağlanması vb. görevler üstlenmiştir. II. Abdulhamit döneminde sansür idaresi olarak istibdata hizmet ettiği öne sürülen kurum yurtdışındaki basını etkileme yoluna gitmesi ve imparatorluğun çıkarları doğrultusunda hareket etmesi yönüyle kamu diplomasisine benzerlik göstermektedir. Burada dikkat çeken bir başka kurum, Batılı ülkelerdeki olumsuz Osmanlı imajını düzeltmek amacıyla 1884 yılında Hariciye Nezareti (dönemin Dışişleri Bakanlığı) bünyesinde oluşturulan Matbuat-ı Ecnebiye İdaresi'dir. Avrupa'da olup bitenleri yakından takip etmek amacıyla oluşturulan bu kurumun görevi, Kurşun'un ifadesiyle, “dış basını izleyip, gerektiğinde çıkan yanlış haberleri tekdiz etmek,

ülkeye girişini yasaklamak ve iç basına haber servis eden yabancı ajansların gönderdikleri telgrafları kontrol etmek olarak belirlenmişti.”¹⁴⁹

Milli Mücadele dönemine denk gelen çalışmalardan bir tanesi günümüzde de faaliyetlerini sürdüren ve kamu diplomasisi aktörü olarak değerlendirilen Anadolu Ajansı'nın kurulmasıdır. Söz konusu kurumun kuruluşunun tarihi Milli Mücadele dönemine kadar uzanmaktadır nitekim Halide Edip Adıvar ve Yunus Nadi'nin önerisi üzerine 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı, “bültenleri telgraf tellerinin ulaşabildiği her noktaya ulaşarak kamuoyuna doğru ve güncel haber ve bilgileri ulaştırmış, mücadeleyle ilgili oluşturulan olumsuz propandaya cevap vermiştir.”¹⁵⁰ Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Milli Mücadele'yle ilgili bilgi akışını ülke içi ve dışında sürdürebilmek adına bazı kurumlar oluşturmaya başlamıştır. Bunların başında 7 Haziran 1920'de kurulan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi gelmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu ardından Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ismini almış günümüzde de kamu diplomasisi aktörlerinden olan İletişim Başkanlığı ismiyle faaliyetlerine devam etmektedir.

İstanbul'un işgal edilmesi milli mücadeleye katkı sunmak isteyen tüm gruplarda travmaya dönüşmüştür. Millî mücadele heyeti dışında Karakol cemiyeti ile yakın ilişkisi olup yurtdışında olan İttihat ve Terakki mensupları dönemin şartları içerisinde lobicilik ve propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Özellikle Talat Paşa'ya yakın olan ekip Berlin, Lahey, Lozan ve Roma'da milli mücadele lehine yayınlar çıkartarak ve karar vericilerin üzerinde baskı oluşturarak propaganda faaliyetinde bulunmuşlardır.¹⁵¹ Uluslararası

---

¹⁴⁹ Zekeriya Kurşun, "II. Abdulhamid Döneminde Batı Basınında İmaj Düzeltme Çabaları: Matbuat-ı Ecnebiye Müdüriyetinin Kurulması ve Faaliyetleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 1, 1 (2000): 107.

¹⁵⁰ “Anadolu Ajansı”, Atatürk Ansiklopedisi, Erişim 22 Ekim 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/anadolu-ajansi/>.

¹⁵¹ Polat Safi, *Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023* (İstanbul: Kronik Kitap, 2023), 110.

kamuoyunu etkilemek için yapılan bu uygulamalar kamu diplomasisi ve lobicilik faaliyetleri içerisinde değerlendirilebilir. Cumhuriyet öncesi dönemde Ankara hükümetinin ve yurt dışına çıkmış olan bazı grupların tanıtım, bilgilendirme, istihbarat ve kamu diplomasisine verdiği önem açıktır. Günümüzde Anadolu Ajansı ve İletişim Başkanlığı kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürmekte ve koordinasyonun da görev almaktadır.

Bu gelişmeler ışığında cumhuriyetin kurucu kadrosunun zihinsel arka planlarında çeşitli dış meseleler varlığını sürekli sürdürmüştür. Bu dış meseleler sonraki alt bölümlerde ele alınacak Hatay meselesi ve mübadele gibi süreçleri içermektedir.

2.1.1 Hatay Meselesi 1921-1939

Hatay'ın tarihsel sürecine geçmeden önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün dış siyaset modelini anlamakta fayda vardır. 1921-1938 süreci incelendiğinde, Atatürk diplomasiyi sonuna kadar kullanarak Hatay'ın anavatanına katılması için gösterdiği mücadele aslında Atatürk ve kurucu ekibin zihinsel arka planında yatan diplomasi ve müzakere yönteminin sıklıkla kullanıldığını göstermektedir. Meclis hükümeti varken dahi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları savaşçı ve yayılmacı emeller beslememektedir. Atatürk'ün 21 Mart 1923 yılındaki ifadesiyle:

Behemehal şu ve bu sebepler için milleti harbe sürüklemek taraftarı değilim. Harp zaruri ve hayatî olmalı. Hakiki kanaatim şudur: Milleti savaşa götürürnce vicdanımda azap duymamalıyım. Öldüreceğiz diyenlere karşı 'ölmeyeceğiz' diye harbe girebiliriz. Lâkin milletin hayatı tehlikeye maruz kalmayınca, savaş bir cinayettir.¹⁵²

Sözleri savaştan ve revizyonist politikalardan uzak olduğunu gözler önüne sermektedir. Yine bu sözlerini destekleyecek bir diğer söylemi ise 1936 yılında dile getirdiği Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini "kültür" olduğu gerçeğidir. Bu bağlamda Atatürk'ün Hatay benim kişisel meselemdir dediği anavatanına katılış süreci ve bu süreçte gerçekleştirilen

---

¹⁵² Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, t.y.), 124.

diplomatik faaliyetler kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirebilmek mümkündür. Nitekim Hatay vilayetinin anavatana katılması sürecindeki faaliyetlerin tamamı bunu destekler niteliktedir.

Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hâkimiyeti altına giren Hatay (İskenderun Sancağı) yaklaşık dört yüz yıl Osmanlı hâkimiyetinde kaldıktan sonra, Mondros Mütarekesi sonrasında önce İngilizler sonrasında ise Fransızlar tarafından işgal edilirken 1921’de Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması sonucunda Fransız manda yönetimi altına girmiştir.¹⁵³ Atatürk, Misak-ı Milli sınırları içerisinde olan Hatay’ı diplomasiyi sonuna kadar kullanarak yeniden ülke sınırlarına katması aslında kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilebilir. 20 Ekim 1921 yılında Fransa ile yapılan Ankara anlaşmasına göre Hatay vilayetinde bulunan Türklerin kültürlerinin gelişmesi ve asimile olmaması için önlemler alınacak ve Türkçe resmi dil olarak kalmaya devam edeceği vurgulanmıştır.¹⁵⁴ Ayrıca Hataylıların Türk bayrağını kullanabilmeleri için Fransız temsilcilerin kendi hükümetleri nezdinde gereken girişimlerde bulunacağı karara bağlanmıştır.¹⁵⁵ 1923 yılının Eylül ayında Milletler Cemiyeti Suriye topraklarının Fransa hakimiyeti altına girdiğini kabul etmiştir. Bu sebeple Hatay vilayeti de Fransız manda yönetimi altında kalmıştır.¹⁵⁶ 1936 yılına kadar bu şekilde ilerleyen süreç daha sonra Fransa’nın Suriye’ye bağımsızlık vermesi üzerine yeni sorunları ortaya çıkarmıştır. Hatay’da yaşayan Türklerin geleceği, süreci uzaktan diplomatik yollarla takip eden Türk hükümetini endişelendirmiştir.¹⁵⁷ Bu olaylar gelişirken Hatay karışmakta Türkler ile Fransız polisi arasında kanlı çatışmalar yaşanmaktadır. Konuyu tartışmak üzere toplanan Milletler Cemiyeti Türk ve Fransız temsilcilerle görüşmeler

---

¹⁵³ Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarıncay ve Hüsamettin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)* (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001), 18.

¹⁵⁴ Mustafa Yahya Metintaş, “Ankara Antlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisinde Tartışılması”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi* 3, 5 (2019): 18.

¹⁵⁵ Türk Tarih Kurumu, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* (Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999), 276.

¹⁵⁶ Sander, *Siyasi Tarih*, s. 96.

¹⁵⁷ *Age*, s. 96.

yaparak Hatay'ın iç işlerinde bağımsız fakat Suriye ile gümrük birliği halinde olan ayrı bir siyasal varlık olacağı üzerine anlaşmaya varılmıştır fakat anlaşmazlıkları sona erdirmemiştir.¹⁵⁸ Bunun üzerine Türk ve Fransız temsilciler 3 Temmuz 1938 yılında tekrar bir anlaşmaya vararak Hatay'ın toprak bütünlüğünün sağlanması ve siyasal yapının korunması için ortak askeri anlaşma yapmışlardır.¹⁵⁹

Özerk bir yapıya kavuşan Hatay Devleti 1938 Ağustos'unda seçimlere gitmiş, 1 yıl süre ile bağımsız kaldıktan sonra 29 Haziran 1939 yılında meclisin oy birliği ile aldığı karar neticesinde Türkiye'ye katılmıştır.¹⁶⁰ Hatay'ın Türkiye'ye katılması iki savaş arası dönem içerisinde Türk dış politikasının en önemli kazanımlarından bir tanesidir. Türkiye'nin her aşamada diplomatik kanalları sürdürerek Milletler Cemiyeti kararlarına uygun davrandığı 1921 yılından, Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılına kadar diplomasinin sonuna kadar işletildiği görülmüştür. Nitekim izlenen politikalar Hatay'ın halk meclis oylaması sonucu anavatana katılmasını sağlamıştır.¹⁶¹

Hatay'ın anavatana katılma sürecinde Türkiye Cumhuriyeti haklılığını net olarak ortaya koymuştur. Uluslararası örgütleri devreye sokarak haklılığını uluslararası hukuka göre belirlemiş ve uluslararası kamuoyu nezdinde haklılığını tescillemiştir. Kamu diplomasi araçlarını gerek basın yoluyla gerekse uluslararası anlaşmalarla ortaya koyan Türkiye Cumhuriyeti Hatay Türkleri üzerinde etkisini doğru kanalize ederek meclis oylamasında lehine karar çıkartabilmiştir. Hatay'ın anavatana katılma sürecini kamu diplomasisi ile birlikte diaspora faaliyeti içerisinde de düşünmek mümkündür. 1921-1939 yılları arasında o dönem yurt dışı sayılan Hatay'da yaşayan Türklerin devlet politikası ve diplomasi yoluyla anavatana katılma süreçleri anavatan ve ev sahibi ülke arasında yapılan anlaşmalar diaspora

---

¹⁵⁸ Age. s. 97.

¹⁵⁹ Age. s. 98.

¹⁶⁰ Age. s. 98.

¹⁶¹ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 290.

politikalarının özelliklerini taşımaktadırlar. Nitekim vatandaşlık kavramı içerisinde de Hatay'da yaşayan Türkler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından ayrı düşünülmemiştir. Aynı zamanda ev sahibi ülke olarak düşünebileceğimiz Hatay vilayetinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan yönlendirme ve kamuoyunu etkileme çabalarını kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

2.1.2 Lozan Antlaşması ve Mübadele Dönemi

Mondros sonrasında başlayan işgallere karşı Anadolu ve Rumeli'de teşkilatlanan vatanseverler kurmuş oldukları Kuvayı Milliye Cemiyetleri ile işgallere karşı toplumsal direnç alanları oluşturmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla bu toplumsal direnç Milli Mücadele hareketine dönüşmüştür. Millî Mücadelenin daha fazla güçlenmesini istemeyen işgalci devletler, zaman kaybetmeden Osmanlı Yönetimi ile 10 Ağustos 1923'de Sevr Antlaşmasını imzalamışlardır. Türk milleti tarafından hiçbir şekilde kabul edilmeyen Sevr Antlaşması TBMM tarafından reddedilmiştir. Millî mücadelenin sonucunda 9 Eylül 1922'de Ankara hükümetinin zaferi sonucu batılı devletler Mondros ve Sevr antlaşmalarında almış oldukları tavırdan vazgeçerek 24 Temmuz 1923'te Ankara hükümeti ile masaya oturarak Lozan Barış Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmışlardır. Lozan'da ele alınan konular "arazi ve sınırlar", "kapitülasyonlar", "iktisadi ve mali konular", "boğazlar" ve "Yunanistan'la alakalı sorunlar" olmak üzere 5 ana başlıkta ifade edilebilir.¹⁶² Yunanistan ile ilgili sorunlar arasında Patrikhane sorunu, Türkiye'nin tazminat talebi ve bu bölümün konusunu da teşkil eden nüfus mübadelesi yer almaktadır.¹⁶³ İki ülke arasındaki sorunlardan tezle ilgili olan ve henüz Lozan Antlaşması imzalanmadan taraflar arasında anlaşılan nüfus mübadelesi konusu kamu diplomasisi çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır.

---

¹⁶² Sina Akşin, *Çağdaş Türkiye: 1908-1980* (İstanbul: Cem Yayınevi, 2011), 112.

¹⁶³ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 222.

Yunan askerlerinin Anadolu'dan çekilmesi esnasında yaklaşık bir milyon Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Sayıları bir milyonu bulan kişinin Yunanistan'a göç etmesi ülkeyi ağır ekonomik koşullarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu sebeple Yunanistan Lozan'da yapılacak görüşmelerde mübadele sınırını mümkün olduğunca dar tutmak istemiştir. Yeni bir ulus devlet kurmak isteyen Türkiye ise nüfus mübadelesine önem vermekte aynı zamanda kapsamını mümkün olduğunca geniş tutmak istemiştir. Hıristiyan azınlık içerisinde nüfusça en kalabalık olan Rumların sayısını azaltmak bu sebeple Türkiye açısından önemli bir gündem maddesi oluşturmuştur. Ayrıca Osmanlı döneminde sık karşılaşılan diğer devletlerin içişlerine karışma gerekçeleri de bu sayede ortadan kalkması planlanmıştır. Lozan konferansında İstanbul dışında Türkiye'deki yaşayan Rum azınlığın Yunanistan'a, Batı Trakya'da yaşayanlar dışında Yunanistan'da yaşayan Müslüman azınlığın Türkiye'ye gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁶⁴ Lozan konferansı içerisinde mübadele alt komisyonu kurularak 30 Ocak 1923'te mübadeleye ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır. Lozan antlaşması ve hemen ardından imzalanan mübadele antlaşması ile uluslararası ilişkilerin bir öznesi haline getirilen yurt dışındaki Türk varlığı Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk diasporası ve kamu diplomasisi ilişkisinin temel taşları olmuştur. Mübadele konularında yurtdışındaki Türk varlığı cumhuriyetin kurucu kadrolarının politik gündemlerinde yer almış ve yurtiçine katılana kadar uğraşmıştır. Bu süreç yurtdışındaki soydaşın yurtiçinde vatandaş olmasına kadar devam etmiştir. Lozan antlaşması ve mübadelede ise Yunanistan'daki Türklerin büyük bir kısmı Türkiye'ye getirilerek vatandaş olmuş Batı Trakya'da kalan Türkler ise aradan geçen yüzyıla rağmen diaspora (soydaş) olarak kamu diplomasisi uygulamalarının öznesi olmuştur.

---

¹⁶⁴ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 222.

2.2 Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde faaliyette olan ve cumhuriyet kurulduktan sonra dönemin şartlarına göre isimleri değiştirilen kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar Cumhuriyet öncesi dönemde anlatılan ve kamu diplomasisi faaliyetleri ile benzeştiği değerlendirilen oluşumlardır. Kamu diplomasisi ile benzerlikleri cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmektedir. Kökleri Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanan Matbuat İdaresi, Milli Mücadele döneminde Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğüne dönüştürülmüş ve Milli Mücadele'nin haklılığını dış kamuoyuna anlatmak için faaliyet göstermiştir. Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğü ilerleyen yıllarda Matbuat Umum Müdürlüğüne dönüştürülmüştür.

Matbuat Umum Müdürlüğü, cumhuriyet sonrası dönemde de Türkiye'de yürütülen faaliyetleri ülke dışına tanıtmak ve yürütülen politikalara destek sağlamak başta olmak üzere, Türk ulusunu "ülke içinde aynı noktada birleştirmek için her araçtan yararlanarak sürekli aydınlatmak ve uyarmakla görevlendirilmiştir."¹⁶⁵ Matbuat Umum Müdürlüğü 1934 yılında Dahiliye Vekaleti'ne bağlanarak görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bu görev ve sorumluluklar Türkiye'nin içinde ve dışında gelişen askeri, siyasi ve ekonomik gelişmeleri yabancı basında takip etmek Türkiye'nin tanıtımı ve dış kamuoyunda bilgilendirilmesi için çalışmalarda bulunmak olarak belirlenmiştir. Burada müdüriyete verilen en önemli görev radyo aracılığıyla yabancı ülkelerde Türkiye lehine yayımlar yapılmasıdır.¹⁶⁶ Kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biri olan yazılı ve görsel basının kullanılması durumu bu minvalde kurum tarafından icra edilmiştir.

Matbuat Umum Müdürlüğü ikinci dünya savaşının yaşandığı yıllarda tekrar değişikliğe uğramıştır. Savaş şartları içerisinde kurumun güçlendirilmesinin önü açılmıştır.

---

¹⁶⁵ Dilara N. Koçer, "Türkiye'de Kamu Diplomasisi'nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi'nden İletişim Başkanlığı'na", *Konya Sanat Dergisi*, 2 (2019): 93.

¹⁶⁶ "Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun", 2444 § (1934), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2713.pdf>.

1943 yılında Matbuat Müdürlüğünün ismi Basın Yayın Umum Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.¹⁶⁷ Bu müdürlüğün görevleri dönemin resmi gazetesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

I. Söz, ses, yazı, resim, film, plâk ve bunlara benzeyen basın, yayın ve telkin vasıtalarından faydalanarak yurdun medeniyet ve kültür varlıklarını, sanat ve tabiat güzelliklerini, siyasi olay ve gelişmeleri içeride ve dışarıda doğru olarak tanıtmak ve yaymak; II. Cumhuriyet Hükümetinin iç ve dış siyasetini, yurt ve dünya yayın vasıtalarına ve umumî efkârâ doğru olarak aksettirmek; III. Yabancı memleketlerin birinci fıkrada yazılı neviden faaliyetlerini ve olaylarını, yurdun ilgili makamlarının bilgisine ve halk efkârına ulaştırmak; IV. Millî menfaatlerimiz için zararlı tesirler yapabilecek basın, yayın ve telkin faaliyetlerinin mahiyeti hakkında halk efkârını aydınlatmak ve bu gibi faaliyetleri tetkik ve murakabe etmek; V. İç ve dış turizmi idare, tanzim, teşvik ve murakabe etmek.”¹⁶⁸

1968 yılında yeniden, Başbakanlık’a bağlanarak Basın Yayın Genel Müdürlüğü adını alan kurum, 1974 yılında Turizm Bakanlığı’na, 1982’de ise yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır. Kurum, 1984 tarihinde Başbakanlığa bağlanarak Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) adı altında teşkilatlandırılmıştır. Matbuat İdaresi ismi ile başlayan bu süreç dönemin şartlarına göre geliştirilmiş ve isim değişikliklerine uğramıştır. 2010 yılında kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün sekretarya görevini de üstlenen BYEGM, kamu diplomasisi sürecinin ne kadar içinde olduğunun en net göstergelerindedir. 2018 yılında İletişim Başkanlığı’nın kurulmasıyla birlikte hem KDK hem de BYEGM kapatılmış ve tüm görev ve yetkileri bir kamu diplomasisi aktörü de olan İletişim Başkanlığı’na devredilmiştir.

Cumhuriyet sonrası kamu diplomasisi faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğu’nun işlevsiz olan bazı kurumlarının dönemin şartlarına göre yeniden oluşturulduğu ve daha çok propaganda üzerinden faaliyet yürüttüğü kurumlarla başlamıştır. Millî mücadele döneminin haklılığını uluslararası kamuoyuna anlatmayı hedefleyen faaliyetler basın ve yayın

¹⁶⁷ Koçer, "Türkiye’de Kamu Diplomasisi’nin Kurumsallaşması", s. 95.

¹⁶⁸ Resmi Gazete, “Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilât, Vazife ve Memurları Hakkında Kanun”, 4475 5462 § (1943), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5462.pdf>.

organlarının da kullanılmasıyla faaliyetlerini arttırmıştır. Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönem değerlendirildiğinde Dışişleri bakanlığı ve İstihbarat kurumları aracılığıyla bu faaliyetler denetlenmiş veya yürütülmüştür.

Cumhuriyet sonrası dönemden günümüze kadar dönemleri değerlendirdiğimizde 1923-1992 ayrı bir dönem 1992-2010 ayrı bir dönem ve 2010-2023 ayrı bir dönem olarak incelenmelidir. 1923-1992 yılları arasında kamu diplomasisi ve diaspora politikaları aslında farkında olmadan yürütülmüştür. Hatay meselesinin çözüme kavuşturulmasında uluslararası antlaşmaların işletilmesi ve Hatay'da yaşayan Türklerin mobilize edilmesi için radyo ve yayınların kurularak halkın motive edilmesi dönemin şartları içerisinde gelişmiştir. Daha sonraki dönemde iş göçü antlaşmalarının yapılması ve Türk vatandaşlarının Türkiye'den orta Avrupa devletlerine misafir işçi olarak gitmesiyle birlikte ilk başta bu durum dış politika özelinde önemsenmemiş daha sonra misafir işçiler kalıcı hale gelmesiyle beraber bir takım anayasal değişikliklere gidilmiştir. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy hakkı mülkiyet hakkı gibi durumlar bu ihtiyaçtan ortaya çıkarak anayasal değişikliklere uğramaya başlamıştır. 1992-2010 yılları arasında TİKA'nın kurulmasıyla beraber ilk kamu diplomasisi aktörü ortaya çıkmış ancak bu kurumda SSCB'nin dağılmasının ardından ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmış yine de kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmüştür. 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara gelmesiyle birlikte o döneme kadar uygulanan dış politika değişikliklere uğramaya başlamıştır. Değişikliğe uğrayan konuların başında kamu diplomasisi faaliyetleri görülmektedir. Daha çok "Osmanlıcılık" iddiasıyla dış politika faaliyetine yönelik AKP iktidarı kamu diplomasisini bu noktada araçsallaştırarak 2009 yılından itibaren kamu diplomasisi aktörleri kurmuştur. 1992 yılında kurulan TİKA'nın da 2010 yılında yeniden yapılanmasıyla YTB, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurum ve kuruluşlar açılmaya başlamıştır.

2.2.1 Uluslararası İşgücü Antlaşmaları

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte devletlerin kendi halklarına hesap verilebilirliği ve diğer halklarla temas etme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Aynı dönem içerisinde teknolojinin gelişmeye başlaması diplomasi tekniklerinin de değişmesine yol açmıştır. 1961 İşgücü Anlaşması ile misafir işçi olarak Avrupa'ya giden Türk vatandaşlarının akıbeti 1980'li yıllarda yerini kalıcı göçmenliğe bırakmıştır. İşgücü Anlaşmasıyla misafir işçi olarak geçici giden Türk vatandaşlarının kalıcı olarak Avrupa'da ikamet edeceği anlaşılmaya başlamış ve 1980'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti bu minvalde politikalar üretmiştir. 1982 Anayasası ile Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşların aile birliği, çocukların eğitimi, kültürel gelişimi anayasal güvence altına alınmıştır.¹⁶⁹ Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları ile bağları koparmadan eşgüdüm sağlanması amacıyla 1998'de Başbakanlık çatısı altında "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu" ve "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu" kurularak kurumsallaşma yönünde adımlar atılmıştır.¹⁷⁰ Benzer şekilde 2001'de "Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" kurularak yurtdışındaki Türk vatandaşlarına hukuki hizmet sunulmaya başlanmıştır.¹⁷¹ 2010'lu yıllarda ise dış Türklere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. 2010 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı kurularak Türk diasporasına ilişkin kurumsal bir girişim sağlanmıştır. Türkiye'deki vatandaşlar yurtdışına serbestçe girip çıkma özgürlüğüne ancak 1961 Anayasası ile kavuşmuşlardır. 1961 Anayasasında temel hak olarak görülen madde Türk vatandaşlarının yurtdışına çıkışına izin vermiştir.¹⁷² Bu kapsamda bireysel olarak yurtdışına çıkan Türk vatandaşları farklı ülkeleri gözlemlemiş ve iş sektörlerini inceleme

---

¹⁶⁹ "1961 T.C Anayasası", 133 § (1982), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>.

¹⁷⁰ Emrah Budak, "Türk Diasporasına Yönelik Dijital Diplomasi: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Üzerine Bir İnceleme", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 8, 1 (2020): 1.

¹⁷¹ *Age*. s. 45.

¹⁷² "1961 T.C Anayasa", 121 § (1964), s.18.

imkanı bulmuşlardır. Sayıca az olan bu bireysel girişimler Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile yaptığı çeşitli iş gücü anlaşmalarıyla hızla artmaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomisini toparlamaya çalışan Avrupa ülkeleri kaybettikleri insan gücü ve ekonomik faaliyetleri onarabilmek için özellikle Akdeniz ülkeleri ile iş gücü anlaşmaları yapmaya başlamışlardır.¹⁷³ Anlaşma yaptıkları ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Türkiye'nin İşgücü Sözleşmesi yaptığı ülkelerin bazıları 1961 yılında Almanya, 1964 yılında Avusturya ve Belçika, 1965 yılında Fransa'dır (Bkz. Tablo 3).¹⁷⁴

Tablo 3. Uluslararası İşgücü Anlaşmaları¹⁷⁵

Anlaşmalar	İmza Tarihi
Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması	30.10.1961
Türkiye-Avustralya İşgücü Anlaşması	05.10.1967
Türkiye-Avusturya İşgücü Anlaşması	15.05.1964
Türkiye-Belçika İşgücü Anlaşması	16.07.1964
Türkiye-Fransa İşgücü Anlaşması	08.05.1965
Türkiye-Hollanda İşgücü Anlaşması	19.08.1964
Türkiye-İsveç İşgücü Anlaşması	10.03.1967

Avrupa'ya 1960'ların başında yönelen Türk göçü birinci aşamada bireysel veya küçük çaplı grupların girişimi üzerinden yürümüştür. İkinci aşama sırasında önemli bir yapısal değişikliğe gidilmiştir. Bu ikinci aşamada işgücü ihracatı tamamen ilgili hükümetlerin politikalarına bağlı olmuştur. Her iki tarafın diplomatik temsilcileri işçilerin gönderilmesi ve yerleştirilmesinde karar sahibi olmuşlardır. “Konuk işçi” kavramı da bu

¹⁷³ Kaya ve Kentel, Euro-Türkler, s.16.

¹⁷⁴ Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç*, s. 85.

¹⁷⁵ Fazıl Aydın, *Uluslararası İş Gücü Anlaşmaları* (Ankara: T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014), 118.

dönemde ortaya çıkmıştır. Konuk işçilik işçinin bir yıllığına yurtdışına gitmesi ve birinci yılın sonunda memleketine dönmesini varsaymaktadır. Bu şekilde giden işçilere ailelerini getirmelerine izin verilmemiştir. Avrupa'ya giden işçilerin temel amaçları ülkeye döndüklerinde kendilerine ait bağımsız bir iş yeri açacak birikimi kazanmaktır. Fakat konuk işçilik bu dönemden itibaren yavaş yavaş kalıcı hale dönüşmeye başlamıştır. 1966 yılında Alman otomobil sektöründe baş gösteren ekonomik kriz 70.000 kadar Türk işçinin işten çıkartılmasına neden olmuştur.¹⁷⁶ İşyerlerini kaybeden Türk işçilerin çoğunluğu anavatanına dönmeyip Hollanda, Belçika, Danimarka gibi komşu ülkelerde iş bulmaya çalışmıştır.

1970'li yıllarda Avrupa ülkeleri yabancı iş gücünün geçici olmayıp kalıcı olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bu eğilimi gören hükümetler işçi göçü yolladıkları ülkelerle sosyal hakların tanınması için görüşmeler başlatmışlardır. Bunun sonucunda Türkiye ile ikili anlaşmalar imzalamış olan Avrupa devletleri bir takım sosyal güvenlik anlaşmaları da imzalamışlardır. Bu anlaşmalar çerçevesinde Türk işçiler sağlık bakımı, iş kazaları, sakatlık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta kapsamına alınıp, kendilerine doğum ve çocuk yardımı işsizlik ve emeklilik hakları tanınmıştır.¹⁷⁷ Türkiye ile Avrupa devletleri arasında yapılan bu anlaşmalar yine bir takım kamu diplomasisi ve diaspora politikası olarak değerlendirilebilir. Ev sahibi ülke ve anavatan arasında yapılan bu diplomatik süreçler Avrupa'da yaşayan Türklerin yasal haklarının düzenlenmesinde önemli bir durum teşkil etmiştir. 1973'ten itibaren Avrupa'da yabancı işgücüne karşı uygulanan kamu politikaları kökten değişmeye başlamıştır. Ham petrol fiyatının dört katına çıkmasıyla 1974 yılında uygulanan petrol ambargosu Avrupa'da yaygınlaşan işsizlik neticesinde yeni yabancı işçi alımının durdurulması ile sonuçlanmıştır. O tarihten itibaren yeni işçi alımına son verilmiş ve ülkeye gelmiş olan yabancı işçilerin çalışması ise engellenmemekle beraber onlara ülkelere

---

¹⁷⁶ Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç*, s. 86.

¹⁷⁷ *Age*, s. 88.

dönmesi öğütlenmiştir.¹⁷⁸ 1980'lere doğru aile birleşimiyle birlikte Türk işçilerinin Türkiye'de yaşayan eşleri ve çocukları da Avrupa'ya gelmeye başlamış, böylece işçi yurtlarında ya da bekâr evlerinde gerçekleşen konaklama ihtiyaçları konut arayışına dönüşmüştür. Ancak gelen eşlerin dil bilmemesi ve ilk nesil gibi işlerinin hazır olmaması Türkler arasında çalışan oranının düşmesini beraberinde getirdiği gibi tasarruf ve birikim planlarının da uzamasına yol açmıştır.

Yapılan iş göçü anlaşmaları içerisinde en çok göç verilen ülke Almanya olmuştur. Türkiye ve Almanya arasında 1961'de imzalanan "İşgücü Antlaşması"nın doğal bir sonucu olarak günümüzde Avrupa'da en çok Türk nüfusuna ev sahipliği yapan ülke Almanya'dır (Bkz. Tablo 4). İlk etapta misafir işçi olarak nitelendirilen Türk vatandaşları ilerleyen süreçte göçmen, gurbetçi, Almancı olarak tanımlanmaya başlamıştır. İş göçü anlaşmalarının uzatılması ve günümüzde artık dördüncü kuşak Türk vatandaşlarının Almanya'daki varlıkları yeni tanımlamaların gerekli olduğu sonucunu ortaya çıkartmıştır. Nitekim Türkiye'den 1961 yılında başlayan göç süreci artık Avrupa'nın kalıcı ve yerleşik unsuru olmuştur. Günümüzde iş gücü anlaşmaları neticesinde yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının en çoğu Almanya'da yaşamaktadır.¹⁷⁹

Tablo 4. İşçi Göçünün Yaşandığı 1961-1978 Yılları Arasında Türk Vatandaşlarının Gittikleri Ülkeler ve Giden Kişi Sayıları¹⁸⁰

Gidilen Ülke	Kişi Sayısı
Almanya	655.744
Avustralya	7.637

¹⁷⁸ Age. s. 90.

¹⁷⁹ Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç*, s. 38.

¹⁸⁰ İŞKUR 1978 İstatistik Yıllığı.

Belçika	16.081
Avusturya	38.495
Hollanda	25.123
İsviçre	8.212
Fransa	56.002
Libya	24.453
Suudi Arabistan	13.081
Diğer	18.875
Toplam	863.411
Avrupa Giden İşçi Sayısı Toplam	807.294

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yurtdışındaki vatandaşlarımıza ait sayıların bilgilerin yer aldığı 2021 yılı faaliyet raporunda, “yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının 7 milyonunun yaklaşık 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde yaşadığı ve çifte vatandaşlığı bulunan kişileri de dâhil edildiğinde 6 milyonun üzerinde olduğu vurgulanmıştır.”¹⁸¹ Bugün istatistiksel verilere bakıldığında 1978 yılından bugüne kadar Avrupa’daki Türk nüfusun yaklaşık 7 kart arttığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 4)

1980’lerde Almanya’da dünyaya gelen ya da Türkiye’de bulunan çocukların da Almanya’ya gelmesiyle bir yanda Türk aileler için eğitim ihtiyacı doğarken bir yandan da milli ve dini kimliğin korunması adına dernekleşme ihtiyaçları baş göstermiştir. Kurulan

¹⁸¹ “DİGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu”, T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023, 3, <https://www.csgb.gov.tr/media/91139/digm-2021-raporu.pdf>.

hemşeri ve cami dernekleri kimliğin korunması ve yeniden inşa edilmesi açısından 1970'lerin ortasından itibaren önemli roller oynamaya başlamıştır. Böylece hem ilk neslin Türkiye'den beraberinde getirdiği kimlikleri korunmakta hem de Almanya'da doğan ve yetişen yeni ikinci neslin kimliği inşa edilmekteydi. Her ne kadar kurulan dernekler Türkiye'deki dini, kültürel ve siyasi kimliklerin birebir Avrupa'ya taşınmasıyla oluşturulmaktaysa da çalışma, eğitim ve kültür hayatında kaynaşmaya başlayan ikinci nesil babalarından zamanla farklılaşmaya başlamaktadır.¹⁸²

Yine 1970'lerde başlayan ve 1980'lerde doruk noktasına siyasi sebepli göçlerle beraber o güne kadar keskin siyasal ayrımlara maruz kalmamış olan Almanya'daki Türk toplumsallığı farklı ideolojik görüşler altında bölünebilmiştir. Bu döneme kadar hemşerilik ve cami/cem evi eksenli olan yapılanmalara siyasal dernekler de eklenmiştir. Bu dönemdeki siyasal kimlikler de Türkiye'deki siyasetin bir uzantısı haline gelmiştir. Cami ve hemşeri derneklerinin yanı sıra spor kulüpleri, siyasal dernekler ve benzeri sosyal örgütlenmeler de Türk toplumsallığının oluşumunda önemli roller oynamaktadır. İlk dönemlerdeki kimlik inşası Türk vatandaşlığı ve Türkiye'den getirilen kimliğin korunması ekseninde gerçekleşirken, Almanya'da doğumların, çocuk yetiştirmenin, çifte vatandaşlığa ve Alman vatandaşlığına geçişlerin artmasıyla beraber fiili manada bir diaspora kimliği oluşmaya başlamıştır. Almanya'daki Türk toplumsal yapısında dini mekânlar göçün ilk yıllarından itibaren oluşmaya başlamıştır.¹⁸³

1990'lara gelindiğinde artık ilk nesil göçmenlerin ya da aile birleşimiyle gelmiş olanların çocukları büyümüş, evlenmiş hatta onların Almanya'daki Türk varlığının üçüncü neslini oluşturacak çocukları dünyaya gelmeye başlamıştır. 2023 yılında ise artık giderek daha çok dördüncü nesilden bahsedilebilir. Ancak 90'lı yıllarda da devam eden öğrenci

---

¹⁸² Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diaspora Atlası* (Ankara: YTB Yayınları, 2022), 30.

¹⁸³ Bezci, *Almanya Türk Diaspora Atlası*, s. 31.

göçü, Türkiye’den evlenmeler ve siyasi sığınma talepleri aynı zamanda sürekli birinci neslin devamını sağlamakta, üçüncü ve dördüncü neslin diaspora kimlik oluşumunda Türkiye’nin etkisini sürdürmeye devam etmektedir.

YTB bu noktada bir kamu diplomasisi aktörü olarak Türkiye Cumhuriyeti adına yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları özelinde politikalar üretmektedir. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarını teşkilatlı bir hale getirerek kurumsallaştırmayı ve diasporaya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Nitekim Türk vatandaşlarının Almanya’da doğup büyüdüğü, toplumsallaştığı ve Avrupa eğitim modelinde eğitim almış, iki dil bilen Almanya’da yaşarken Türkiye ile bağlarını sürdüren nitelikli Türk varlığını sürdürmek mümkün görünmektedir.¹⁸⁴

2.2.2 SSCB’nin Dağılması ve TİKA’nın Kurulması Süreci

Türk kamu diplomasisi ve diaspora faaliyetlerine ilişkin önemli kurumlardan biri “Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı”dır. Söz konusu kurum Türk dilinin konuşulduğu ülkeler başta olmak üzere, komşu ülkeler ile gelişmeye açık ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, aynı zamanda söz konusu ülkelerle ekonomik, sosyal, kültürel, ticari vb. alanlarında işbirliğinin önünü açabilmek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur.

SSCB’nin çökmesi sonrası uluslararası sistemde yaşanan değişimlere paralel olarak bağımsızlıklarını yeni kazanan Türk Cumhuriyetleri, Türk dış politikasının ana gündem konuları arasında yerini almıştır. Türkiye’nin yakın coğrafyasında vuku bulan söz konusu gelişmeler Türkiye’nin bölgesel rolünün artmasını sağlayacak imkanları da beraberinde getirmiştir.¹⁸⁵ Türk dış politikasında özellikle kamu diplomasisine yönelik bazı adımların atılmasını zorunlu hale gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden Soğuk Savaş’ın

---

¹⁸⁴ YTB, “60. Yıl Sempozyumu”, Erişim 26 Temmuz 2023, <https://ytb.gov.tr/haberler/almanyada-turk-varliginin-60-yili-sempozyumu>.

¹⁸⁵ Oran, Türk Dış Politikası, s. 161.

bitmesine kadar geçen süre zarfında Sovyetler Birliği içerisindeki Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri sınırlı kalmıştır. Bu sebeple ikili ilişkilerde arzu edilen sonuçlar alınamamıştır. Ancak Sovyetler dağılıp iki kutuplu dünya düzeninin sona erdiği yeni düzende Türk cumhuriyetleri ile olan sınırların yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Özellikle bağımsızlıklarını yeni kazanan Türk Cumhuriyetleriyle dil, din ve etnik unsurlar vb. ortak kimlik olgusu üzerinden kamu diplomasisine yönelik stratejiler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu stratejilerin oluşturulmasında ön plana çıkan kurum TİKA olmuştur. Bu çerçevede TİKA kurulduğu tarihten itibaren Kafkaslar ve Orta Asya’da bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlere teknik yardım desteği sağlama yönünde faaliyetler göstermiştir. Kuruluşunun ilk on yılında toplam 2241 proje gerçekleştiren TİKA, 2003-2011 yılları arasında önceki on yıllık dönemin “yaklaşık dört katı” faaliyet gerçekleştirmiştir.¹⁸⁶

2000’li yıllarla başlayan süreçte dünya küreselleşmiş ve küreselleşmenin etkisi doğudan batıya birçok coğrafyada hissedilmiştir. Bu dönemde aynı dili konuştuğumuz ülkelerin kalkınma konusunda kazandığı ivmeye koşut olarak TİKA’nın bölgede yaptığı projeler, kurumsal kapasite artırımı projelerine dönüşmüştür. 2000’li yıllardan itibaren Türk dış politikası önemli değişimler geçirmiştir: “TİKA faaliyet coğrafyasını genişletmiş; 2002 yılında 12 olan Program Koordinasyon Ofisi sayısını 2011 yılında 25’e, 2012 yılında ise 33’e yükseltmiştir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı bugün 61 ülkede 63 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir.”¹⁸⁷ Türkiye adına ve kamu diplomasisi adına mihenk taşı olarak kabul edilebilecek Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Türk Cumhuriyetleriyle sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yapılacak

---

¹⁸⁶ İletişim Başkanlığı, *Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diplomasi* (İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022), 68,

<https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TurkiyeninDostEliInsaniDiplomasi.pdf>.

¹⁸⁷ TİKA Hakkında bkz., <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>.

olan çalışmaları koordine etme amacıyla kurulmuş günümüzde de faaliyet alanını genişleterek Türk kamu diplomasisinin ciddi aktörlerinden birisi olmuştur.

2.2.3 2000’li Yıllarda Türk Kamu Diplomasisi

11 Eylül 2001 ikiz kuleler saldırısı dünya genelinde güvenlik krizine neden olmuş ve yeni iletişim tekniklerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye yaşanan bu süreçte yumuşak güç unsurunu keşfetmiş ve kendi hikayesini dünyaya anlatmayı amaçlamıştır. Türkiye 2000’lerin başında uzun yıllardır uyguladığı sıkı güvenlikçi dış politika eğilimini gevşetme eğilimine girmiştir. 2002 yılında tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) bu süreçte muhalefeti de yanına alarak “tek yol Avrupa Birliği’ne tam üyelik” sloganıyla Türkiye’nin dış politika yönünü değiştirmesi demokratik kurumların daha sağlıklı çalışacağı yönünde değerlendirilmiştir. Joseph Nye devletlerin her zaman sert ge başvurarak askeri ve ekonomik yaptırımlarla değil, yumuşak gücüyle de toplumların gönlüne hitap edebileceğini ve yumuşak gücü kullanan devletlerin stratejilerini bu minvalde oluşturabileceğini ifade etmiştir.¹⁸⁸ Dünyadaki g dengesinin sert gten yumuşak ge doğru geçtiğini belirten Nye, bu strateji ile ülke cazibesinin temel faktör olduğunu belirtmektedir. Bir ülkenin kültürü, dini, milli ve demokratik değerleri yumuşak gücün temel unsurlarıdır.¹⁸⁹

Bu bağlamda Türkiye geleneksel dış politika aktörü olan Dışışleri Bakanlığı’nın yanı sıra kendi yumuşak gücünü amaç odaklı hale getirerek kamu diplomasisi aktörlerini aktif hale getirmeye başlamıştır. Türkiye kendi hikayesini kültürel, milli ve demokratik değerler lsnde dünyaya anlatma ihtiyacı daha çok 2010 yılından sonra ortaya çıkmıştır. YTB, YEE, KDK bu yıllardan sonra ortaya çıkan kamu diplomasisi aktörleridir. Diğer taraftan iktisadi kuruluşlar ve kızılای başta olmak üzere yardım faaliyetleri yürüten STK’larda

---

¹⁸⁸ Nye, *Soft Power*, 23.

¹⁸⁹ *Age*, s. 11.

Türkiye'nin kamu diplomasisi yürüten temel dayanaklarıdır. Tüm bu araçlarla birlikte Türkiye eğitim bursları, insani yardımlar ve geliştirmeye çalıştığı insani diplomasi aracılığı ile yumuşak gücünü ortaya koymaktadır.

2000'li yıllardan sonra daha aktif bir dış politika izlemeyi önceleyen Türkiye, bunun için başta TİKA'nın misyonunda değişikliğe gidilmesi olmak üzere, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Vakfı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Maarif Vakfı gibi kurumların kurulması yoluna gitmiştir. Özellikle basın yayın faaliyetlerinde yapılan atılımlar (TRT'nin uluslararası yayını ön plana alması, uluslararası kanallar açması vb.) Türkiye'yi kamu diplomasisi alanında daha iddialı ve etkin hale getirmiştir. 2000'li yıllarda Türk dış politikasında daha fazla görünür olmaya başlayan kamu diplomasisi faaliyetlerinin özellikle 2002-2011 yılları arasında AKP iktidarı ile daha fazla kullanılmaya başladığını söylemek mümkündür.

TİKA başkanlığına 17 Aralık 2003'te atanan Hakan Fidan ismi de bu dönemde kamu diplomasisi açısından önemlidir. Fidan'ın askeri geçmişi ve akademik hayatının TİKA'nın başına geçmesiyle birlikte yumuşak güçle de birleştiği iddia edilmektedir. Göreve geldiği dönem Türkiye'deki dış politika üzerindeki olumlu havaya kamu diplomasisi faaliyetlerini de eklediği değerlendirilmektedir. TİKA'nın kullandığı enstrümanlar ile diğer dış politika enstrümanlarının stratejik düzlemde nasıl eş zamanlı ve verimli bir şekilde kullanılabileceği ve bu sayede yumuşak gücün nasıl çeşitlendirilebileceği üzerine çalışmalar yapmıştır. Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'ndan Diyanet teşkilatına, bakanlık ataşeliklerinden diaspora derneklerine yurtdışındaki tüm unsurların birbirine kanalize olan araçlar haline getirilmesine yönelik projeler yürütmüştür.¹⁹⁰

---

¹⁹⁰ Safi, *Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023*, s. 302.

3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORANIN KURUMSALLAŞMASI

Bölüm kapsamında ele alınacak olan ve her biri Türk dış politikasına birer kamu diplomasisi aktörü olarak da katkıda bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), Anadolu Ajansı (AA), Türk İş Birliği ve Koordinasyon Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), gibi kurumların büyük bir bölümü cumhuriyetin hemen ardından veya ilerleyen süreçte (özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra) kurulmuş ve önemli faaliyetler yürütmüştür. Her ne kadar kuruluşları daha önceki dönemlere dayansa da söz konusu kurumların Türk dış politikasında kamu diplomasisi aktörleri olarak yoğun ve sistematik şekilde başvurulara hale gelmesinin AKP döneminde başladığı öne sürülebilir. Nitekim ilk dönemde ülke içinde gücünü pekiştirebilmek amacıyla geleneksel dış politika alanlarına daha çok ilgi gösteren AKP hükümeti, özellikle ikinci ve sonrasındaki dönemlerinde Türkiye'nin diasporasıyla olan ilişkilerinin iyileştirilmesi, diaspora gruplarının siyasi bir araç/destek unsuru olarak kullanılmasının yanı sıra kamu diplomasisi faaliyetlerinin geliştirilmesi için de çaba sarf etmeye başlamıştır.

Modern anlamda kamu diplomasisinin ilk olarak 1965 yılında ABD'de ortaya çıktığı ve ardından, yumuşak güç olarak kavramsallaşması 1990'lı yıllara denk geldiği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde diğer ülkelere nazaran geç kaldığı görülmektedir. Bunda özellikle 1990'lı yıllarda ülke gündemini meşgul eden iç ve dış tehditlerin yanı sıra sürekli değişen koalisyon hükümetlerinin yarattığı istikrarsızlıkların da rol oynadığı ifade edilebilir. Bu durumun düzeltilmesi ve uluslararası ortamda diğer devletlerin icra ettiği kamu diplomasisi faaliyetleriyle rekabet edebilmek adına özellikle AKP'nin ikinci döneminden başlayarak kamu diplomasisi faaliyetleri ve

diaspora ile ilişkilere önem verildiği, özellikle bu alanda kurulan kurumlar ve uygulamalarda kendini göstermektedir. Bunun en iyi örneklerinden birini 2010’da ilk olarak Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK) teşkil etmektedir. Benzer şekilde TİKA’nın da bu yıllarda yeniden yapılanması ile Yunus Emre Enstitüsü ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın kurulması da bu konuya gösterilen önemi gösterecek diğer örneklerdir. Daha önce sadece sınır kapılarına konan sandıklar aracılığı ile oy kullanabilen yurt dışı Türk vatandaşları 2012 yılında yapılan değişiklikle dış temsilciliklerde de oy kullanma hakkı edinmiştir. Bu durum daha önce düşük olan katılımı arttırarak anavatanla olan ilişkilere etki etmiş ve ciddi bir oy potansiyeli oluşturmuştur. Bu durumda diaspora ile anavatan arasındaki ilişkinin gelişmesinde etkili olmuştur.¹⁹¹

2010 sonrası geçmiş dönemlerden ayıran en önemli husus artık kamu diplomasisinin kavramsallaşması ve kurumsallaşmasıdır. Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ayrılan önceki bölümde uygulanan kamu diplomasisi ve diaspora faaliyetleri daha çok ihtiyaçtan dolayı ortaya çıktığından kurumsal bir yapıdan ziyade daha gündelik siyaset çerçevesi içerisinde belirli bir strateji çerçevesinde götürülemediği görülmüştür. Benzer bir durumun AKP’nin iktidardaki ilk dönemi olan 2002-2007 yılları arasında da görüldüğü ve kurumsallaşmadan tam anlamıyla söz edebilmenin mümkün olmadığı görülmektedir. 2010 yılı ve sonrasında kamu diplomasisi aktörü olan kurumların kendi görev tanımları içerisinde faaliyete geçmesi dış politika üzerinde kullanılması kamu diplomasisinin kurumsallaşmaya ve diasporanın da bu çerçevede araçsallaştırılmaya başladığı ifade edilebilir. Tezin bu bölümünde kamu diplomasisi aktörleri olan bu kurumların kısaca kuruluşu, görev tanımları ve faaliyetlerinin yanı sıra diaspora ile ilişkileri ele alınacaktır.

---

¹⁹¹ “Yurtdışı Oy Hakkı”, Erişim 17 Aralık 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yurt-disindaki-vatandaslarin-oy-verme-islemi-rekor-katilimla-tamamlandi/2893225>.

3.1 Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK)

Türkiye'nin dış politikasına bugüne kadar uygulanan fakat bu isimle anılmayan kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha sistematik yürütülmesinin önünü açabilmek amacıyla kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bu alandaki ilk kurumsal devlet mekanizması olarak nitelendirilebilir. Resmî gazetede yayınlanan 27478 sayılı Başbakanlık genelgesiyle 30 Ocak 2010 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur.¹⁹² Genelgede özetle koordinatörlüğün görevleri şu şekilde özetlenmiştir.

“Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletler arasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak "Kamu Diplomasisi" ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, Ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir.”¹⁹³

Genelgeden de anlaşılacağı üzere KDK'nın kamu diplomasisini araçsallaştıracığı ve aynı zamanda devlet mekanizması içerisinde kurumsallaştıracığı görülmektedir. Nitekim bu durumun somut bir göstergesi genelgenin içeriğinde şu şekilde ifade edilmektedir:

Kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, bir Başbakan Başmüşavirinin uhdesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulması uygun görülmüştür. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün sekreteryaya hizmetleri Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilecektir.¹⁹⁴

Kurumun en temel görevi kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde hem devlet kurumları hem de sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamaktır. 24 Temmuz 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan İletişim Başkanlığı ise

---

¹⁹² “Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü /Genelge”, Pub. L. No. 27478, erişim 16 Eylül 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>.

¹⁹³ *Age.*

¹⁹⁴ *Age.*

cumhurbaşkanınca belirlenen temel ilke, hedef ve amaçlar çerçevesinde devletin tanıtılması, kamuoyunun ve ilgili makamların zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatılması, Türkiye'nin dış tanıtım faaliyetlerinin yönlendirilmesi, kamu diplomasisi için işbirliği ve koordinasyon sağlanması, Türkiye hakkındaki propoganda faaliyetlerinin takibi, yabancı ülkelerde Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda çalışmalar yürütülmesi gibi faaliyetlerden sorumlu olacak. Ayrıca vatandaşların kamu kurumlarıyla iletişimi, basınla ilişkiler gibi diğer faaliyetleri de yürütecek şekilde ifade edilmiştir.¹⁹⁵

KDK'nın kurulduğu dönem içerisinde Başbakanlık görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan, kamu diplomasisi koordinatörlüğünün kuruluş gerekçesini ve faaliyet yürüteceği alanları şu sözlerle açıklamıştır:

“Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletlerarasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak ‘Kamu Diplomasisi’ ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kamu diplomasisi yöntemleriyle ülkemizin uluslararası kamuoyu nezdinde saygınlığının artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilerek, ülkemizin dış tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin görevler, ilgili mevzuatla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına verilmiştir. Ancak, ülkesel ve bölgesel sorunların kolayca küresel bir boyut kazandığı günümüzde, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, uluslararası alanda ortaya çıkan fırsatlar ve tehditler, kamu diplomasisi konusunda görevli kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyon, yakın işbirliğini ve hızlı karar alma süreçlerini zorunlu hale getirmiştir. Bu itibarla, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, bir Başbakan Başmüşavirinin uhdesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulması uygun görülmüştür.”

Kamu diplomasisi doğası gereği koordinasyon gerektiren bir faaliyettir. Ancak KDK'nın diğer kamu diplomasisi icra eden kurumlarla koordineli çalıştığını söylemek pek

---

¹⁹⁵ İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018), <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5>.

mümkün değildir. Nitekim koordinatörlüğün YEE, TİKA, YTB gibi kurumlarla eşgüdümlü çalışmadıklarını sadece kurumların resmi internet sitelerine bakıldığında bile görmek mümkündür. Bahsedilen bu kurumların her birinin münferit olarak birbirlerine benzer faaliyetler yürüttükleri ve benzer projeler gerçekleştirdiği dikkate alındığında kurumların ortak faaliyet ve projeler gerçekleştirmesi konusunda koordinasyonlarının zayıf olduğu eleştirisi yöneltilebilir.

KDK faaliyet alanlarını üniversite programları, siyasal iletişim faaliyetleri ve medya tanıtım çalışmaları olarak üç başlıkta toplamıştır. Üniversite programları kamu diplomasisi panelleri, dış politika tanıtım programları ve dış politika çalıştaylarından oluşmaktadır. Üniversite programı çerçevesinde düzenlenen ilk panel Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi ile KDK'nın 23-25 aralık 2011 tarihinde Konya'da düzenlemiş olduğu faaliyettir. İkincisi ise Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, YTB ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'nın Mardin'de düzenlediği 7-10 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu çalıştayıdır.¹⁹⁶ Bu çalıştayların sonucunda herhangi bir değerlendirme raporu veya sonuç bildirgesinin açıklanmaması kamu diplomasisinin en önemli amaçlarından birisi olan bilgilendirme açısından eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Koordinatörlük STK ve üniversitelerin yanı sıra karar vericilerin de bulunduğu bu tip organizasyonları dış politika alanında etkileşimi amaçlayan uygulamalar olarak tanımlamıştır. KDK'nın siyasal iletişim faaliyetleri ise Ülke Toplantıları, Akil İnsanlar Konferansı, Avrupa toplantıları şeklinde düzenlenmiştir. KDK'nın iletişim faaliyetlerini sadece siyasal iletişim üzerinden sınırlandığını söylemek mümkündür. Ülke toplantıları içerisinde yurtdışındaki çeşitli araştırmacılar, akademisyenler ve düşünce kuruluşları Türkiye'deki muadilleri ile biraraya getirilmektedir. Akil İnsanlar Konferansı ile üst düzey

---

¹⁹⁶ "SETA II. Dış Politika Çalıştayı", erişim 15 Eylül 2023, <https://www.setav.org/ii-dis-politika-calistayi/>.

bilim insanları dünyanın çeşitli yerlerinden davet edilerek daha çok elitist yönü ağır basan bir kurulun oluşturulması amaçlanmaktadır. Avrupa Toplantıları ise Türkiye'nin AB üyeliğine giden süreçte süreci kolaylaştırmak ve diplomatik temasların sağlanması adına oluşturulmuş faaliyetlerdir.

KDK genel olarak incelendiğinde Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin giriş zemini olduğu söylenebilir. Koordinatörlüğün çalışma disiplini kamu diplomasisi ile alakalı her alanı doldurarak bir giriş niteliği oluşturmaktadır. Koordinatörlüğün faaliyetlerindeki eşgüdümsüzlüğe bakıldığında iki husus göze çarpmaktadır. Birincisi bu alanda yetişmiş insan gücünün olmayışı ve doğru bir kamu diplomasisi tanımı üzerinden iş tanımlarının olmayışıdır. Nitekim Koordinatörlüğün YEE, YTB, TİKA ve Dışişleri Bakanlığı ile arasında karşılıklı bilgilendirme, proje ve sistematik bir ağ oluşmamıştır. Bu durumu düzenlenen faaliyetlerden ve faaliyet raporlarının olmayışından görmek mümkündür. Nitekim kuruluş genelgesinde de ifade edildiği üzere KDK, Türk dış politikasında değişen uluslararası sisteme entegre olabilmesi adına ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın hızlıca kalkınması adına ulusal projeler yürütmüş ve yetişmiş insan kaynağını oluşturmak için hareket etmiştir. Diğer taraftan kamu diplomasi tekniğini iyi kullanan ülkelerle iletişim kurarak ulusal düzeyde programlar düzenleyerek teknik altyapının oluşması için faaliyet göstermiştir.

Koordinatörlüğün faaliyet alanları arasında yürütülen Avrupa Toplantıları Türkiye'nin AB'ye giden süreci için tasarlanmış önemli bir kamu diplomasisi faaliyetidir. Bu faaliyet 1961 iş göçü antlaşmasıyla anavatandan orta Avrupa'da çeşitli ülkelere giden Türk vatandaşlarının -günümüzde üçüncü ve dördüncü kuşak olan vatandaşların- doğru bir politika ile YTB üzerinden sağlayacağı avantajlar doğrultusunda KDK tarafından organize edilebileceği değerlendirilmektedir. Yine yurtdışındaki Türk dernekler ve STK'lar

üzerinden benzer faaliyetler projelendirilebilir. Ancak faaliyet alanına bakıldığında böyle bir uygulama göze çarpmamaktadır.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ilk kurulduğunda Başbakanlık kurumuna bağlıken Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemindeki değişikliklerle birlikte sonucunda İletişim Başkanlığı çatısı altına alınmış ve Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı olarak yeniden yapılanmıştır¹⁹⁷ İletişim Başkanlığı içerisinde kamu diplomasisi çalışmaları devam etmektedir. 2019'da başlayan Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu aracılığıyla her sene düzenli olarak kamu kurum ve kuruluşlardaki kamu diplomasisi paydaşlarını bir araya getirerek toplantılar düzenlemektedir.¹⁹⁸ Bu toplantılarla İletişim Başkanlığı tarafından 2021 yılında tanıtımı yapılan Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı çerçevesinde geline noktanın tartışıldığı ve yeni projelerin hayata geçirilmesi için adımlar atıldığı söylenmektedir.¹⁹⁹ Son toplantısını 2022 yılında yapan başkanlık, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordinasyonunun daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için Strateji ve Eylem Planı'nın da içerisinde bulunan Kamu Diplomasisi Koordinasyon Sistemi'ni (KADİS) sistemini kurmuştur. KADİS sistemi ile kamu diplomasisi projelerinin analizi yapılarak ulusal çapta yeni projelerin hayata geçirilmesi planlanmaktadır.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından Türkiye parlamenter sistemden 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçmiş, söz konusu değişiklik çerçevesinde kaldırılan başbakanlık makamının icra yetkisini cumhurbaşkanı devralmıştır. Benzer şekilde bakanlık sayısında ve yapısında da birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler kapsamında daha önce Başbakanlık bünyesinde faaliyet gösteren başkanlıklar Cumhurbaşkanlığına bağlanırken ek olarak yeni başkanlıklar da kurulmuştur.

¹⁹⁸ “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Altun başkanlığında toplandı”, Erişim 22 Eylül 2023, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-cumhurbaskanligi-iletisim-baskani-altun-baskanliginda-toplandi.

¹⁹⁹ “Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı' hazırlandı”, Erişim 22 Eylül 2023, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazirlandi>.

²⁰⁰ “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Altun başkanlığında toplandı”. Erişim 22 Eylül 2023, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-cumhurbaskanligi-iletisim-baskani-altun-baskanliginda-toplandi.

3.2 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)

T.C Başbakanlık Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetlerine yönelik hizmetler vermesi amacıyla 1992 yılında kurulmuştur.²⁰¹ Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından SSCB'nin dağılması sonucu bağımsızlıklarına kavuşan Türk cumhuriyetleri ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla kurulan TİKA, bu ülkelere yönelik politikalar uygulamaya koyulmuştur. Bu dönemde 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüştür. 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış, 2001 yılında teşkilat kanunu olan 4668 Sayılı "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" yayımlanmıştır. Türk dilinin konuşulduğu cumhuriyetler ve akraba toplulukları ile ekonomik, ticari, teknik, kültürel, eğitim alanlarında işbirliği ve programları uygulamak üzere faaliyet göstermektedir.

2010 yılında başbakanlığa bağlı Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün (KDK) ile kurulmasıyla birlikte kamu diplomasisinin devlet nezdinde uygulanmasına başlamasıyla TİKA da yeniden şekillendirilmiştir. Bu yeniden yapılanma öncelikle kurumun 2010 yılında kurulan KDK ve bir diğer kamu diplomasisi uygulayıcısı olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ile koordineli çalışması ve ortak stratejik politikalar üretmesi için tasarlanmıştır. Bu çerçevede, 2011 yılında yapılan değişiklikle ilk olarak kurumun adı değişerek, Türk İşbirliği ve "Kalkınma" Ajansı yerine Türk İşbirliği "Koordinasyon" Ajansı adını almıştır.²⁰² Yapılan bu değişiklikle kurumun teşkilat yapılanması ve yurtdışı yapılanmasına kadar çeşitli yenilikler eklenmiştir. Kurulduğu yıllarda Türk Cumhuriyetleri

---

²⁰¹ "TİKA Tarihçe".

²⁰² Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

özelinde faaliyet gösteren TİKA, yeni yapılanmasıyla beraber Orta Asya ve Kafkaslar, Balkanlar ve Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Afrika, Doğu ve Güney Asya şeklinde daire başkanlığı statüsünde dört bölgeye ayrılmıştır. TİKA'nın bölge ülkeleriyle kültürel mirasın korunmasına yönelik cami, kilise, sinagog ve köprü gibi fiziki eserlerin inşa ve restorasyonu ile temelde dostluk köprüleri inşa edilmektedir.

Harita 1. TİKA'nın Yurtdışındaki Koordinasyon Ofislerinin Ülkelere Göre Dağılımı²⁰³

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı bugün 61 ülkede 63 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir.²⁰⁴ TİKA'nın faaliyetleri başta dış politikayı çeşitlendirerek yumuşak güç üretmekte ve kamu diplomasisi alanında dış

²⁰³ TİKA Resmi İnternet Sitesi için bkz. <https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler>

²⁰⁴ "TİKA 2023 Yılı Performans Raporu", erişim 15 Eylül 2023, https://www.tika.gov.tr/upload/old/2023/2023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Raporu_web.pdf

politikayı beslemeyi amaçlamaktadır. Dış yardımların yapıldığı ülkelerde TİKA, okul ve hastane inşası gibi faaliyetleriyle ev sahibi ülkede tarihsel, kültürel ve toplumsal bağları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda TİKA Türkiye'ye karşı sevgi ve sempatinin arttırılmasını sağlayarak yumuşak güç üretmektedir. Bu duruma verilecek en iyi örneklerden bir tanesi TİKA'nın Afrika ülkeleriyle ilişkisinde yardım stratejisi adı altında yürüttüğü proje ve programlarla bölge halklarına ve devletlere yardım sağlamasıdır. Bu yardımların oluşturduğu imaj ve yumuşak güç sayesinde Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine yönelik yapılan seçimlerinde Afrika ülkelerinin çoğu Türkiye lehine oy kullanmışlardır.²⁰⁵

Kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde, TİKA'nın Kosova Prizren'de 2005'de kurduğu Yeni Dönem Televizyonunu ve Moldova'da kurduğu Gökoğuz Yeni Radyo Televizyonu'nu sayılabilir. Benzer şekilde TİKA-TRT ortaklığında TRT Avrasya ve TRT Türk ve TRT Avaz gibi kanalların altyapısını Balkan ve Doğu Avrupa coğrafyasında yayın hayatına geçirilmiştir. Kamu diplomasisinin araçları olarak kullanılan bu projeler Türkiye'nin yumuşak gücüne önemli faydalar getirmiştir.

TİKA 2002 yılında Kırgızistan'ın güneyinde yer alan Batken ve Narın vilayetlerine Türkçe öğretim merkezi kurmuştur. Kurumun 2022 faaliyet raporunda “Batken ve Narın vilayetlerdeki devlet üniversiteleri buldukları bölgelerde tek olmaları bakımından gençliğin yükseköğrenime erişimi açısından büyük önem arz etmektedir” denilmektedir. Yine aynı yıl içerisinde Irak Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa yapılan proje kapsamında çoğunluğu Irak Türklerinden oluşan Tuzhurmatu vilayetindeki Açık Öğretim Fakültesine dil laboratuvarı kurulmuştur. Bu proje ile Türkçe dilinin yaygınlaşması ve kalitenin arttırılması

---

²⁰⁵ Oran, *Türk Dış Politikası*.

amaçlanmıştır. Dünya'nın en eski Türkoloji kürsülerinden biri olan Macaristan Elte Türkoloji Bölümünün 25 öğrenci kapasiteli tek dersliğinin fiziki koşulları iyileştirilmiştir.²⁰⁶

TİKA'nın 2023 performans raporunda amaç ve hedefler başlığı altında bilgiler verilmiştir. İki amaç ve yedi hedef olarak belirtilen bölümde, Orta Doğu, Afrika, Doğu Avrupa, Balkanlar, Orta Asya, Kafkaslar, Doğu ve Güney Asya, Pasifik ve Latin Amerika'da kalkınma iş birliğini geliştirmek hedeflemektedir. Söz konusu raporda “Uluslararası kalkınma işbirliği çerçevesinde, faaliyet coğrafyasındaki ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerini desteklemek ve ortak tarihi mirasın korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak” denilmektedir.²⁰⁷

Diaspora politikası altında TİKA'yı incelediğimizde Türkiye'nin yumuşak gücünün ev sahibi ülkeler nezdinde doğru kamu diplomasisi politikalarıyla birleştirilerek ev sahibi ülkelerde yaşayan Türk vatandaşların faydasına yönlendirilebileceği düşünülmektedir. 15.07.2018 tarih ve 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 522. ve 529. maddelerinde TİKA'nın görevleri sıralanmıştır.²⁰⁸ 522.maddenin e bendinde “Yurtdışında kültürel işbirliği programları yürütmek ve gerektiğinde Türk kültürüyle ilgili faaliyet gösteren merkezlerle işbirliği yapmak.” İfadesi yer alırken aynı maddenin g bendinde “Yurtdışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlar arası önyargıların giderilerek ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik sosyal ve kültürel proje ve çalışmaları uygulamak.” İfadeleri yer almaktadır. Bu iki maddenin yorumlanması sonucunda TİKA'nın hem YTB ile ortak projeler geliştirerek yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları üzerinde diaspora politikaları oluşturması sonucu çıkmakta hem

---

²⁰⁶ “TİKA 2022 Faaliyet Raporu”, 2022, 96, <https://www.tika.gov.tr/upload/old/2023/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU/T%C4%B0KA%202022%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.

²⁰⁷ “TİKA 2023 Yılı Performans Raporu”, s.23.

²⁰⁸ “Bakanlıklarla Bağlı İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, 4 § (2018), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>.

de TİKA'nın ev sahibi ülkedeki toplumlar arasındaki önyargıların giderilerek Türk vatandaşlarının ötekileştirilmesinin önüne geçilebileceği anlaşılmaktadır. Anavatan ev sahibi ülke ve diaspora ilişkilerinden yola çıkarak TİKA'nın ev sahibi ülkede sosyal, kültürel ve tarihi bağları canlandırıcı faaliyetleri Türkiye'nin ev sahibi ülkedeki yumuşak gücünü arttıracak ve ev sahibi ülkede yaşayan Türk vatandaşlarının diaspora faaliyetlerini arttırılabilecektir. Örnek vermek gerekirse Macaristan ofisi bulunan TİKA'nın bu ülkeye yapacağı sosyal kültürel ve tarihsel yardımın Macaristan'da yaşayan yaklaşık 3000 Türk vatandaşının ev sahibi ülkede diaspora faaliyetleri yapabilmesinin önünün açılacağı bu tez kapsamında düşünülmektedir.

3.3 Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Adını, insani değerler, insan sevgisi ve toplumsal barışın sembolü olarak görülen Anadolu mutasavvıfı Yunus Emre'den alan Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye'nin ilk kültür diplomasisini uygulayan kurumudur. YEE her ne kadar 2009 yılında açılmış olsa da YEE'nin kuruluş kanunu 2007 yılında çıkartılmıştır.²⁰⁹ Bir kamu vakfı olarak kurulan enstitünün kuruluş kanununda Yunus Emre Vakfı'nın Türkiye'yi Türk dilini, tarihini, kültürünü tanıtıcı bir araç olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.²¹⁰ Yine vakıf kanununun birinci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulacak enstitünün amacı şu şekilde belirtilmiştir:

“Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini arttırmak, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye'de Yunus Emre Enstitüsü ve yurt dışında Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri açmak için merkezi Ankara'da olan Yunus Emre Vakfının kurulmasına ilişkin esas ve usûlleri belirlemektir.”²¹¹

²⁰⁹ Yunus Emre Vakfı Kanunu, 5653 § (2007), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5653.pdf>.

²¹⁰ Yunus Emre Enstitüsü, erişim 28 Kasım 2022, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

²¹¹ Yunus Emre Vakfı Kanunu.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, YEE'nin açtığı ofisler kurulduğu günden itibaren artarak devam etmiştir. Kültürel diplomasi kamu diplomasisi eşliğinde yürütülmesi Türk dış politikasının değerini artırmış ve Yunus Emre Enstitüsü'nü önemli bir pozisyona getirmiştir. TİKA'nın faaliyet yürüttüğü bölgelerle koşutluk gösteren YEE'nin faaliyet alanı balkanlarda yoğunlaşmıştır. Balkanlar ile tarihi ve kültürel yakınlığımız diğer bölgelere oranla fazla olması Türk kamu diplomasi açısından Türkiye'nin balkanlarda yoğun faaliyetler yürütmesine neden olmuştur. Bugün Yunus Emre Enstitüsü 53 ülkede kurduğu 64 kültür merkezi ile Türk dilinin, kültürünün ve tarihinin yabancı kamuoylarına tanıtılması noktasında çalışmalar yapmaktadır.²¹⁵

Tablo 5. YEE Kültür Merkezlerinin Açılış Yıllarına Göre Dağılımı²¹⁶

Kültür Merkezlerinin Açılış Yıllarına Göre Dağılımı

Bugüne kadar **64 şehirde** Yunus Emre Türk Kültür Merkezi açılmıştır.

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Saraybosna	Astana	Berlin	Amman	Bakü	Cezayir	Belgrad	Karaçi	Dakar	Madrid	Dublin	Azez	Abuja
Tiran	Brüksel	Bükreş	Amsterdam	Budapeşte	Köln	Doha	Lahor	Kiev	Manama	Seul	Pekin	Afrin
	Kahire	Foynitsa	Beyrut	Johannesburg	Lefkoşa	Hartum	Mogadişu	Moskova	Meksiko			Buenos Aires
	Londra	Köstence	İpek	Kabil	Mostar	Komrat	Vaşington	Tunus	Melburn			Kigali
	Üsküp	Priştine	İşkodra	Kudüs	Podgoritsa	Kuala Lumpur			Ramallah			
		Prizren	Kazan	Rabat	Roma	Zagreb						
		Tokyo	Paris	Varşova	Viyana							
			Tahran									
			Tiflis									

Yunus Emre Enstitüsü ve enstitüye bağlı kültür merkezlerinin faaliyetlerini Türkçe öğretimi temelinde eğitim sistemi ve buna bağlı olarak kültür sanat faaliyetleri olarak ikiye

²¹⁵ “Yunus Emre Enstitüsü Faaliyet Raporu 2021”.

²¹⁶ Age.

ayırarak mümkündür. Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkçeyi dünya dili haline getirmek amacıyla kurduğu merkezlerden biri Türk Kültür Merkezidir. Türk Kültür Merkezinin temel görevi Türkçeyi öğretmektir. İlk olarak 2009 yılında 45 öğrenci 3 okutmanla Saraybosna'da faaliyetlerine başlamıştır.²¹⁷ Türkçe öğretiminin dışında enstitü, TOEFL ve IELTS muadili Türkçe Yeterlilik Sınavı (TYT) böylece Türkçenin uluslararası geçerliliğe sahip standarda kavuşturulması sağlanmıştır. TYS ayrıca yurtdışından yurtiçine öğrenci kabulünü sağlayan bir muafiyet sınavı olarak da kabul edilmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü 2010 yılından bu yana her yıl düzenli olarak Türkçe Yaz Okulu programı düzenlemekte ve söz konusu etkinliğe yüzlerce öğrenci katılmaktadır. Türkçe Yaz Okuluna katılan öğrenciler Türkiye'nin kültür elçileri olarak görülmektedirler. Gelen öğrencilere enstitünün protokol imzaladığı üniversitelerde Türkçe eğitimi verilmesinin yanı sıra farklı şehirleri de gezdirerek Anadolu ve Türk kültürünün tanıtma imkanı sağlanmaktadır.²¹⁸

Enstitünün uyguladığı bir diğer program ise Türkoloji Projesidir. Türkoloji projesi ilk olarak Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla 1999 yılında TİKA tarafından başlatılmıştır. 2009 yılında Yunus Emre Enstitüsünün kurulmasıyla 20 Eylül 2011 tarihinde yapılan protokol neticesinde Yunus Emre Enstitüsüne devredilmiştir.²¹⁹ Enstitü TİKA'dan devraldığı görev alanının yanı sıra Türkçe öğretim coğrafyasını Ortadoğu, Afrika ve Güney Asya'ya kadar genişletmiştir. Türkoloji projesiyle faaliyet gösterdiği coğrafyalarda Türkçe konuşabilen kitleler oluşturulmak istenmektedir. Bu şekilde Türkiye'nin bölge ülkelerdeki yumuşak gücünün artırılması birey, toplum, devlet ilişkilerinde yakınlaşmanın sağlanması amaçlanmaktadır.

---

²¹⁷ "Yunus Emre Bülteni", sy 2 (Aralık 2009): 3, <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2009-aralik-bulteni>.

²¹⁸ "Türkçe Yaz Okulu", erişim 29 Kasım 2022, <https://www.yee.org.tr/tr/turkce/turkce-yaz-okulu>.

²¹⁹ TİKA ile Yunus Emre Enstitüsü Arasında Türkoloji Projesi'nin Devrine ilişkin Protokolün İmza Töreni TİKA, erişim 29 Kasım 2022, https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343.

Enstitü ayrıca Türkçe Köyü, Türkiye Kitapçısı, Uzaktan Türkçe Öğretimi ve Avrupa'daki Türk Çocuklarına Türkçe Eğitimi gibi çeşitli projelerde yürütmektedir.²²⁰

Çeşitli ülkelerin gerçekleştirdiği kamu diplomasisi örneklerinde YEE'nin muadili olabilecek farklı enstitüler de vardır. Dünyada ilk kültür enstitüsü 1883 yılında açılan Fransız menşeli *Alliance Française* enstitüsüdür. Fransa Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışan enstitü 130 ülkede 800 merkezle faaliyet göstermektedir. Fransa dış politikası bağlamında Afrika'ya yoğunlaşmış durumdadır. Dünyadaki ilk kültür enstitülerinden ikincisi ise 1934 yılında kurulan *British Council*'dir. İngiliz dili ve kültürünü yaymak amacıyla kurulan merkez günümüzde 110 ülkede 195 merkezle faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tezin kavramsal çerçevesinde çeşitli ülkelerin yaptığı kamu diplomasisi örneklerinde de değinilen ülkelerin de benzer enstitü faaliyetleri bulunmaktadır. Almanya'nın 1951 yılında kurulan *Goethe Enstitüsü* günümüzde Türkiye'nin de örnek aldığı bir kültür enstitüsüdür. Goethe Enstitüsü 92 ülkede 150 merkezle faaliyetlerini sürdürmektedir.²²¹ 2004 yılında Çin ilk kültür enstitüsü olan Konfüçyüs Enstitüsünü açmıştır. 93 ülkede 327 merkeze ulaşarak faaliyetlerine başlamıştır.²²² 2008 yılında Rusya'nın kurduğu kültür enstitüleri *Rossotrudnichestvo* ve *Ruskiy mir* adıyla öne çıkmaktadır. *Rossotrudnichestvo* adıyla bilinen enstitü Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Soydaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı olarak 76 ülkede 87 merkezle Dışişleri Bakanlığına bağlı bir kurum olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.²²³ Ancak Çin devletinin açtığı Konfüçyüs Enstitüsü ile Rusya'nın *Ruskiy mir* enstitüleri Yunus Emre Enstitüsü ile mukayese edilecek düzeyde değildir. Çünkü iki enstitüde direk devlete bağlı ve üniversite

---

²²⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 337.

²²¹ Bkz. Goethe Institute, <https://www.goethe.de>.

²²² Emine Akçadağ, "Yükselen Çin'in Kamu Diplomasisi".

²²³ Erkan Temir, "Rus Dış Politikasında Kamu Diplomasisi," s.26.

bünyesinde faaliyet göstermektedir. Rusya'dan sonra Türkiye'de 2009 yılında Yunus Emre Enstitüsünü açarak kültür diplomasisi uygulayan ülkeler arasına girmiştir.²²⁴

Tezin kapsamı ve amacı doğrultusunda Yunus Emre Enstitüsü'nün Avrupa'daki Türk Çocuklarına Türkçe Eğitimi Projesi önemsenmektedir. Avrupa'da yaşayan özellikle ikinci ve üçüncü kuşak Türk vatandaşlarının ana dillerini unutmuş veya hiç öğrenmemiş oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarının bu proje kapsamında eğitim görmeleri hem anavatanla olan ilişkilerini geliştirmekte hem de diasporanın cazibesini ortaya koymaktadır. Sonuçta Türk yumuşak gücünün kamu diplomasisi aracılığıyla uyguladığı politikalar birkaç bileşenlidir. Anavatanın veya ev sahibi ülkenin yaşayan bir topluma diaspora demesi bir şey ifade etmez. Yaşayan toplumun veya bireyin kendisini diaspora hissetmesi ve diaspora politikalarının da o ona cazip gelmesi şarttır. Bu kapsamda Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarının diasporaya ilgi duyması da bu bileşenin olmazsa olmazıdır. Yunus Emre Enstitüsü'nün bu kapsamda önemli bir görev icra etmektedir. Avrupa'da yaşayan Türk çocuklarına ana dilleri olan Türkçeyi öğretme çabaları Türk diasporasının oluşmasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

3.4 Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)

İletişim araçları kamu diplomasisinde önemli bir konuma sahiptir. İletişim araçları kamu diplomasisinde kamuoyu oluşturmak, uluslararası toplumun desteğini sağlamak ve ülkelerin tanıtımının yapılması gibi çeşitli amaçlar gütmektedir. Uluslararası yayıncılık, uluslararası toplumu etkilemek ve çevreyi yönetmek için radyo ve televizyon teknikleri kullanarak yabancı halkların ilgisinin çekilmeye çalışıldığı bir araç olarak değerlendirilmektedir.²²⁵

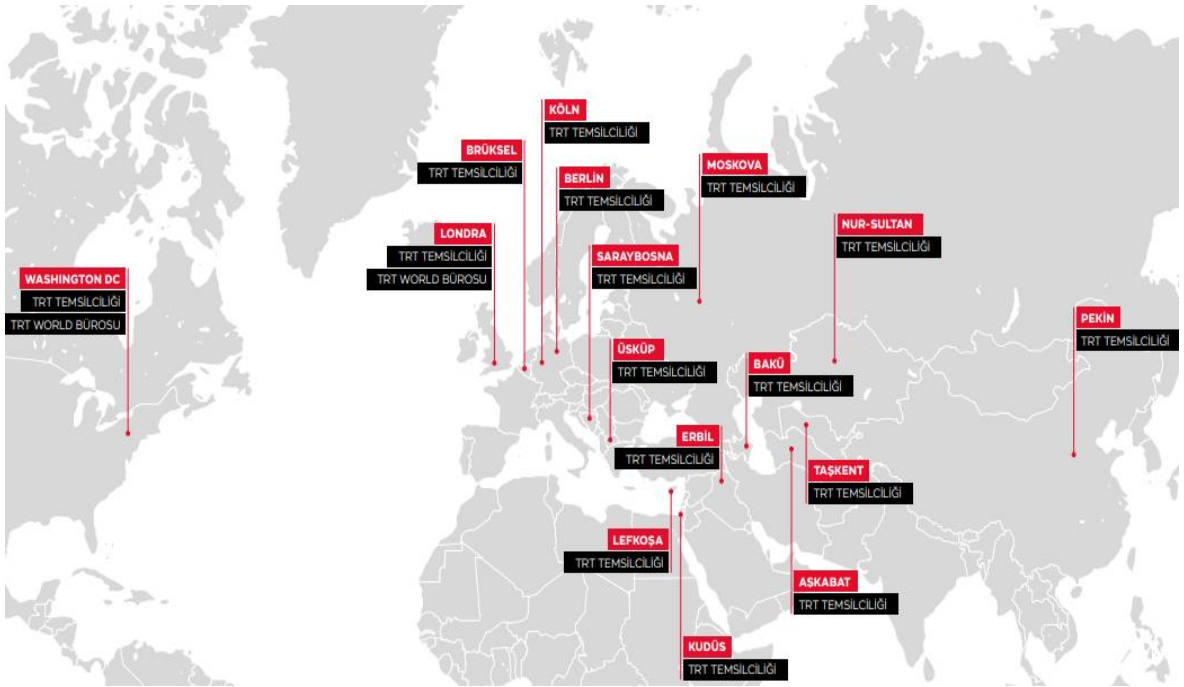
---

²²⁴ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 324.

²²⁵ Nicholas John Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past* (Los Angeles: Figueroa Press, 2009), 21.

Türkiye'nin ilk televizyonu olan TRT Ankara'da 31 Ocak 1968 tarihinde deneme yayınları ile yayım hayatına başlamıştır.²²⁶ Kamu yayıncılığı yapmakla görevli TRT, devlet adına televizyon ve radyo yayınları üretmek ve yayımlamak amacıyla 1 Mayıs 1964 tarihinde yasaya bağlı olarak kamu kuruluşu olarak kurulmuştur. Anayasanın 121.Maddesi ve 359 sayılı yasanın 2.Maddesi uyarınca TRT kurumuna birtakım sorumluluklar yüklemiştir.²²⁷ TRT kurumuna bu kanun uyarınca eğitim ve kültüre yardımcı olmak, eğitici ve öğretici yayınlar yapmak, Türkiye'yi tanıtmak ve yabancı radyo televizyon kuruluşlarıyla ilişkiler düzenlemek ve iş birliği yapmak üzere görevler vermiştir. 1982 Anayasasınının 133. Maddesi ve 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon kanununa göre Türkiye'nin tek kamu yayım kuruluşu olan TRT yayınlarında tarafsızlık esastır. Kurum kamu yararını göz önünde tutarak haber veren bilgilendiren yayınlar yapmakla yükümlüdür.²²⁸

Harita 3. TRT'nin Yurtdışı Temsilcilikleri²²⁹

²²⁶ "TRT Tarihçe", Erişim 15 Aralık 2022, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce>.

²²⁷ 1961 T.C Anayasası.

²²⁸ 1982 T.C Anayasası.

²²⁹TRT 2021 Faaliyet Raporu <https://www.trt.net.tr/pdfs/event-reports/2021.pdf>

İlk televizyon yayınına 1968 yılında başlayan TRT bu tarihte sadece ulusal yayın yapmaktadır. TRT bugün Avrupa, Orta Asya ve Afrika’da izlenebilen küresel bir kurum haline gelmiştir. TRT TÜRK ve TRT AVAZ gibi kanallar Balkanlar ve orta Avrupa ülkelerinde izlenebilir durumdadır. TRT AVAZ daha çok balkan coğrafyasındaki ülkelere ağırlık verirken TRT TÜRK yurtdışında yaşayan diaspora grupları üzerine yayın yapmaktadır.

TRT’nin yurtdışı ile ulaşmak istediği hedeflerin birden fazla olduğu söylenebilir. Bu hedeflerin ilkinin yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Hedeflerden bir diğeri ise Türkiye’nin kendisini ifade etmek istediği uluslararası ortamdır. TRT’nin uluslararası yayın yapan kanalları Amerika, Avrupa, Avustralya gibi Türk nüfusunun yoğun olduğu ülkelere yönelik yayınlar yapmakta ve söz konusu yayınlarla yurtdışında yaşayan vatandaşların Türkiye ile olan bağlarını korumak ve ilişkilerini sürdürmelerini dillerinden ve kültürlerinden kopmamalarını sağlamak, özellikle yurtdışında doğup büyüyen genç kuşağın dillerini, kültürlerini öğrenmelerini bu şekilde asimile olmamalarını sağlamaktır.²³⁰

TRT kurumunun bağlı olduğu 11/11/1983 tarihli ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununu göre Türkiye’nin dış ilişkileriyle alakalı yayınlarda Dışişleri Bakanlığı’nın görüşü alınarak uygulanması gereken esasları belirleyerek TRT kurumuna bildirmesi kararlaştırılmıştır.²³¹ Uluslararası yayıncılığın, uluslararası çevreyi etkilemek için ve yabancı halkların ilgisini çekmek için kullanılan bir araç olduğu ilk paragrafta değerlendirilmişti. Bu anlamda devletlerin kamu diplomalarında belirledikleri amaçlar doğrultusunda uluslararası yayınları bir araç olarak kullanabileceklerini söylemek yanlış

---

²³⁰ “TRT televizyon”, Erişim 26 Aralık 2022, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/televizyon>.

²³¹ “Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu”, 24 §, Erişim 26 Aralık 2022, <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turkiye-radyo-ve-televizyon-kanunu-2954>.

olmayacaktır. Bu minvalde TRT'nin yurtdışı yayıncılığı yapan kanalları TRT Türk, TRT World, TRT Avaz, TRT Kürdi, TRT El Arabiya olarak sıralamak mümkündür.

Türk dış politikasının kamu diplomasisi aktörlerinden olan TRT'yi araçsallaştırarak diaspora politikası üretmesi önem arz etmektedir. Özellikle TRT Türk ve TRT Avaz kanalları marifetiyle yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlar anavatanından kopmamakta ve bağlarını korumaktadır. Bu diaspora politikasının diaspora diplomasisine dönüştürülmesi içinde hem ev sahibi ülkede ev sahibi ülkenin diliyle yapılan yayınlar hemde Türk vatandaşlarının ana dilleri ile yapılan yayınlar ev sahibi ve anavatan ülke arasındaki diplomatik faaliyetlerin gelişmesi için önemli bir fırsattır. Bu duruma örnek vermek gerekirse Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlar TRT Türk ve TRT Avaz kanalları ile anavatan ile bağlarını korurken, Almanya'da yaşayan yerli halk ise Almanca yayın yapan TRT Deutsch kanalı Türkiye'den haberdar olmaktadır.²³² TRT Türk, TRT Avaz ve TRT Deutsch arasında yapılacak olan eşgüdüm diaspora politikası ve diaspora diplomasisinin uygulanmasında önem arz etmektedir.

TRT'nin 2022 yılında yayımladığı faaliyet raporları incelendiğinde, TRT Türk'ün 2022 yılında Ramazan ayı boyunca "Hoş Geldin Ramazan" adlı iftar programının yayın saati Avrupa'daki şehirlerin iftar saatlerine göre ayarlanıp program içerisinde Avrupa başkentlerinden ezanlar okutulmuştur. Bu şekilde Avrupa'daki Türk nüfusun birbirinden haberdar olmaları sağlanarak, Türk diasporasının birlik ve beraberlik duygusu güçlendirilmesine çalışılmıştır. "Gençler Ne Diyor?" ve "Güzel Türkçem" programları ile çocuklar ve gençlerin Türk kültürü ve Türk diliyle olan bağlarını korumak ve güçlendirmek amaçlanmıştır.²³³

---

²³² "TRT DEUTSCH", Erişim 29 Aralık 2022, <https://www.trtdeutsch.com/>.

²³³ "TRT 2022 Faaliyet Raporu", Erişim 25 Eylül 2023, <https://www.trt.net.tr/pdfs/event-reports/2022.pdf>.

TRT'nin bir diğer özelliği ise yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının ana dillerinden kopmamalarını sağlamaktır. Özellikle 1960'lı yıllarda yurt dışına çıkan Türk vatandaşlarının günümüzde üçüncü hatta dördüncü kuşak çocukları ve torunları yaşamaktadır. Bunların azımsanamayacak kadar önemli bir kısmı ana dilleri olan Türkçeyi konuşmamaktadır. Ev sahibi ülkede asimile olmuş bu kuşağın ana dillerini tekrar öğrenmesinde ve geliştirmesinde TRT'nin bireysel olarak veya Yunus Emre Enstitüsü ve YTB ile ortak geliştireceği projeler diaspora politikası noktasında önemli bir adım olacaktır.

3.5 Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

YTB, Resmi gazetede yayınlanan 5978 sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur.²³⁴

Kuruluş kanununun 1. Maddesi YTB'nin görev alanını şu şekilde belirtmiştir:

Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek, soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek²³⁵

YTB'nin kuruluş kanununun yasal dayanağı ise T.C Anayasasının 62 maddesindeki "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır"²³⁶ ibaresine dayanmaktadır.

YTB, 2010 yılında Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak kurulmuş; Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'ne geçişin ardından Kültür ve Turizm

---

²³⁴ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 5978 § (2010), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm>.

²³⁵ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, M.1

²³⁶ 1982 T.C Anayasası, 62.

Bakanlığının bağlı kuruluş haline gelmiştir. Başkanlığın yürütmekte olduğu çalışmalarla üç ana gruba hitap etmektedir:

- Sayıları 6,5 milyonu bulan yurt dışı vatandaşlar,
- Dil, din, kültür ve tarihî bağlar ile bağlı bulunduğumuz soydaş ve akraba topluluklar,
- Uluslararası öğrenciler.

Bu üç görev de YTB kurulmadan önce Başbakanlık bünyesinde bir devlet bakanının uhdesinde koordinasyon olarak yürütülmekteydi. Kültürel diplomasinin önemli vasıtalarından olan bu üç başlık altında bugüne kadar ne tür çalışmaların yapıldığına özet olarak değinilecektir.

Kurumsal yapılanmasını Yurtdışı Vatandaşlar, Soydaş ve Akraba Topluluklar ve Uluslararası Öğrenciler şeklinde üç ayrı çalışma alanına düzenleyen kurum, faaliyetlerini bu alanlara göre icra etmektedir.²³⁷ Soydaş ve Akraba Topluluklar birimi Türkiye ile bu toplulukların tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede birim Balkan Gençlik Forumları düzenleyerek 12 Balkan ülkesini temsilen Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Moldova ve Hırvatistan'dan STK ve öğrencilerin katılımını sağlamıştır.²³⁸ Bu forum üzerinden Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında sosyal ve kültürel bağları canlandırmayı hedeflediği düşünülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti gerek ikili anlaşmalarla gerekse tek taraflı tasarruflarla öteden beri Türkiye'ye burslu öğrenci getirmektedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması

---

²³⁷ "BAŞKANLIĞIMIZ", erişim 04 Mart 2023, <https://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanlik>.

²³⁸ "Balkan Gençliği İstanbul'da Buluşuyor", 13 Aralık 2021, <https://ytb.gov.tr/haberler/balkan-gencligi-istanbulda-bulusuyor>.

sonrası 1992 yılından başlamak üzere, Türk Cumhuriyetleri ile soydaş ve akraba topluluklardan büyük çaplı öğrenci getirme girişimini başlatmış söz konusu faaliyet daha sonraları “Büyük Öğrenci Projesi” adıyla markalaşmıştır. Türkiye’nin uzun yıllardır sağladığı yükseköğrenim burs programları 2010 yılında kurulan YTB’nin görevleri arasına girmiştir.²³⁹

Uluslararası öğrenciler biriminin en önemli faaliyetlerinden birisi Türkiye Burslarıdır. Türkiye Burslarının öncelikli amacı, “dünya genelindeki başarılı öğrencilere fırsat eşitliği sağlayarak uluslararası standartlarda burslu eğitim almalarını sağlamaktır. Bununla birlikte, Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki karşılıklı iş birliğinin geliştirmesi ve akademiye sanata, ekonomiden edebiyata, teknolojiye mimariye kadar pek çok alanda bölgesel ve küresel kalkınmaya katkı sağlanması amaçlanmaktadır.”²⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti adına birçok kurum ve kuruluş (YÖK, TİKA vb.) tarafından “Türkiye Bursları” adı altında verilen burs, YTB çatısı altında toplanmıştır. İlk uygulaması 2012 yılında gerçekleştirilen Türkiye bursları ABD’nin *Fulbright* bursu gibi en önemli kamu diplomasisi faaliyetlerinden birisi olarak değerlendirilebilir.²⁴¹ Türkiye Bursları internet sitesinde aktarıldığı üzere;

“2012 yılında 42 bin civarında başvuru alınırken, 2022 yılında 171 farklı ülkeden 165.500 başvuruya ulaşarak yıllar boyunca başvuru sayısında hızlı bir artış yaşamıştır. Türkiye Bursları kapsamında her yıl yaklaşık 5000 uluslararası öğrenciye burs verilmektedir. Türkiye Bursları Programından yararlanıp halihazırda eğitimine devam eden 15.000 bursiyer vardır.”²⁴²

YTB’nin kurulmasının temel amaçlarından bir diğerini yurt dışı vatandaşlar ile ilgili daha bütüncül bir çalışmanın yürütülmesi hedefi oluşturmaktadır. Bu kapsamda; yurtdışı Türklerin kimliklerinin korunması, anavatan aidiyetinin muhafaza edilmesi ve diasporanın bulunduğu toplumdaki statüsünün yükseltilmesi temel amaçlardandır. Bu doğrultuda hayata

---

²³⁹ İletişim Başkanlığı, *Türkiye’nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim* (Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022).

²⁴⁰ “YTB Türkiye Bursları”.

²⁴¹ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 352.

²⁴² “YTB Türkiye Bursları”.

geçirilen çalışmalar; özellikle yurt dışındaki genç nüfusun kendi kültürleriyle bağlarının korunabilmesini merkeze alan Türkçe öğretimi, kültürel programlar, eğitim destekleri ve staj imkânlarından, diaspora mensuplarımızın maruz kaldıkları hak ihlalleri ve ayrımcılıkla mücadeleye uzanan geniş bir yelpazede yer almaktadır

Yurtdışı vatandaşlar biriminin hareket noktası ise 1961 yılında Almanya ile yapılan iş gücü anlaşmasını temel olarak ele almıştır. Türk diasporasının temeli olarak değerlendirilebilen bu yaklaşım YTB'nin diaspora politikasında önemli bir aktör olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim Almanya'da yaşayan Türk nüfusu ve dünya genelinde var olan Türk vatandaşların örgütlenmesi YTB'nin faaliyetleri arasındadır. Örgütlenmemiş bu mevcut Türk nüfusunu diaspora haline getirmek için Yurtdışı vatandaşlar birimi, öncelikle yurtdışındaki vatandaşların yaşadıkları ev sahibi ülkelerde varlıklarını teminat altına almayı ve onların asimile olmamasını, Türkiye ile toplumsal ve kültürel bağlarını muhafaza etmelerine yönelik faaliyetler düzenlemektedir.

YTB'nin bu çerçevede "Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu" oluşturmuş ve ilk toplantısını 17 Haziran 2013 tarihinde Ankara'da gerçekleştirmiştir.²⁴³ Yurtdışın da yaşayan Türk vatandaşlarıyla iletişime geçerek örgütlü hale getirmeyi amaçlayan kurulun küresel Türk diasporasını inşa etmeyi amaçladığı değerlendirilebilir.

Kamu diplomasisinin paradigması içerisinde yer alan diaspora diplomasisi diğer diplomasi yöntemlerine nazaran yeni bir diplomasi yöntemidir. Bir şekilde buldukları ülkelere göç etmiş farklı ülkelerde yaşamını devam ettiren topluluklar günümüz şartlarında diaspora olarak tanımlanmaya başlamıştır. Anavatan-Diaspora-Ev sahibi üçgeni içerisinde konumlanan bu diaspora grupları politik süreçlere de dahil olmaya başlamışlardır. Diaspora diplomasisi olarak literatürde yer almaya başlayan bu politik süreç ev sahibi ülke

---

²⁴³ "Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu", erişim 05 Mart 2023, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisina-katildi.tr.mfa>.

ve anavatan arasında kalan diaspora mensuplarına diplomasi içerisinde alan açmaktadır. Yabancı ülke içerisinde bulunan diasporalar o ülkenin kamuoyları ile beraber yaşadıklarından dolayı ülke çıkarlarının korunması noktasında önemli bir konumdadırlar.

Türkiye sınırları dışında kalan Türkler ile ilgilenmek uzunca bir süre Türkiye için etkin bir seçenek olmamış, bu çerçevede bu kişilerle ilişkiler diplomatik temsilcilikler aracılığıyla sağlanmıştır.²⁴⁴ Türkiye'nin gündemine yurt dışındaki Türklerin gelmesi büyük ölçüde yurt dışına giden işçi göçü ile olmuştur. "Gurbetçiler" olarak adlandırılabilen olan bu işçiler, Avrupa'nın iş gücü eksikliğini kapatmak için geçici olarak istenmiş; ancak gittikleri yerlerde kalıcı olmuşlardır. Bu "gurbetçiler" süreç içerisinde örgütlenmiş, çeşitli sivil toplum kuruluşları kurmuşlardır. Yurtdışındaki Türkler için "diaspora"nın kullanılması hemen olmamıştır. Devlet bu göçmen işçileri yalnızca dışardaki Türkler veya "gurbetçiler" olarak görmüştür. Türkiye'de diaspora kavramı, bir döneme kadar olumsuz bir çağrışım içermektedir. Özellikle diaspora sözcüğünün Ermeniler tarafından sıklıkla kullanılması ve sözde soykırım iddialarını üst perdeden dile getirmeleri Türk kamuoyunda diaspora kavramına karşı pejoratif anlam yüklemektedir. Ancak son yıllarda diaspora konusunda uluslararası akademik faaliyetlerin artması ve çağdaş diaspora sınıfı içerisinde çok daha fazla sayıda diaspora gruplarının oluşması bu konunun Türkiye ve Türk diasporası tarafından da değerlendirilmesini ortaya çıkartmıştır.

Türkiye'nin milyonlarca Türk'ü kapsayan diaspora politikaları 1920'lerden günümüze kadar sınırlı kalmıştır. Tezin bir önceki bölümünde kamu diplomasisi ve diaspora faaliyeti olarak değerlendirdiğimiz tarihsel olayların dışında da Türkiye'nin uyguladığı politikalarda olmuştur. 1970'li yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Avrupa'da yaşayan

---

²⁴⁴ Ayhan Nuri Yılmaz, "Bir Diaspora Diplomasisi Kurumu Olarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Diaspora", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*, (2017): 16.

Türk işçiler için imamlar yollamaya başlamıştır.²⁴⁵ 1980’li yıllarda misafir işçi statüsünü yerini kalıcı göçmenliğe bırakmıştır. İş Göçü Anlaşmasıyla misafir işçi olarak geçici giden Türk vatandaşlarının kalıcı olarak Avrupa’da ikamet edeceği anlaşılmaya başlamış ve 1980’li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti bu minvalde politikalar seyretnmiştir. 1982 Anayasası ile Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşlarının aile birliği, çocukların eğitimi, kültürel gelişimi anayasal güvence altına alınmıştır.²⁴⁶ 1990’lı yıllarda Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları ile bağları koparmadan eşgüdüm sağlanması için kurumsallaştırmalara gidilmiştir. Bu anlamda 1998 yılında Başbakanlık çatısı altında Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu ve Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu faaliyete geçmiştir.²⁴⁷ 2001 yılında Dışişleri Bakanlığına bağlı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve yurtdışındaki Türk vatandaşlarına hukuki hizmet sunulmaya başlanmıştır.²⁴⁸ 2010’lu yıllarda ise dış Türklere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. 2010 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı kurularak Türk diasporasına ilişkin kurumsal bir girişim sağlanmıştır.

YTB’nin adından yola çıkarak soydaş ve akraba toplulukları üzerinde durması aslında daha önce “Dış Türkler” olarak adlandırılan topluluğu hatırlatmaktadır. Bu bağlamda YTB’yi diaspora başkanlığı veya diaspora kurumu olarak nitelendirmek mümkündür. Ekşi’ye göre kurumun isminin “Diaspora Başkanlığı” olacağı ancak bu ismin kamuoyunda olumsuz tepkiler doğurabileceği için vazgeçildiğini söylemektedir.²⁴⁹

Diaspora çalışmalarıyla bilinen Cohen’e göre iş arama amacıyla anavatandan başka ülkelere göç etmiş olmak kısmı Türk vatandaşlarına uyarken zorunlu olarak anavatandan

---

²⁴⁵ Kerem Öktem, *Turkey's New Diaspora Policy: The Challenge of Inclusivity, Outreach and Capacity*, (İstanbul: Istanbul Policy Center, 2014), 15.

²⁴⁶ 1982 T.C Anayasası.

²⁴⁷ Budak, "Türk Diasporasına Yönelik Dijital Diplomasi", s. 544.

²⁴⁸ Emrah Budak, s.545.

²⁴⁹ Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, s. 356.

ayrılmak zorunda bırakılmak kısmı yurtdışındaki Türk vatandaşlar için uymamaktadır.²⁵⁰ Safran'ın “yaşanılan yerde tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına sahip ve dışlanmışlık hissedenleri ve anavatandan iki ya da daha fazla bölgeye dağılanlar” şeklindeki tanımları yurt dışındaki Türk vatandaşların diaspora olarak tanımlanmasına uyduğu söylenebilir.²⁵¹ Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları akademik olarak tanımlanan bir kısım diaspora tanımları içerisine girmese de YTB bu vatandaşların hepsini potansiyel diaspora olarak görmektedir.

YTB bu potansiyeli Yahudi ve Ermeni diasporaları gibi teşkilatlı bir yapıya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu durum Türk dış politikası için önemli bir durumdur. Nitekim Türkiye, diaspora ve lobcilik faaliyetleri noktasında zayıf ve eksik durumdadır. Geleneksel diplomasi yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda lobcilik ve diaspora olguları devletler arası ilişkilerde hayati noktaya ulaşmaktadır. Bu duruma verilecek örnek ise Türkiye, kendi lobisi olmadığından dolayı konusuna göre bazen Yahudi diasporasına bazen ise Rum lobisinin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu iki lobiyle ilişkileri bozulduğunda uluslararası camiada zor duruma düşmektedir. Türkiye'nin uluslararası camiada özellikle “sözde soykırım” yasa tasarılarının muhtelif meclislerde gündeme gelmemesi adına lobcilik yapacak diasporaya ihtiyacı olduğu açıktır.

Bu ve benzeri ihtiyaçları kapatmak amacıyla özellikle 2010 yılında kurulan YTB üzerinden lobcilik ve diaspora faaliyetlerinin teşkilatlanmasına çalışıldığı söylenebilir. Kamu diplomasisi açısından da önem arz eden diaspora diplomasisi özellikle lobcilik faaliyetleri açısından önemli bir araçtır. Bu durum başta “sözde soykırım” iddialarının yürütülmesi ve uluslararası alanda Türk dış politikasının şekillenmesi noktasında araçsallaştırılabilir.

---

²⁵⁰ Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, s. 27.

²⁵¹ Safran, “Diasporas in Modern Societies”, s. 84.

Diasporanın uluslararası ilişkilerde önem kazandığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle diaspora, diaspora politikaları ve diaspora diplomasisine daha fazla ağırlık verilmelidir. Türkiye'nin 2010 yılında YTB üzerinden uygulamaya çalıştığı diaspora politikaları yukarıda değerlendirilmiştir. Kurumun yukarıdaki faaliyetlerinden görüleceği üzere Türkiye'nin diaspora politikasının öznelere soydaş, akraba topluluklar ve yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları oluşturmaktadır. YTB bu öznelere STK çatısı altında teşkilatlandırarak lobicilik ve diaspora oluşturmaya çalışmaktadır.

Tablo 6. YTB'nin Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlara Yönelik Diaspora Kapsamında Gerçekleştirilen Faaliyetler ²⁵²

Türkiye-AB-NATO İlişkileri Sertifika Programı
• Türk Diaspora Endeksi
• Avrupa'da Yaşayan Türkler Araştırması
• NVİGM Nüfus Verileri Çalışması
• Diaspora Bizim Podcast Hesabı
• İnsan Hazinesi Serisi Birinci Nesil Hikâyeleri
• Türk Diasporası Medya Ödülleri
• Almanya Türk Diaspora Atlası
• Demokrasi ve Aktif Katılım Programı
Türkçe Saati Destek Programı
• Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe Eğitimi Sertifika Programı
• Yurt Dışındaki Çocuklar İçin Materyal ve Müfredat Çalışmaları

²⁵² 2022 YTB Faaliyet Raporu (Ankara, 2023), 32, <https://ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>.

Yukarıdaki tabloda YTB'nin 2022 yılı faaliyet raporunda Türk diasporası içerisinde gerçekleştirmiş olduğu bazı faaliyetler verilmiştir. Faaliyetler incelendiğinde diaspora politikası içerisinde diaspora ve anavatan ilişkileri kurulmaya çalışmış ve bir takım sertifika ve yayın faaliyetleri düzenlenmiştir. Ancak bu faaliyetler yeterli görülmemektedir. Anavatan-Diaspora-Ev Sahibi ilişkilerinde diasporanın daha aktif kullanılması gerekmektedir. Bu aktiflik de şüphesiz anavatanın diaspora üzerindeki etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Anavatan ve diaspora arasındaki bağlar ne kadar güçlü olursa diasporanın yaşadığı ev sahibi ülkede bu duruma o kadar ciddi bakmaktadır. Diasporanın ev sahibi ülke nezdinde diplomatik ilişkilere geçerek bir diaspora diplomasisi oluşturabilmesinin yolu anavatanın diasporası ile anavatanın diaspora politikalarını doğru kanalize etmesinden geçmektedir. Özetle YTB'nin Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına kendilerini diaspora hissedecek politikalar oluşturması ve devamında bu politikalarını geliştirerek sürdürmesi gerekmektedir. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşların kendilerini diaspora olarak hissetmesinin ve bulunduğu ülkede kamu diplomasisi çerçevesinde teşkilatlanması ancak bu şekilde mümkündür.

YTB'nin tam anlamıyla bir diaspora diplomasisi gerçekleştirebilmesi için doğru tanımlamalara ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir. Kurumun faaliyet raporlarında ve yayınlarında tam olarak kimlerin diaspora sayılabileceğine dair bir tanımlamaya rastlanılmamıştır. Doğru bir diaspora tanımı diasporanın sınırlarını çizebileceği gibi bu sınırlara uygun politikalarında gerçekleştirilmesinin önünü açacaktır. Türkiye önemli bir diaspora potansiyeline sahiptir ve bu diaspora aracılığıyla etkili bir lobi faaliyeti yapabilir. Diasporanın üzerine düşen görevi yapabilmesi için, yine kamu diplomasisini koordine eden ve yöneten kurumların diaspora ile birlikte hareket etmeyi kolaylaştıracak ve bu iş birliğini etkin kılacak bir strateji belirlemesi gerekmektedir.

SONUÇ

Değişen diplomasi anlayışı zaman içerisinde devletleri yegâne aktör olmaktan çıkartmış ve çok sayıda aktör diplomasinin içerisine yerleşmeye başlamıştır. Teknolojik vasıtaların artması ve bilginin dünya üzerinde çabuk ulaşılabilir hale gelmesi ile bu süreci hızlandırmıştır. Diplomatik süreçler içerisindeki bu aktör çeşitliliği ev sahibi ülkede yaşayan insanları yani diasporaları diplomatik aktör haline getirmiştir.

Küreselleşme olgusu ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile toplumlar arasındaki etkileşim daha hızlı ve daha sık bir hale gelmektedir. Devletler, küreselleşmenin sağladığı iletişimden yararlanma yoluna giderek kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. Diplomasi alanında yeni yöntem olarak ortaya çıkan kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesini kamuoyu, yumuşak güç ve diplomasi kavramları oluşturmaktadır. Kamu diplomasisinin çeşitlerinden biri ise diaspora diplomasisidir. Ülkelerin yurtdışındaki vatandaş, soydaş ve akraba topluluklarına yönelik politikası olarak uygulanan diaspora diplomasisi kamu diplomasisi marifetiyle ortaya çıkmaktadır.

Yabancı ülkelerin kamuoylarıyla ilişkisinin kurulmasına katkı sağlayan diaspora kavramı son yıllarda Türk dış politikasının gündeminde yer almaya başlamıştır. 1961 İş göçü anlaşmasının akabinde 1960'lı yıllarda çalışmak için farklı ülkelere giden Türk vatandaşları son dönemde diaspora olarak anılmaya başlamıştır. İlk başlarda misafir işçi statüsünde giden Türk vatandaşlarının zamanla buldukları ülkede kalıcı hale gelmeleri Türkiye'nin Türk vatandaşlarına yönelik ilgisinin artmasına neden olmuştur.

Diaspora kavramının travmatik unsurlarından kurtulması, küreselleşme süreci ve diaspora grupları ile olumlu ilişki gibi gelişmelerin etkisiyle şekillenen çağdaş diaspora yönetimi, 2000'li yıllar sonrası uluslararası düzeyde yaygınlık kazanmıştır. Özellikle, 2002

AKP iktidarı sonrası dönemde bu uluslararası rüzgarın etkisiyle önemli adımlar attığı görülen Türkiye'nin, diaspora alanındaki politika ve uygulamalarını yaygınlaşan bu yeni uluslararası ortama uygun olarak dizayn ettiği görülmektedir.

Türk dış politikasında diaspora diplomasisinin araçsallaştırılması her konuda önem arz etmektedir. Türkiye'nin güvenliği başta olmak üzere dış politikada yaşadığı sorunların çözümü noktasında diaspora diplomasisinin kullanılması mümkündür. Günümüzde Avrupa'da yükselen aşırı sağın Türk karşıtlığına dönüşebilmesi, FETÖ terör örgütünün lobicilik faaliyetleri ve Suriye'nin kuzeyinde ABD tarafından desteklenen PKK/PYD terör örgütünün önünün kesilmesi için hedef ülkelerde gerçekleşecek lobicilik ve diaspora faaliyetleri önemlidir. Hedef ülkelerde oluşturulacak Türk diasporasının lobi faaliyetleri hem de farklı lobi ve diaspora gruplarıyla olan dirsek teması olumlu sonuçlar doğurabilir. Bu duruma örnek olması açısından uluslararası dizi ve film uygulaması Disney Plus platformunda Atatürk filminin Ermeni diasporasının baskıları sonucu platformdan kaldırılmasına tepki de Türk diasporası tarafından verilmelidir.

Ancak diaspora diplomasisini uygulamaya çalışan kamu diplomasisi aktörlerinin diaspora tanımının net olmaması diaspora politikalarının da net anlaşılmasına sebebiyet vermektedir. YTB veya diğer kamu diplomasisi icra eden kurumların kimleri diaspora olarak tanımladığı yapılan araştırmada muğlak kalmıştır. Bu durumda Türkiye'nin diaspora diplomasisi politika ve uygulamalarının kurumsal açıdan sorunlu olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda YTB'nin faaliyetleri başta olmak üzere diaspora diplomasisine katkı sağlayan kurumların görev alanları saha çalışmaları ve kurum yapılanmaları diaspora olgusunun dışına taşmaktadır. Bu kurumsal dağınıklık dış politikada önemli bir araç olan kamu diplomasisini destekleyecek diaspora diplomasisinin etkinliğini azaltmaktadır. Vatandaş

veya soydaş bağları üzerinden etki alanı yakalayan diaspora diplomasisi yine bu iki bağdan hareketle yönlendirilmeli ve faaliyetler bunlar üzerinden yürütülmelidir.

Bu çalışma diplomasinin günümüz koşullarında değişime uğraması ile ortaya çıkan kamu diplomasisine dönüşümünü ve bu dönüşümün diaspora diplomasisi ile nasıl kurumsallaştığını anlatmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda diplomasi, kamu diplomasisi ve diasporanın kavramsal tanımları yapılmış ve tarihsel süreç içerisinde hem dünyada hemde Türkiye’de nasıl geliştiği ve uygulandığı anlatılmaya çalışılmıştır. Kamu diplomasisinin dünyada uygulanan bazı örneklerine değinilmiş ve Türkiye’de kamu diplomasisinin ve diaspora diplomasisinin gelişim süreci açıklanmıştır. Son tahlilde YTB bir diaspora kurumu olarak ele alınarak kurumun oluşum safhaları, faaliyet alanları ve diaspora diplomasisi uygulayıcısı olarak neler yaptığı değerlendirilmiştir.

Tezin kapsamı doğrultusunda kamu diplomasisinin diaspora ile olan ilişkisi tartışılmış, iki kavramın diplomasi paradigması içerisinde nasıl eklemlenebileceği değerlendirilerek dünyada uygulanan bazı kamu diplomasisi süreçleri diaspora ile ilişkilendirilmiştir. Türkiye’nin kamu diplomasisi pratikleri değerlendirilmiş ve Türk diasporasının kavramsal çerçevesi tartışılmıştır. En çok bilinen Yahudi ve Ermeni diasporaların oluşma safhaları ve uluslararası siyasete etkileri değerlendirilmiştir. Diasporanın uluslararası politik süreçlere ne şekilde etki edebildiği örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de kamu diplomasisi ve diaspora faaliyetlerine ilişkin tarihsel bir arka plan sunularak cumhuriyet öncesi dönem ve cumhuriyet sonrası dönem olarak ikiye ayrılmış ve bazı olaylar üzerinden değerlendirilmede bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler Hatay meselesi, Lozan anlaşması ve mübadele dönemi ve 1961 İş göçü anlaşmaları sonrası göç olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme kamu diplomasisinin adının anılmadığı ancak

uygulanış biçimi olarak benzeştiği faaliyetler olarak yorumlanmıştır. Özellikle dış Türkler ve soydaş olarak anılan, Türkiye dışında yaşayan bu kitlelerin süreç içerisinde anavatana dönmeleri ve vatandaş olma süreçleri Anavatan-Diaspora-Ev sahibi ülke üçgeni içerisinde düşünülerek sürecin kamu diplomasisi ve diaspora faaliyetlerine benzediği değerlendirilmiştir. Akabinde SSCB'nin dağılması sürecinden sonra kurulan TİKA'nın ilk kamu diplomasisi aktörü olarak ortaya çıkması anlatılmıştır. Devamında kamu diplomasisi şekli ve tanımı ile ilk olan 2000'li yıllar Türk kamu diplomasisi değerlendirilmiştir. Türk dış politikasında kamu diplomasisi ve diasporanın araçsallaşma ve kurumsallaşma dönemi aktörler özelinde incelenmiştir. Bu aktörler KDK, TİKA, YEE, TRT ve YTB olarak belirlenmiş ve bu kurumların diaspora işlemleri tartışılmıştır. Özellikle YTB'nin diasporayı Türk dış politikasında nasıl konumlandığı ve araçsallaştırmaya çalıştığı tartışılmıştır.

Bu tartışma neticesinde söz konusu kamu diplomasisi aktörlerinin öncelikle diaspora, diaspora politikası ve diaspora diplomasisi arasındaki farkları belirterek politika üretmeleri önerilmektedir. Kimlerin diaspora olarak tanımlanacağı ve akabinde nasıl bir politika uygulanacağı kurumların iç işlerinde ve birbirleriyle olan iş birliklerinde de sorunlara yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Acar, Demet Şefika. “Küreselleşen Dünyada Diplomasi.” *Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi* 9 (2006): 417-440.
- Akçadağ, Emine. “Yükselen Çin’in Kamu Diplomasisi”. *TASAM*, Erişim 30 Mayıs 2023. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1285/yukselen_cinin_kamu_diplomasisi.
- Akşin, Sina. *Çağdaş Türkiye: 1908-1980*. İstanbul: Cem Yayınevi, 2011.
- Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık, 2013.
- Armaoğlu, Fahir. *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. İstanbul: Kronik, 2020.
- Armenia-Diaspora Relations: 20 Years Since Independence. Policy Forum Armenia, 2010. <https://www.pf-armenia.org/sites/default/files/documents/files/PFA%20Diaspora%20Report.pdf>.
- Armstrong, John A. “Mobilized and Proletarian Diasporas,” *American Political Science Review* 70, 2 (1976): 393-408.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, t.y..
- Ateş, Aylin Gamze ve Muharrem Ekşi. “Hasbara Anlayışı Çerçevesinden İsrail'in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.” *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 3, 2 (2020): 71-90.
- “Avusturya’da Genel Seçimler Gerçekleştirildi”. *İktisadi Kalkınma Vakfı*, 29 Eylül 2013. Erişim 23 Kasım 2023. https://bulten.ikv.org.tr/icerik_print.asp?ust_id=89&id=175.
- Aydın, Fazıl *Uluslararası İş Gücü Anlaşmaları*. Ankara: T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014.
- “Bakan Koca ve Uğur Şahin Birlikte Açıkladı: 4 Ayda 120 Milyon Doz Alman Aşısı Gelecek”. *NTV*. Erişim 8 Mart 2023. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-koca-ve-ugur-sahin-birlikte-acikladi-4-ayda-120-milyon-doz-alman-asisi-gelecek,rjwq2vISPEG9ZUyRZgSx-g>.

- Bakanlıklarla Bağlı İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 4 § (2018).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>.
- “Balkan Gençliği İstanbul’da Buluşuyor”. 13 Aralık 2021.
<https://ytb.gov.tr/haberler/balkan-gencligi-istanbulda-bulusuyor>.
- Başer, Bahar. *Diasporada Türk-Kürt Sorunu: Almanya ve İsveç’te İkinci Kuşak Göçmenler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- “Başkanlığımız”. Erişim 04 Mart 2023. <https://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanlik>.
- Berkil, Neslihan Setenay ve Muharrem Ekşi. "Rus Kamu Diplomasisinin Araçsallaştırılması Bağlamında Rus Diasporası," *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 4, 2 (2020): 121-147.
- Bezci, Bünyamin. *Almanya Türk Diasporası Atlası*. Ankara: YTB Yayınları, 2022.
- “BioNTech’in kurucu ortağı Prof. Dr. Uğur Şahin, Koronavirüs Bilim Kurulu toplantısına video konferansla katılacak”. *Anadolu Ajansı*. Erişim 8 Mart 2023.
<https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/biontechin-kurucu-ortagi-prof-dr-ugur-sahin-koronavirus-bilim-kurulu-toplantisina-video-konferansla-katilacak/2245518>.
- “Bremen’de 10 Türk Kökenli Siyasetçi Meclise Girdi”. *Anadolu Ajansı*. 21 Mayıs 2023.
Erişim 27 Eylül 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bremende-10-turk-kokenli-siyasetci-meclise-girdi/2902718>.
- Budak, Emrah. "Türk Diasporasına Yönelik Dijital Diplomasi: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Üzerine Bir İnceleme", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 8, 1 (2020): 530-558.
- Cohen, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*. Londra: University College London, 1997.
- Cohen, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*. Londra: Routledge, 2008.
- Cooper, Andrew Fenton, Jorge Heine ve Ramesh Chandra Thakur (ed.) *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Cull, Nicholas John. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press, 2009.

- Cummings, Milton C. "Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey". *Center for Arts and Culture*, 2005. Erişim 29 Aralık 2022 <http://www.AmericansForTheArts.org>.
- Çağan, Hazel. "Ermeni Kültürü ve Ermeni Propagandası". *Ermeni Araştırmaları* 46 (2013): 199-212.
- Çakıcı, Zindan ve Emre Meriç. "Bollywood Sinemasını Kamu Diplomasisi Bağlamında Yeniden İzlemek: Bajrangi Bhaijaan Üzerine Bir İnceleme," *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* 6 (2021): 36-56.
- Çetin, Remzi. *Tarihi Kökenleriyle İsrail Siyaseti ve Yahudi Solu*. İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2022.
- Devellioğlu, Ferit ve Aydın Sami Güneyçal. ed. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat: Eski ve Yeni Harflerle*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013.
- Dufoix, Stéphane. *Diasporas*. Berkeley: University of California Press, 2008.
- Edmund A. Gullion. "What is Public Diplomacy?" *The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University*, t.y. Erişim 22 Kasım 2022 <https://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy>.
- Ekşi, Muharrem. *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014.
- "Erasmus+ EU programme for education, training, youth and sport". Erişim 10 Aralık 2022. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>.
- Evans, Graham ve Jeffrey Newnham. *The Penguin Dictionary of International Relations*. Londra: Penguin Books, 1998.
- "Fas Depremi". *Anadolu Ajansı*, 9 Eylül 2023, Erişim 14 Aralık 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fas-icin-afad-saglik-bakanligi-umke-turk-kizilay-ve-diger-stklardan-265-personel-hazirlandi/2987408>.
- Gat, Azar ve Alexander Yakobson. *Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Gündoğdu, Serkan. *Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi: Kurumlar ve Uygulamalar (2002-2013)*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2021.

“Hollanda’da Bakan Kaya’ya destek veren Türklere dava”. *Anadolu Ajansı*. 29 Aralık 2017. Erişim 23 Eylül 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-bakan-kayaya-destek-veren-turklere-dava/1018373>.

İletişim Başkanlığı, *Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diplomasi* (İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022), 68, <https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TurkiyeninDostEliInsaniDiplomasi.pdf>.

İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Pub. L. No. 14 (2018). <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5>.

İletişim Başkanlığı, *Türkiye’nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022.

İnalçık, Halil ve Günsel Renda. *Osmanlı Uygarlığı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2003.

John Baylis. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”. *Uluslararası İlişkiler* 5, 18 (2008): 69-85.

“Kahramanmaraş depremi: Hangi ülke, ne yardım gönderiyor?”. *BBC Türkçe*, 13 Şubat 2023, Erişim 30 Mayıs 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cje12j5xny3o>.

“Kahramanmaraş depremine Yunanistan’dan dayanışma ve yardım kampanyaları: ‘Bugün hepimiz birer Türküz’”. *BBC Türkçe*, 10 Şubat 2023, Erişim 30 Mayıs 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c721ed90j7po>.

Kalın, İbrahim. “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”. *Kamu Diplomasisi*. Erişim 27 Temmuz 2022. <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>.

“Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Altun başkanlığında toplandı”. Erişim 22 Eylül 2023. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-cumhurbaskanligi-iletisim-baskani-altun-baskanliginda-toplandi.

- Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü /Genelge, Pub. L. No. 27478. Erişim 16 Eylül 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>.
- Karadağ, Haluk. *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.
- Kasbarian, Sossie. “Diasporic Voices from the Peripheries – Armenian Experiences on the Edges of Community in Cyprus and Lebanon”. *The Cyprus Review* (2013): 81-110.
- Kaya, Ayhan ve Ferhat Kentel. *Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?: Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Kissinger, Henry. *World Order*. New York: Penguin Press, 2014.
- Koçer, Dilara N. “Türkiye’de Kamu Diplomasisi’nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi’nden İletişim Başkanlığı’na”. *Konya Sanat Dergisi*, 2 (2019): 87-102.
- Kurşun, Zekeriya. “II. Abdülhamid Döneminde Batı Basınında İmaj Düzeltme Çabaları: Matbuat-1 Ecnebiye Müdüriyeti’nin Kurulması ve Faaliyetleri”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 1, 1 (2000): 101-114.
- Lütem, Ömer E. “Olaylar Yorumlar”. *Ermeni Araştırmaları*, 44 (2013).
- Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun, 2444 § (1934).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2713.pdf>.
- Metintaş, Mustafa Yahya. “Ankara Antlaşması’nın Türkiye Büyük Millet Meclisinde Tartışılması”. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi* 3, 5 (2019): 1-26.
- Mevlana Değişim Programı. Erişim 30 Kasım 2022. <https://mevlana.yok.gov.tr/>.
- Miller, Joe, Özlem Türeci ve Uğur Şahin. *Aşı: BioNTech Aşısına Giden Yol ve Geleceğin Tıbbı*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2021.
- Morgenthau, Hans. “Diplomacy”. *The Yale Law Journal* 5, 55 (1946): 1067-1080.
- Nicolson, Harold. *Diplomacy*. Washington, D.C: Georgetown University, 1988.
- Nye, Joseph S. *Bound to Lead: The Changing Nature Of American Power*. New York: Basic Books, 1990.

- Nye, Joseph S. "Soft Power." *Foreign Policy* 80 (1990): 153-171.
- Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası 1919-1980*. İstanbul: İletişim, 2013.
- Öktem, Kerem. *Turkey's New Diaspora Policy: The Challenge Of Inclusivity, Outreach and Capacity*. İstanbul: Istanbul Policy Center, 2014.
- Pehlivanlı, Hamit, Yusuf Sarımay ve Hüsamettin Yıldırım. *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.
- Reis, Michele. "Theorizing Diaspora: Perspectives on 'Classical' and 'Contemporary' Diaspora." *International Migration* 42, 2 (2004): 41-60.
- Resmi Gazete. Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilât, Vazife ve Memurları Hakkında Kanun, 4475 5462 § (1943). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5462.pdf>.
- Roberts, J. M. *The Penguin History of Europe*. Londra ve New York: Penguin Books, 1997.
- Safi, Polat. *Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023*. İstanbul: Kronik Kitap, 2023.
- Safran, William. "Concepts, Theories, and Challenges of Diaspora: A Panoptic Approach." bildiri. "Dispersione, "globalizzazione " e costruzione dell'alterità: diaspore et migrazioni nel bacino del Mediterraneo et oltre (XIX-XX secc.), University of Pisa, Marsala, Italy, 18 Eylül 2007. Erişim 30 Eylül 2023, <https://www.sissco.it/articoli/cantieri-di-storia-iv-391/programma-392/dispersione-globalizzazione-e-costruzione-dellalterita-diaspore-e-migrazioni-nel-bacino-del-mediterraneo-ed-oltre-xix-xx-sec-435/concepts-theories-and-challenges-of-diaspora-a-panoptic-approach-441/>.
- Safran, William. "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return." *Diaspora: A Journal of Transnational Studies University of Toronto Press* 1, 1 (1991): 83-89.
- Sancar, Aziz. *Aziz Sancar'ın Kendi Kaleminden Hayatı ve Bilimi*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2018.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

- “SETA II. Dış Politika Çalıştayı”. Erişim 15 Eylül 2023. <https://www.setav.org/ii-dis-politika-calistayi/>.
- Shefer, Gavri’el. *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Nachdr. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Sheffer, Gabriel. ed. *Modern Diasporas in International Politics*. Londra: Croom Helm, 1986.
- Şahin, Mehmet ve B. Senem Cevik. *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*. Ankara: Nobel, 2015.
- Taras, Ray. *Russia’s Identity in International Relations: Images, Perceptions, Misperceptions*. London ve New York: Routledge, 2012.
- Temir, Erkan. “Rus Dış Politikasında Kamu Diplomasisi”. içinde *Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası*. Osman Ağır ve Ainur Nogayeva (ed.) Ankara: Orion, 2022.
- T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. “DİGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu”. 2023. <https://www.csgeb.gov.tr/media/91139/digm-2021-raporu.pdf>.
- Ter Minassian, Anahide. *Ermeni Kültürü ve Modernleşme: Şehir, Oyun, Mizah, Aile, Dil*. İstanbul: Aras, 2006.
- “The Ministry for Diaspora Affairs and Combating Antisemitism”. Erişim 3 Nisan 2023. https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_diaspora/govil-landing-page.
- “TİKA 2022 Faaliyet Raporu”, 2022. <https://www.tika.gov.tr/upload/old/2023/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU/T%C4%B0KA%202022%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.
- “TİKA 2023 Yılı Performans Raporu”. Erişim 15 Eylül 2023. https://www.tika.gov.tr/upload/old/2023/2023%20Y%C4%B11%C4%B1%20Performans%20Raporu_web.pdf.
- “TİKA ile Yunus Emre Enstitüsü Arasında Türkoloji Projesi’nin Devrine İlişkin Protokolün İmza Töreni”. Erişim 29 Kasım 2022. https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343.
- Topçu, Neslihan. "ABD’deki Çin Diasporasının Oluşumuna Giden Yol". *Asia Minor Studies* 9, 1 (2021): 743-749.

“TRT 2022 Faaliyet Raporu”. Erişim 25 Eylül 2023. <https://www.trt.net.tr/pdfs/event-reports/2022.pdf>.

“TRT DEUTSCH”. Erişim 29 Aralık 2022. <https://www.trtdeutsch.com/>.

“TRT Tarihçe”. Erişim 15 Aralık 2022. <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce>.

“TRT televizyon”. Erişim 26 Aralık 2022. <https://www.trt.net.tr/kurumsal/televizyon>.

Tuncer, Hüner. *Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*. İstanbul: Kaynak, 2009.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, KHK/656 § (2011). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/201111102-1.htm>.

Türk Tarih Kurumu. *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999.

“Türkçe Yaz Okulu”. Erişim 29 Kasım 2022. <https://www.yee.org.tr/tr/turkce/turkce-yaz-okulu>.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 24 §. Erişim 26 Aralık 2022. <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turkiye-radyo-ve-televizyon-kanunu-2954>.

Türkiye'nin Dost Eli: İnsani Diplomasi. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022. <https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TurkiyeninDostEliInsaniDiplomasi.pdf>.

“Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’ hazırlandı”. Erişim 22 Eylül 2023. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi>.

Ülke Arıboğan, Deniz, Gülden Ayman ve Beril Dedeoğlu. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: DR Yayınları, 2017.

Vahram Ter-Matevosyan vd. “Institutions and Identity Politics in the Armenian Diaspora: The Cases of Russia and Lebanon”. *Diaspora Studies*, (2017).

- Viotti, Paul R. ve Mark V. Kauppi. *International Relations and World Politics*. Boston: Pearson, 2013.
- Yaldız, Fırat. “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar.” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18 (2013): 289-319.
- Yaldız, Fırat. *30. Yılında Türk Cumhuriyetleri: Küresel Politika*. Ankara: Nobel, 2021.
- Yılmaz, Ayhan Nuri. “Bir Diaspora Diplomasisi Kurumu Olarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ve Balkanlar”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*, 2017.
- Yılmaz, Muzaffer Ercan. “Westphalia’dan Günümüze Savaş.” *Uluslararası İlişkiler* 4, 14 (2007): 17-38.
- Yazar, Faruk “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizi Sektörünün Değerlendirilmesi”. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 3 (2020): 530-538.
- YTB. “60. Yıl Sempozyumu”. Erişim 26 Temmuz 2023. <https://ytb.gov.tr/haberler/almanyada-turk-varliginin-60-yili-sempozyumu>.
- YTB. *2022 Faaliyet Raporu*. Ankara, 2023. <https://ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>.
- “Yunanistan Orman Yangınları”. *Anadolu Ajansı*, 1 Eylül 2023, Erişim 14 Aralık 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyeden-yunanistandaki-orman-yanginlariyla-mucadeleye-destek/2951484>.
- “Yunus Emre Bülteni”, sy 2 (Aralık 2009). <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2009-aralik-bulteni>.
- “Yunus Emre Enstitüsü”. Erişim 28 Kasım 2022. <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.
- “Yunus Emre Enstitüsü Faaliyet Raporu 2021”. Erişim 28 Kasım 2022. https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2021_faaliyet_raporu.pdf.
- Yunus Emre Vakfı Kanunu, 5653 § (2007). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5653.pdf>.
- “Yurtdışı Oy Hakkı”. Erişim 17 Aralık 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yurt-disindaki-vatandaslarin-oy-verme-islemi-rekor-katilimla-tamamlandi/2893225>.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 5978 § (2010). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm>.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı 2019-2023 Stratejik Plan. Erişim 6 Eylül 2023. <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/68091,yurtdisi-turkler-ve-akraba-topluluklar-baskanligi-2019-2023-stratejik-planipdf.pdf?0>.

“Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu”. Erişim 5 Mart 2023. <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisina-katildi.tr.mfa>.